NOUS FONS DE LA BIBLIOTECA VATICANA SOBRE EL CISMA D'OCCIDENT I CATALUNYA
(amb excepció de l'època de Benet XIII)

INTRODUCCIÓ

Encara que pugui semblar estrany, és un fet que els fons manuscrits de la Biblioteca Vaticana són sovint oblidats a l'hora de preparar col·leccions documentals, àdhuc de les considerades de primera categoria, les quals no haurien de tenir aquest taló d'Aquiles. No en faré pas la llista, perquè aquest treball no és la crítica de cap obra, ni antiga ni recent. Calia, però, que si la nostra commemoració centenària no volia caure en el mateix parany, posés atenció a allò que pot interessar en els fons manuscrits de la biblioteca esmentada.

És cert que molts d'aquells fons ja són prou coneguts a través dels grossos volums del catàleg de manuscrits corresponent;[1] però els còdexs catalogats fins ara representen una part tan minsa en relació amb aquell conjunt, que no sembla inútil de donar a conèixer el contingut d'algun dels volums encara no descrits. Ens limitem, en aquest moment, a fons que no fan referència directa a Benet XIII, bo i esperant que, sense trigar massa, es presenti l'avinentesa d'oferir quelcom de semblant relacionat amb aquell personatge. Tampoc no hem recollit en aquest estudi l'anàlisi del Vat. lat. 8502 perquè el seu contingut ha estat publicat recentment.[2]

1. Recordarem que els catàlegs de manuscrits de la Biblioteca Vaticana publicats fins ara contenen la descripció dels següents: la sèrie *Codices Vaticani latini*, 11 volums, 1902 ss., engloben els volums 1-2192 i 9852-11709; la sèrie *Codices Barberiniani latini* té només un primer volum, 1968, núms. 1-150; la sèrie *Codices Ferrajoli*, 3 vol., 1939 ss., núms. 1-977; la sèrie *Codices Palatini latini*, un primer volum, del 1886; la sèrie *Codices Reginenses latini*, 2 vol., núms. 1-500; la sèrie *Codices Urbinates latini*, 3 vol., 1902 22., núms. 1-1779; i el volum dedicat per Anneliese MAIER als *Codices Burghesiani Bibliothecae Vaticanae* "Studi e Testi 170" (Città del Vaticano 1952), VIII+496 pp.

2. Vegeu-lo en *Le Liber Officialium de Martin V* publié par François-Charles UGINET "Pubblicazioni degli Archivi di Stato. Fonti e Sussidi VII" (Roma 1975), 177 pp.; l'edició del text es basa en el manuscrit esmentat i en el volum de l'Archivio di Stato di Roma, Fondo Camerale I, 1711; hom hi pot trobar, relatives a persones del nostre país, les dades següents: P. 32, Cipressius Balaguer, rector d'Excelsa i Villella (Saragossa), jura el càrrec de col·lector de Sicília, 1417 des. 6 (sobre aquest personatge puc oferir les dades següents: 1415 gen. 3, a València és testimoni en una provisió de benifet realitzada en la Cambra Apostòlica de Benet XIII, Arxiu Vaticà, *Reg.Aven.* 346, f. 251; el 1416 oct. 4, el rei Alfons el nomenava jutge d'apel·lacions al papa per al temps de sostracció d'obediència a Sicília, LIONTI, *Codice diplomatico*, [RB 41], 27-28). P. 34, Galceran Cardona, doctor en lleis i rector de la Selva del Camp (Tarragona) és nomenat acòlit del papa, 1418 gen. 1. P. 35, Bernardo [Bartolomei], bisbe de Città di Castello, jura el càrrec de col·lector de fruits de la Cambra apostòlica en els arquebisbats de Tarragona i de Saragossa, 1418 feb. 9 (hom fa constar que abans era abat (comendatari?) de St. Michele de Poggibonsi (Florència). P. 35, Joan Umbert, canonge de Mallorca, jura el càrrec de col·lector de la ciutat i diòcesi de Mallorca, 1418 feb. 14. P. 37, Ponç de Busquets *(Bosquetis)*, prebost de la Seu de Barcelona, és nomenat acòlit del papa, 1418 abr. 26. P. 39, Martí Sanç, laic de València, jura el càrrec de capità de la cúria del mariscal del papa i de la cúria

Dues són les seccions del nostre treball, ben diferenciades: la presentació dels documents conservats en cinc volums vaticans, d'una banda, i quatre textos literaris fins ara romasos inèdits, de l'altra. La documentació és normalment resumida en forma de regest, fora dels casos en què ha semblat interessant d'oferir-ne, d'una manera total o parcial, el text, cosa que hom fa immediatament després del resum; si hom té d'altres indicacions a fer, aquestes figuren al final de cada fitxa.

El conjunt format pels tres volums Vat. lat. 6330, Vat. lat. 6772 i Ross. 476 semblen una aportació substantiva al coneixement de l'acció d'Urbà VI a Catalunya o en les terres més o menys vinculades a ella; hom recordarà la pobresa de registres d'aquell primer papa del Cisma salvats a l'Arxiu Vaticà, ara també coneguts pel treball de Josep Maria Marquès; d'aquesta manera tindrem pràcticament tot allò que les fonts vaticanes ens poden oferir sobre la relació entre aquell papa i Catalunya, i difícilment es donaran aportacions noves, si no es repeteix el cas sorprenent de l'aparició d'algun nou volum, com el que acaba d'ésser donat a conèixer per la Biblioteca Reial de Copenhague, bessó, pel que sembla, del Vat. lat. 6330.[3]

Amb els altres dos volums, hom tindrà un coneixement molt més concret de dos moments de transició: el Barb. lat. 2101 ens permet de copsar els problemes

---

romana, 1418 jul. 25. P. 58, Simó Salvador, doctor en decrets, ardiaca de Terrantona (Lleida), abans acòlit de Benet XIII, jura el càrrec de capellà comensal i acòlit de Martí V, Florència 1419 abr. 30. P. 60, Miquel de Navès, doctor en decrets i ardiaca de Benasc (Lleida), jura el càrrec de capellà i referendari del papa, 1417 des. 7. P. 61, Gonzalo García de Santa María, doctor en decrets, ardiaca de Briviesca (Burgos), jura el càrrec de referendari del papa, 1417 des. 28. P. 65, Jordi d'Ornos, doctor in utroque, ardiaca major de Barcelona, jura el càrrec de notari i protonotari del papa, 1418 nov. 22. P. 82, Felip de Malla, mestre en teologia, ardiaca del Penedès (Barcelona), jura el càrrec de cambrer privat del papa (la nota 4 de la mateixa pàgina el fa morir degà d'Osca abans del 24 d'abril de 1431), 1417 des. 7. P. 84, Galceran Cardona (cf. més amunt), jura com a cambrer privat del papa, 1418 ag. 31. P. 89, Joan de Pouinouix, general de l'orde dominicà, és nomenat capellà comensal i confessor del papa, 1418 gen. 3. P. 92, el noble Berenguer d'Alós, de Fraga (bisbat de Lleida), donzell, és nomenat escuder d'honor del papa, 1417 des. 17. P. 92, el noble Guillem Ramon de Vilafranca, donzell del bisbat de Barcelona, és nomenat escuder d'honor del papa, 1417 des. 17. P. 92, el noble Guillem de Montllor, de Sant Hipòlit (Eina) és nomenat escuder d'honor del papa, 1417 des. 17. P. 93, el noble Guillem Ramon des Gall, donzell del bisbat de Girona, és nomenat escuder d'honor del papa, 1417 des. 22. P. 93, el noble Bernat de Gualbes, donzell del bisbat de Barcelona, jura el càrrec d'escuder d'honor del papa, 1417 des. 24. P. 93, el noble Jordi de Rajadell, donzell del bisbat de València, és nomenat escuder d'honor del papa, 1418 abr. 6. P. 93, el noble Pere Lena *(sic)*, donzell del bisbat de Barcelona, és nomenat escuder d'honor del papa, 1418 maig 7. En relació amb la categoria d'escuders d'honor, cal remarcar que la suma de tots els nomenaments d'aquest registre no passen de vint per a tota l'Europa d'aleshores; set són de l'àrea catalana. En canvi, no hi ha cap representant nostre entre els capellans i cantors, tampoc cap "magister hostiarius Palacii apostolici" ni cap "serviens armorum".

3. Vegeu *Ein päpstliches Formelbuch aus der Zeit des Grossen Abendländischen Schismas* herausgegeben von Herluf NIELSEN (Kopenhagen 1979) 265 p. És el volum catalogat sota la signatura Ny kongelige Samling 1829 fol., i conté la següent documentació relacionada amb el nostre tema: Núm. 46, butlla a l'arquebisbe d'Atenes, cal suposar Antoni Ballester; n. 49, al bisbe de Tortosa, cal suposar Pere Cima, amb dispensa de matrimoni per al noble Bernat, vescomte (de Cabrera?); n. 72, concessió d'indulgències a Sta. Maria la Grande, extramurs de Catània; n. 73, concessió d'indulgències als visitants de St. Nicolau (Catània) el dia de la consagració de l'església; n. 87, concessió de tres fundacions als carmelites de la província de Sicília; n. 107, cessació de l'interdicte contra Messina i Catània imposat pel legat papal, Tommaso [Racani de Amelia], bisbe d'Assís; n. 119, concessió de canvi de monestir a una monja dominicana, de santa Caterina de Cassaro (Palerm) a santa Maria de Mercurano, de la mateixa ciutat (totes aquestes butlles són datades per l'editor, de forma global, entre el 1378 i el 1389, pontificat d'Urbà VI). Amb aquest volum i les nostres publicacions d'aquest VI Centenari, sembla que només pot proporcionar alguna novetat en relació a Urbà VI i Catalunya algun volum de la sèrie *Introitus et Exitus* de l'Arxiu Vaticà i potser el ms. G 81 dels Arxius departamentals de la Gironda, a Bordeus.

que acompanyaren el pas de la "indiferència" de Pere el Cerimoniós a l'obediència avinyonesa del seu fill i successor, Joan I, com ara legalització de prebendes atorgades pels bisbes sense recurs al papa, discussions populars entre partidaris dels dos pontífexs, projectes de l'arquebisbe de Tarragona, Ènnec de Vallera, a fi de convèncer de la legitimitat del papa d'Avinyó, Climent VII, els partidaris del papa de Roma, Urbà VI (i tot fa suposar que devien seguir irreductibles), concessions papals als expedicionaris a Sicília acompanyant els reis Maria i Martí el Jove i els aleshores ducs de Montblanc i futurs reis, Martí l'Humà i Maria de Luna.

El Vat. lat. 6952 (i el ja esmentat Vat. lat. 8502) ens ofereixen moltes notícies del pas de l'"obediència" de Benet XIII a la del papa unitari, Martí V, durant els anys crítics del 1417 al 1419; trobem en el darrer esmentat la llista dels primers catalans que entraren al seu servei, i el segon ens ofereix, ultra alguna de les poques notícies relatives a les relacions de Bonifaci IX amb el nostre país, la documentació de Martí V normalitzant (en general pel camí de la confirmació dels actes de Benet XIII, quan aquests no tenien repercussions internacionals com és ara la vinculació del bisbat d'Elna a l'església metropolitana de Tarragona o de Narbona) la vida de les nostres esglésies després dels anys, tan anormals, de Benet XIII; en aquest sentit, les butlles relatives a les cartoixes i al monestir de Poblet semblen d'un interès indiscutible, el qual augmenta en els casos que, perdut el text original, només s'han salvat els extrets d'Alessandro Rinaldi de l'actual Vat. lat. 6952.

L'interès dels quatre textos transcrits a la segona part em sembla fàcil de comprendre. Tot i la quantitat de declaracions sobre els orígens del Cisma d'Occident publicades fins ara, des dels *Annales* de Baronius fins a les compilacions específiques de Louis Gayet i de Michael Seidlmayer, sense oblidar les escadusseres, els dos testimoniatges que avui publiquem han passat gairebé desapercebuts. Això no obstant, llur interès sembla innegable. Potser poques de les persones que es trobaven a Roma en començar l'abril de 1378 copsaren l'ambient popular amb tanta precisió com Guillem Morer; en aquest sentit em semblaria una equivocació d'atribuir importància només a allò que s'esdevenia dins el conclave, sobretot en una ocasió en què el poble fou protagonista directe d'unes jornades. Ènnec de Vallterra, per la seva banda, es demostrava un observador tan agut i ben dotat per al detall concret que la seva declaració, tot i ésser llarga, és una delícia, fins al punt que hom s'ha de doldre que no apliqués a d'altres esdeveniments aquells dots seus de cronista; el detall, per exemple, que un cardenal entrés en conclave el set d'abril de 1378 armat de pic i pala a fi d'obrir un forat al trespol i fugir, no es pot pagar amb diners.

Del segon text al tercer saltem quaranta-cinc anys, i ja som als acabaments d'aquell període; però poques pàgines com les d'aquest informe d'autor desconegut sobre un problema plantejat per Alfons, dit el Magnànim, ens revelen la manca absoluta, no ja d'escrúpols, sinó de consciència, d'aquell rei, disposat a revifar la situació de cisma per les seves conveniències i velleïtats expansionistes. Bo i llegint aquesta pàgina, comprenem l'esglai perceptible en documentació catalana a partir de l'any 1423. Sortosament, qui sap si per raons de pura "Realpolitik", aquell rei preferí els camins d'una certa pau i el Cisma s'esllanguí als nostres països, quan li mancà l'únic suport real i reial que el mantenia; el 15 d'agost de 1429 era definitivament acabat amb la reconciliació dels darrers personatges de Peníscola a Sant Mateu (Baix Maestrat); el sermó que en aquella ocasió pronuncià Bernat de Rosers (Bernardus de Rosergio), secretari del cardenal legat Pèire de Foix, és peça que no podia mancar en la nostra petita antologia.

PRIMERA PART:
PRESENTACIÓ I REGEST DE NOUS DOCUMENTS DE LA BIBLIOTECA VATICANA

VAT. LAT. 6330

Formularium Urbani pape VI (1378-1389)

Volum enquadernat amb cartó recobert amb paper verd. Al centre de la portada, les armes d'Urbà VIII (1623-1644), i al de la contraportada les del cardenal bibliotecari Francesco Barberini (1626-1633). Superfície de 294X202 mm.

Llom de pergamí dividit en sis seccions; la segona és recoberta amb teixell de pell vermella, en la qual hi ha, imprès amb lletres daurades: *VAT/6330;* la tercera porta l'escut daurat de Pius IX (1846-1878); la quarta, una etiqueta blava, de la Biblioteca Vaticana, on hi ha imprès *Vat.lat.* a sota, timbrat, *6330;* a la cinquena l'escut del cardenal Jean-Baptiste Pitra, el qual fou bibliotecari de l'esmentada Biblioteca entre el 1869 i el 1889.

A la cara interior de la portada, a l'angle superior esquerre, es repeteix l'etiqueta blava de la Biblioteca Vaticana, amb la inscripció que ja hem trobat a l'etiqueta idèntica del llom. Hi ha un foli de guarda en blanc a cada banda del cos del llibre.

Aquest consta de dos folis de pergamí, no numerats; de 515 folis de paper, numerats modernament amb timbre, i un foli de pergamí, que porta el núm. 516. Els folis tenen una superfície de 285X204 mm. Als dos folis inicials i al final es repeteix la paraula *Formularium* i al darrer hi ha aquesta nota de propietat: *Hoc formularium est mei (Henrici de,* raspat i substituït damunt per *Lazari) domini nostri pape* (paraula raspada; damunt hi ha la paraula: *secretarii) ac literarum apostolicarum scriptoris et abbreviatoris).*

Els 515 folis de paper es troben agrupats en plecs, formats en general per 12 fulls doblats; el cosit va reforçat amb una franja de pergamí tant al llom com al mig del quadern. En els diversos plecs, hom pot trobar dues filigranes: la destral (Briquet, 7504) i la balança semblant a la del mateix Briquet, 2371.

Ultra la numeració moderna i mecànica, n'hi ha una altra amb xifres romanes feta al cap de poc d'acabada la còpia dels originals, abans que hom fes l'índex dels ff. 1-23r, les anotacions del qual fan referència a aquella numeració primitiva. Prenent-la com a punt de referència, hom veu que, entre aquell primer moment i el començament del s. XVII, el volum fou refet d'una manera poc afortunada. La numeració primitiva amb xifres romanes no comença com cal en iniciar-se el text de les butlles, després de l'índex, ans el primer foli porta la xifra CCCCLXXX; aquesta mateixa numeració arriba al CCCCXC en l'actual foli 36; i al 37 comença la numeració romana amb l'I i acaba amb el CCCCLXXIX els folis de paper, en l'actual f. 517. Sabem que aquesta era ja la situació que el volum presentava al començament del s. XVII, a l'hora d'ésser enquadernat, perquè Alexander Raynaldus escriví en el marge inferior del f. 515v: *Reliqua sunt reposita supra, in principio libri. A.R.*

La caixa d'escriptura és, normalment, de 206X120 mm, i hi ha 30 línies per pàgina. Lletra de mans diverses, però en general tirant a gòtica cursiva bastarda, clarament diferenciada de la cal·ligrafia amb què són escrits els dos quaderns de lletres de Gregori XI recollits en aquest volum en els ff. 348-360 i 466-481 (gòtica cursiva recta).

No essent un registre, ans només un recull de mostres, no és estany que les còpies no hagin conservat, en general, les dades personals dels interessats i mai la data, tot i que hom té la impressió que l'ordre de les peces en aquest manuscrit segueix força la seqüència cronològica amb què es trobaven en els registres originals.[4] Això no obstant, havent-se perdut gairebé tots els registres d'Urbà VI, els documents relatius a Catalunya tenen un interès innegable, car és l'única font a través de la qual ens són coneguts. El fet que aquesta font no es trobi a l'Arxiu ans a la Biblioteca Vaticana és, segurament, la causa que explica el poc, per no dir nul, coneixement que hom ha tingut d'aquests textos. Per això, per exemple, són desconeguts àdhuc de grans col·leccions, com és ara el *Bullarium Franciscanum.*

1

(Post 1388 juliol 18). Roma (?) F. 23v

Urbà VI nomena altarista de Sant Pere de Roma Antonio de Pastrina, canonge de Nàpols, i destitueix Ramon de Bosc (de Busco), canonge i prior de la Seu de Tarragona. "Grata tue devocionis et familiaritatis obsequia... Datum etc.".

Ramon de Bosc havia estat nomenat canonge de Tarragona per Urbà V l'11 de desembre de 1362 (*Urbain V (1362-1370). Lettres communes analysées d'après les registres dits d'Avignon et du Vatican* par les membres de l'École Française de Rome sous la direction de Michel HAYEZ (Bibliothèque des Écoles Françaises d'Athènes et de Rome, 3e Série, V bis). Tome II (Fascicule IV). Roma 1972, 430-431, 8248). Per nomenament d'Urbà VI havia succeït en el càrrec d'altarista fra Gonzalo Gutiérrez, dominic (vegeu la col·laboració de Josep Maria MARQUÈS I PLANAGUMÀ, *La Corona d'Aragó en els registres d'Urbà VI,* núm. 5) el 18 de juliol de 1388. Antonio de Pastrina exercí el càrrec poc temps, car Bonifaci IX nomenà per al mateix càrrec fra Menendo, bisbe de Còrdova, el 16 de febrer de 1390; la butlla, molt semblant a la d'Urbà VI que ens ocupa, és publicada per Konrad EUBEL dins *Bullarium Franciscanum* VII, Roma 1904, 11, núm. 29 (en aquest volum, 338, núm. 992, hi ha una altra butlla, de Benet XIII, relativa al mateix fr. Menendo, aleshores bisbe de Bayona, encarregant Francesc Rovira de conduir-lo pres a Avinyó, 1405 agost 15).

2

(?), Roma F. 69r-v

Urbà VI exhorta els fidels, bo i concedint-los cent dies d'indulgència, a ajudar Joan de[...], *de Messina, en l'aplec de 120 ducats, quantitat exigida pels pirates infidels per al rescat del seu únic fill, segrestat per ells prop de l'illa de Sant Pere en un viatge per mar a Catalunya. "Quoniam, ut ait apostolus... Datum Rome etc."*

3

(?), Roma (?) Ff. 102v-104v

Urbà VI encarrega a un personatge innominat d'informar-se si Juan del Corral, clergue de Saragossa, obeeix l'antipapa Climent VII i, en cas afirmatiu, de privar-lo de les esglésies de Santa Llúcia i de Sant Antoni, pròximes als murs de Siracusa, i de conferir-les a Giovanni de Chambris, canonge d'Agrigent. "Laudabilia probitatis et virtutum merita... Datum etc."

Sobre Juan del Corral, vegeu més avall Barb. lat. 2101, núm 6.

4. He subratllat un detall que sembla confirmar aquesta ordenació cronològica en *Butlles de tema franciscà en el Vat. Ross. 476*, en curs de publicació dins "Estudios Franciscanos".

4

(?), Roma (?) F. 173v

Urbà VI atorga a Simone [*del Pozzo*], *bisbe* [*de Catània*] *i nunci destinat a Sicília, la facultat d'absoldre en tots aquells casos que ho fan els penitenciers menors del papa, "ut incolas dicte insule eo nobis et apostolice sedi magis devotos reddere possis". "Cum te ad insulam Sicilie... Datum etc."*

Sobre Simone del Pozzo, vegeu RB 172.

5

(?), Roma (?) F. 252r-v

Urbà VI, en atenció al rei Pere, qui ho havia demanat, confereix a Bernat Català, canonge d'Elna i capellà comensal del rei esmentat, la sagristia amb cura d'ànimes de Pontillà i un benifet sine cura *a Santa Magdalena de Perpinyà, vacants, respectivament, per mort de Pere Grimau i de Pere Polverell, sots-collector aquest de la Cambra Apostòlica al bisbat d'Elna. "Vite ac morum honestas... Datum etc."*

6

[1378]. Roma (?) Ff. 308r-309r

Urbà VI recomana Perfetto Malatesta, abat de Sassoferrato (Sitriensis) *i nunci seu als regnes d'Espanya, als eclesiàstics, tant seculars com regulars, tant exempts com no, de les referides terres i els demana que li assegurin cinc florins cada dia, manutenció i transport. "Cum dilectum filium... Datum etc."*

Sobre Perfetto Malatesta i la seva missió a favor d'Urbà VI, vegeu RB 80, 97, 114, 125 i 482.

7

(?). Roma (?) F. 312r-v

Urbà VI concedeix a Jaume Martí, diaca i beneficiat perpetu de la Seu de Mallorca, permís d'ordenar-se de prevere, tot i que el seu benefici sigui només diaconal. "Vite ac morum honestas... Datum etc."

8

(?). Roma (?) Ff. 319v-320v

Urbà VI encarrega el framenor fra Pere d'Aragó de recollir en els regnes de Castella, Navarra i Aragó almoines per a l'alliberació dels cristians captius dels moros, amb concessió d'indulgència plenària als rics que donin deu florins, i als pobres que en donin cinc, amb les degudes disposicions espirituals. "Pietatis intentos operibus... Datum etc."

[Títol de mà diversa: *Committitur uni, quod possit pro redempcione quorumdam christianorum captorum per agarenos, deputare ad recipiendum elemosinas, et quod divitibus erogantibus decem, et pauperibus .V. florenos* [afegit al marge: *et aliis pugnantibus pro liberacione huiusmodi captivorum*] *concedat absolucionem in articulo mortis*].

"Dilecto filio Petro de Aragonia, ordinis fratrum minorum professori, etc. Pietatis intentos operibus, quibus catholica fides attollitur et salus fidelium procuratur, sedes apostolica graciis

et remissionibus per quas iidem fideles, favente divina gracia, animarum suarum salutem facilius consequi poterunt, inducere consuevit. Sane nuper ad nostrum pervenit auditum quod in nonnullis terris et regnis sarracenorum plura milia christianorum per impios agarenos detinentur captivi, quorum nonnulli, longa captivitatis inedia fatigati, in dampnacionem animarum suarum fidem christianam abnegantes, hactenus se subiecerunt et sepissime subiciunt legi impii Machometi. Nos, igitur, de hiis dolentes ab intimis, et liberacioni eorumdem christianorum providere [320r] salubriter cupientes, discrecioni tue, de qua plenam in domino fiduciam obtinemus, deputandi in regnis Castelle, Aragonum, Valencie, Navarie *(sic)* et aliis terris carissimi in Christo filii nostri Petri, regis Aragonum illustris, aliquas personas fideles, Deum timentes et avariciam execrantes, de quibus tibi videbitur, ad recipiendum elemosinas, quas fideles Christi dictorum regnorum et terrarum pro reddempcione *(sic)* et liberacione predictorum captivorum voluerint elargiri, easdemque elemosinas dispensandi pro reddempcione et liberacione predictis, ita quod de receptis et expensis seu dispensatis, teneantur tibi reddere racionem; super quibus omnibus tuam et ipsarum personarum per te deputandarum consciencias oneramus, plenam concedimus tenore presencium facultatem, non obstante indulgencia, per quam ordini tuo a sede apostolica dicitur esse concessum, quod ipsius ordinis fratres non teneantur se intromittere de quibuscumque negociis, que ipsis per eiusdem sedis litteras conmictuntur, nisi in eis de concessione huiusmodi plena et expressa mencio habeatur. Et ut christifideles eo prompciores ad hoc reddantur, quo maius premium exinde (est, *ratllat*) se speraverint adipisci,[5] universis et singulis fidelibus eisdem utriusque sexus, divitibus qui decem, pauperibus vero qui quinque florenos auri vel plus, secundum suas facultates, pro liberacione predicta erogaverint necnon illis qui pugnando seu bellando sive in terra sive in mari pro reddempcione seu liberacione dictorum captivorum seu captivandorum in huiusmodi pugnis sive bellis decesserint, presencium tenore concedimus ut confessor quem quilibet ipsorum duxerit eligendum, omnium peccatorum suorum, de quibus corde contriti et ore confessi fuerint, semel tantum in mortis articulo plenam remissionem ipsis in sinceritate fidey, unitate sancte Romane ecclesie, ac obediencia et devocione nostra vel successorum nostrorum Romanorum Pontificum canonice intrancium persisterent, auctoritate apostolica concedere valeat, sic tamen quod idem confessor de hiis de quibus fuerit alteri satisfaccio impendenda, eam ipsos, si supervixerint, vel per heredes ipsorum si tunc forsan transierint, faciendam iniungat, quam ipsi vel illi teneantur facere, ut prefertur. Et ne, quod absit, iidem erogantes propter huiusmodi graciam procliviores ad illicita imposterum committenda [f. 320v] volumus quod si ex confidencia remissionis huiusmodi aliqua forte committerentur, quoad illa predicta remissio eis nullatenus suffragetur. Volumus eciam ut quelibet persona que infra quinque florenos manus (*ratllat:* porrexerit) ad dictam liberacionem porrexerit adiutrices, iuxta quantitatem elimosine et pietatis affectum particeps fiat indulgencie memorate. Presentibus post biennium a die publicacionis ipsarum computandum minime valitura *(sic)*. Datum etc."

Ja el 20 de novembre de 1375, Gregori XI havia fet el mateix encàrrec a fra Pere d'Aragó per a tots els regnes i terres del rei Pere el Cerimoniós; aquella butlla ha estat publicada per Konrad Eubel dins *Bullarium Franciscanum* VI, Roma 1902, p. 558 n. 1402 i per Lucas Wadding, *Annales Minorum* VIII, Quaracchi 1932, p. 377-378. Comparats els dos textos, el d'Urbà VI coincideix amb el del seu predecessor en tota la primera part, fins a la frase *plenam concedimus tenore presencium facultatem,* amb l'excepció de les determinacions geogràfiques (cf. la butlla següent); és, en canvi, nova tota la segona part, a partir de *non obstante indulgencia.* Hom pot veure un episodi valencià de l'encàrrec de Gregori XI en Gabriel Palanca, *Una carta del Consejo de Valencia al Infante D. Fr. Pedro de Aragón,* dins "Archivo Ibero-Americano", IV (1915), 298-300. La butlla d'Urbà VI, en canvi, sembla desconeguda fins ara.

9

(?). Roma (?) F. 320r

Urbà VI encarrega Jaspert de Tregurà, paborde de Mallorca, del mateix afer del número anterior en aquell bisbat, amb la variant d'introduir en la butlla destinada a ell

5· En el ms. segueix aquesta frase ratllada: *universis et singulis fidelibus eisdem utriusque sexus, divitibus videlicet, qui .xx., et mediocriter divitibus, qui .x., pauperibus vero...*

la distinció entre els rics, els quals havien de donar vint florins, la gent de classe mitjana, deu, i els pobres, cinc. "Pietatis intentos operibus... Datum etc."

10

(?). Roma (?) F. 326r-v

Urbà VI absol el framenor de Mallorca, fra Francesc Taravall, del crim d'homicidi i li restitueix l'ús dels ministeris sacerdotals. "Sedes apostolica, pia mater, recurrentibus... Datum etc."

Descripció del fet: "Olim tu et nonnulli alii Ordinis Fratrum Minorum professores, in domo Maioricensi tunc dicti Ordinis commorantes et dissenssionem inter vos habentes et de verbis ad verbera procedentes, casualiter in personam quondam Aymerici de Gravà, dicti ordinis professoris, instigante dyabolo irruistis et ipsum cum baculis percuxistis *(sic)*, quodque propter malum et inordinatum regimen eius, secundum cirurgicorum assercionem, postmodum expiravit... Nos, itaque, volentes et qui, ut asseris, per superiorem tuum in carceribus catenis et compedibus iunctis tribus annis detentus fuisti ac in pane et aqua quasi continue duxisti..."

11

(?). Roma (?) F. 419v

Urbà VI lleva l'interdicte que el framenor i bisbe d'Assís, fra Tomàs [Racani de Amelia], nunci a Sicília, havia imposat a les ciutats de Messina i de Catània. "Collata ligandi atque solvendi... Datum etc."

Regest. Nielsen HERLUF, *Ein päpstliches Formelbuch...* 107.

12

(?). Roma (?) F. 442r-v

Urbà VI encomana al framenor fra Joan [de Fornells], arquebisbe de Torres (Sardenya), el qual, segons que diu, és confessor del rei Pere de Catalunya-Aragó, un benifet a la província eclesiàstica de Saragossa, amb cura d'ànimes o sense, apropiat als canonges de Sant Agustí, ja que no ha pogut prendre possessió del seu arquebisbat per culpa d'Huguet, jutge d'Arborea, el qual tenia i continua tenint ocupats els fruits de l'església de Torres. "Personam tuam nobis... Datum etc."

Descripció del fet: "Tu, propter guerras in illis partibus vigentes et potenciam dilecti filii, nobilis Hugueti, iudicis Arboree, qui a tempore quo de persona tua ecclesie Turritane tunc vacanti auctoritate apostolica provisum extitit, omnes fructus dicte ecclesie occupavit, prout occupat eciam de presenti, nunquam ex eisdem fructibus aliquid perceperis; nos, volentes tibi, qui, ut asseris, carissimi in Christo filii nostri, Petri, regis Aragonum illustris, confessor existis, ut statum tuum iuxta pontificalis dignitatis decenciam commodius supportare valeas, de alicuius subvencionis auxilio providere..."

Sobre fra Joan de Fornells, vegeu RB 408.

13

(?). Roma (?) F. 443r

Urbà VI encarrega l'execució de la butlla anterior. (El text és truncat del començament, i per això no hi consten les paraules inicials). "Datum etc."

14

(?). Roma F. 460v-461v

Urbà VI confirma in perpetuum *a Artal d'Alagona, comte de Mistretto, la possessió de la terra i castell de Jacci, bisbat de Catània, a condició de reconèixer els drets feudals d'aquesta església. "Eximie devocionis sinceritas... Datum Rome apud Sanctum Petrum etc."*

Sobre Artal d'Alagona i el seu joc en relació amb el Cisma, vegeu RB 61, 106 i 514.

15

(?). Roma (?) F. 501v

Urbà VI nomena mestre Pere Saltet (el qual ja era "scriptor et familiaris" i clergue de la seva capella), canonge i paborde de desembre de la seu de Vic, benifets que no pujaven més de 120 florins d'or, vacants per òbit de Gallart de Prat, "scriptor litterarum apostolicarum", mort a la cúria romana. "Grata tue devocionis et familiaritatis obsequia... Datum etc."

VAT. LAT. 6772

Butlles dels papes Urbà V i Urbà VI

Volum enquadernat amb pergamí blanc llis, potser durant el s. XVII. 347X 246 mm. Llom dividit en sis parts; en la primera *6772* amb tinta; en la terça, etiqueta blava de paper de la BAV, al centre de la qual consta *Vat. lat.* (imprès) / *6772* (timbrat). A la cara interior de la portada, a l'angle superior esquerre, es repeteix l'etiqueta i la inscripció. Tres folis de guarda entre la portada i el cos del volum; al primer dels inicials, a l'angle superior esquerre, *40* (tinta); a la meitat superior de la pàgina, *Vat. lat. 6772* (llapis vermell). Al foli darrer de guarda més pròxim a la contraportada hi ha escrita de cap per avall la paraula *sanctam*. En la cara interior de la contraportada, al centre de la pàgina, *Videtur esse Urbani VI.*

El cos del volum consta de 144 folis de pergamí, numerats de l'I al CXLII i dos sense numerar. Superfície de 338X238 mm. Caixa d'escriptura de 240X155 mm. La major part del volum conté butlles del papa Urbà V (1362-1370). Considero versemblant la hipòtesi que fou deixat a Roma quan la seva cúria pontifícia, després d'haver-hi passat tres anys, retornà a Avinyó (1370); la seva presència a Roma explicaria que hom aprofités els espais buits per copiar-hi algunes butlles d'Urbà VI. Toquen el nostre tema les dues següents:

1

1381 maig 2. Roma Fol. XXXVIIr-v

Urbà VIè s'adreça a Tomàs [de Frignano],[6] *cardenal bisbe de Frascati (Tusculum), i li encarrega d'informar-se, àdhuc per mitjà de visita canònica, i de procedir sumàriament contra Juan Fernández de Heredia i els altres hospitalers partidaris del papa (per a ell antipapa) d'Avinyó, Climent VII. "Intenti pastoris incumbit officio... Datum Rome apud sanctum Petrum, VI nonas maii anno tercio".*

Rubricella: *Processus contra fratres Ierosolimitanos adherentes antipape, cum potestatibus privandi et visitandi.* Al marge: a) creu de Malta amb tinta vermella i negra, contemporània; b) *Videtur esse Urbani VI* amb calligrafia del s. XVII; c) *potestas visitandi* en vermell, lletra contemporània.

Species facti: "...nuper siquidem ad nostrum non sine mentis turbacione, pervenit auditum, quod Iohannes Ferdinandi de Heredia, qui se gerit pro magistro Hospitalis sancti Iohannis Ierosolimitani, in reprobum sensum datus et damnati scismatis imitator effectus, iniquitatis alupno Roberto, olim basilice XII Apostolorum presbitero cardinali, nunc antipape, qui se Clementem papam ausu temerario nominare presumit, et eius sequacibus et fautoribus adherere et, quantum potest, favere presumit; et, quod deterius est, priores, preceptores et alios fratres et personas predicti Hospitalis, domorum et aliorum locorum eidem Hospitali subiectorum, conatur inducere et, quantum potest, inducit ad adherendum et favendum Roberto et sequacibus prelibatis..."

2

1379 març 15. Roma Ff. XXXVIIv-XXXVIIIv

Urbà VI s'adreça a l'arquebisbe de Sevilla i als seus bisbes sufraganis, avisant-los de no admetre Pedro de Luna com a legat pontifici. "Ad conservacionem catholice fidei... Datum Rome apud sanctam Mariam in Transtiberi, idus marcii anno primo."

Rubricella: *Contra Petrum de Luna, legatum antipape.* Al marge: *Prohibetur isti quod non admictat legatum antipape;* mà d'atenció a l'altura del fragment que segueix (f. XXXVIIIr).

Species facti: "...cum itaque postmodum, sicut ex relacione fideli percepimus, iniquitatis filius Petrus, olim sancte Marie in Cosmedin dyaconus cardinalis, vulgariter dictus de Luna, qui nos una cum aliis concorditer in beati Petri sede canonice aligerunt *(sic),* interfuit et consensit, ac die resurreccionis dominice coram testibus universe christianitatis cum ingenti leticia intronizavit solemniter, deinde datus in sensum reprobum, horrendum scisma in unitate dicte fidei seminare et adversus Deum et sanctum suum veniens, in dicta civitate Fundorum, ubi beatus Gregorius in *Dyalogo* demones fecisse consistorium asserit,[7] creare antipapam ac contra nos virus blasfemie et scandali seminare ac predicto Roberto antipape dampnabiliter et notorie adherere presumpserat; noviterque eiusdem Roberti antipape dampnabili legacione suscepta, ad Castelle et Legionis, Arrogonie *(sic),* Portugalie et Navarre ac alia regna parcium occidentis cum diversarum facultatum literis eiusdem antipape ad alliciendum mentes hominum et eos

6; Aquesta dada resol bàsicament a favor de Pius Bonifacius GAMS un punt, en el qual Konrad EUBEL no el volgué seguir. El primer havia fet començar la sèrie romana dels cardenals-bisbes de Frascati (Tusculum) durant el Cisma d'Occident amb Tommaso da Frignano, el qual hauria ocupat aquella seu entre el 1378 i la seva mort el dia 21 de maig de 1381 (*Series Episcoporum Ecclesiae Catholicae,* Regensburg 1873, p. XX); el segon, en canvi, creia que, atesa la manca d'unanimitat entre els autors consultats, no el podia incloure en la sèrie dels bisbes tusculans, *Hierarchia Catholica Medii Aevi. 1198-1431* (²Münster 1913) 39, nota 3). La dada de la nostra butlla és clara: Tommaso da Frignano era cardenal-bisbe de Frascati el 3 de març de 1381 i, per tant, n'havia estat almenys un quant temps entre el 1378 i aquell any.

7. Vegeu sant GREGORI, *Dialogorum libri IV.* Edició d'Umberto MORICCA "Fonti per la Storia d'Italia 57" (Roma 1924) 148-151; també l'edició d'Adalbert DE VOGÜÉ "Sources Chrétiennes 260" (París 1979) 278-284.

facilius subducendum pertrahendumque ad infidelitatis errores, vosque procuracionum, subsidiorum et aliorum *(sic)* execrabilium exaccionum aculeis feriendum se personaliter conferat..."

3

1379 març 15. Roma Ff. LXXv-LXXIv

Transcripció de la butlla anterior, amb el destinatari en blanc.

Rubricella: *Requisicio prelatorum quod in nullo pareat* (sic) *Petro de Luna. Supra 37* (repetit). Al marge: *Urbanus VI.* Més avall, al marge: *Contra Petrum de Luna.*

VAT. ROSS. 476

Formulari de Cancelleria papal. Butlles esparses d'Urbà VI

La descripció del volum és publicada en altre lloc.[8] Per això, ací hom es pot limitar a donar el regest de dues butlles d'Urbà VI relatives a Sicília. La segona és datada i per això no hi ha dubte que pertany als anys del Cisma. La primera fa referència a una població de l'illa de Malta, senyoriu de l'arquebisbe de Messina, Dionís de Múrcia (1366-1387), en un moment que aquella illa és regida per una reina, l'hereva Maria, la qual començà oficialment a regnar el mateix any 1378 en què esclatà el Cisma; la intervenció papal que regestem ací afirma ésser feta després de diversos passos davant la cort de la reina esmentada i, per tant, ja un quant temps després de l'any 1378; cau, doncs, plenament en el nostre període.[9]

1

Sense lloc ni data F. 103v

Urbà VI encomana a un (?) jutge de determinar i fer complir allò que sigui de justícia a favor dels habitants de Sonnuleto (Malta), vassalls, en les coses temporals, de l'arquebisbe de Messina, Dionís de Múrcia (1366-1387), els quals, tot i haver estat alliberats de tributs pels reis Enric i Constança (1186-1197), ara són obligats pels oficials de la reina, (Maria de Sicília) a pagar àdhuc tres talles anuals, malgrat que el dit arquebisbe hagi recorregut moltes vegades al tribunal de l'esmentada reina. "Exhibita nobis pro parte venerabilis fratris...".

Sobre Maria de Sicília i el Cisma d'Occident, vegeu RB 95, 105, 118, 167, 173, 174, 175 i 516.

8. Peter HERDE, *Audientia Litterarum Contradictarum. Untersuchungen über die päpstlichen Justizbriefe und die päpstlichen Delegationsgerichtsbarkeit vom 13. bis zum Beginn des 16. Jahrhunderts.* Erster Teil "Bibliothek des Deutschen Historischen Instituts in Rom - Band XXXI" (Tubinga 1970) 133-138; l'he completada, bo i rectificant certes inexactituds, en *Documentación pontificia relativa a la Península Ibérica en el Vat. Ross. 476*, dins "Anthologica Annua", 26-27 (1979-1980), 635-656.

9. No recullo, perquè no fa referència a Sicília ans a Calàbria, els documents d'Urbà VI adreçats a Simone del Pozzo, bo i encomanant-li una inquisició en el territori esmentat, "absque more dispendio te personaliter conferens", f. 78v; essent, però, Simone del Pozzo un personatge que tingué tanta importància, en la seva qualitat de posterior bisbe de Catània i legat papal a Sicília, en la resistència de certs estaments de l'illa contra la dinastia de Barcelona, crec que, almenys, calia esmentar-los.

2

1379 setembre 6. Roma F. 110r

Urbà VI envia un visitador i reformador al monestir dels sants Pere i Pau "de Agro", bisbat de Messina, i als altres monestirs basilians de Sicília. "Pastoralis officii debitum exigit... Datum Rome apud sanctum Petrum viii. idus septembris anno secundo Urbani pape VI."

Species facti: "...nonnulli monachi, eciam in sacris ordinibus constituti, qui concubinas tenere et alias dissolute plurimum vivere non verentur; et divinis officiis, prout tenentur, vacare non curantes, vitam ducunt turpiter inhonestam et quando missas celebrant diversas cerimonias a ritu sancte Romane et universalis ecclesie nimium discrepantes et alias irracionabiles observare presumunt..."

VAT. BARB. LAT. 2101

Registre de súpliques a Climent VII (1387-1388)

Volum enquadernat amb pergamí blanc i llis, sembla a la segona meitat del s. XVI. 308X235 mm. Figuren al llom, també llis, les diverses cotes que ha tingut el volum: *1322* (repetit en etiqueta blanca amb el núm en vermell); *174;* etiqueta grana de la Biblioteca Vaticana i al centre *Barb. lat. 2101; XXX.* En la cara interior de la primera tapa és repetida la signatura actual en etiqueta enganxada a l'angle superior esquerre, i les antigues següents: *1322* (primer en etiqueta molt primitiva i repetida fora); *XIII. B. 2;* i *XXX.174.* Hi ha un full de guarda en blanc entre cada tapa i el cos del volum.

El llibre actual te dues parts, només unides per l'enquadernació i pel fet que, en un moment posterior, foren numerades d'una manera unitària. La primera part va de l'actual fol. 1 al 39 i sembla una recopilació de documents de diverses cancelleries, amb predomini dels procedents de la de Lluís I d'Anjou (+ 1384). Aquesta primera part és encapçalada pel títol següent, escrit amb lletra del s. XVI: *Ludovici et Caroli regum Franciae, Friderici et Sigismundi imperatorum epistolae ad diversos et alia* (f. 1r); hom hi pot trobar, per exemple, la declaració francesa a favor de Climent VII al cap de poc de la seva elecció (1378) (f. 2r-v) i altres documents francesos d'aquells primers moments.

La segona part, en canvi (la que ens interessa), conté gairebé sencer allò que, si no s'hagués perdut el foli primer, segurament aniria encapçalat amb el títol de [*Regestum concessionum Clementis pape VII anno decimo*] (novembre 1387-novembre 1388); la mà que intitulà el primer conjunt també posà títol a aquest segon, no massa encertat: *Suppliche et rescritti di Clemente Quinto* (però una mà diferent corregí *imo septimi in sua obedientia*) (f. 42r); en realitat, les concessions van del 6 de novembre de 1387 al 16 d'octubre de 1388 (XVII kal. novembris). Aquesta part és formada per plecs de paper desiguals, de set, vuit i nou fulls doblats, de 295X234 mm. Filigrana única: corn com el del Briquet 7672, que ell data del 1393. Aquesta part tingué numeració pròpia abans d'entrar a formar part del volum actual, numeració que ara va del f. II (equivalent a l'actual fo. 42) al CLXIII (equivalent al f. 200 del volum sencer); ultra el primer, s'han perdut els folis XVI, XXIX i CXXXV, els quals ja no figuraven en aquest conjunt a l'hora de fer la numeració unitària potser al s. XVII.

La caixa d'escriptura és de 231x110 mm i és el resultat d'haver dividit en parts iguals la superfície de cada foli, mitjançant una doble operació de doblatge; un cop feta, hom escriví peticions i concessions en les dues columnes centrals i reservà la columna més exterior per a escriure-hi el nom del peticionari-agraciat i alguna altra indicació (p.e., en els sis primers folis, un tal Mondésert fa constar en cada cas que ha estat efectuada la collació i signa); en altres casos hi ha un anagrama, que destrio en les lletres *R* i *G* i interpreto "Robertus Gebenensis" o Climent VII d'acord amb el costum papal de signar les concessions amb la o les inicials del nom real del papa; en algun cas molt rar hi ha, en comptes de l'anagrama acabat de descriure, una *E* entre el signe d'abreviatura de la *a*, repetit abans i després de la majúscula = E[gidius Juvenis = Gilles Lejeune, secretari papal].[10] Compto 33 línies al f. XXVII/66v i 31 al f. XXVIII/67r. La cal·ligrafia és la contemporània sobretot de la cúria papal d'Avinyó (gòtica cursiva bastarda). Indicaré que, com si fos l'excepció, hi ha una súplica en francès al f. 133v; les altres són en llatí.

Pertanyen d'alguna manera al nostre país les peticions i concessions que segueixen:

1

1387 novembre 9. Avinyó F. 42r

Climent VII atorga a Jaume Castelló, sots-diaca de Mallorca, antic rector de Sant Miquel de Campanet i beneficiat senzill d'aquellc seu, amb permís del seu bisbe per a estudiar ad septennium *(durant el qual temps no tenia obligació de rebre el presbiterat), confirmació o nova provisió del benifet sots-diaconal de la seu esmentada, benifet que ell posseeix per permuta dels seus antics amb aquest, el qual era de Ramon Porter.*

Nota marginal: Collacio facta. Mondésert.

2

1387 novembre 10. Avinyó F. 42v

Climent VII nomena capellà d'honor de la Seu Apostòlica, amb la condició que "alias sit sufficiens", Francesc Jacomí, rector de Sant Joan de "Cineyero" (sic), *bisbat de Mallorca.*

Nota marginal: Collacio facta. Mondésert. *Sota:* RG (Robertus Gebenensis?).

3

1387 novembre 16. Avinyó F. 46r

Climent VII atorga a Antoni de Plasobirà, prevere del bisbat de Vic, confirmació o nova provisió de la parròquia d'Estiula i d'un benifet presbiteral a Sant Pere de Ripoll, vacants per mort de Jaume de Terradelles, benifets que li havien estat atorgats per autoritat de l'Ordinari.

Nota marginal: RG et collacio facta. Mondésert.

---

10. Vegeu més avall els resums núms. 20 i 31 d'aquest mateix volum.

4

1387 novembre 16. Avinyó F. 46v

Climent VII atorga a Jaume de Mas, canonge prebendat d'Osca, ardiaca de Sarrablo i sots-collector apostòlic, confirmació o nova provisió del dit ardiaconat, del qual li fou feta collació per autoritat ordinària en morir el seu darrer posseïdor, Martín de Anzano.

Nota marginal: RG et collacio facta. Mondésert.

5

1387 novembre 20. Avinyó F. 51v

Climent VII concedeix durant un any a Nicolás de la Morania, prevere de Saragossa, permís de retenir una porció en aquella seu, àdhuc en el cas que l'arquebisbe i el capítol de Saragossa li fessin collació d'un benifet amb cura d'ànimes i no pogués residir en el primer, en el qual cas li atorga facultat de permutar-ne un durant el segon any.

6

1387 novembre 24. Avinyó F. 53r-v

Climent VII concedeix a Juan del Corral, canonge de Calahorra, llicenciat en decrets, permís de percebre durant tres anys els fruits de tots els seus beneficis, tant si resideix a la cúria papal com a fora; de resar, quan no es trobi en la seva església, d'acord amb el ritu de l'església romana; d'escollir-se un confessor que el pugui absoldre com els penitenciers menors del papa; i indulgència plenària sempre que es trobi "in mortis articulo". També atorga la mateixa indulgència, una sola vegada, a Juan Arcayne senior *i muller; a Gracia del Corral; a Juan Pérez de Parduilla i muller; i a Domingo Pérez de Cosida i muller, tots de Saragossa.*

Vegeu sobre Juan del Corral, Vat. lat. 6330, núm. 3.

7

1387 novembre 24. Avinyó F. 53v-54r

Climent VII concedeix un any i una quarantena d'indulgència als qui visitin i ajudin el nou Hospital de Santa Maria (anomenat de Montpeller), fundat extramurs de Saragossa per Macià Almani, *ardiaca de Belchite.*

8

1387 novembre 24. Avinyó F. 54v

Climent VII confirma (amb data de la concessió primitiva, limitant, però, la validesa de la gràcia a les vacants futures) a Martín Gil d'Asó, clergue de Saragossa, de 28 anys d'edat, la canongia sota expectativa de prebenda en l'església de Lleida, que ell mateix li havia atorgada en el ròtul de la reina Maria de Sicília (petició en la qual el sollicitant, per ignorància, no havia fet esment de no tenir aleshores l'edat requerida per a rebre ordes sagrats), contra constitucions provincials de Tarragona i de

l'església de Lleida, segons les quals qui obté una canongia s'ha d'ordenar in sacris *en el termini d'un any.*

9

1387 desembre 7. Avinyó F. 64r

Climent VII concedeix a Bernat Morea, prevere beneficiat del benifet de Sant Miquel, fundat per Guillem Centigua (S'Antiga?) a Santa Maria de Solsona, bisbat de la Seu d'Urgell, permís d'acumular fins a tres benifets, malgrat la incompatibilitat establerta en el document fundacional del que posseeix, el qual només li fruita dotze lliures torneses anyals.

10

1387 desembre 7. Avinyó F. 64v

Climent VII concedeix a Arnau Borguès, tresorer, i a Berenguer Solmells, prevere, canonge i porcioner de la seu de Tortosa, absolució de qualsevol pena en què haguessin incorregut pel fet de posseir il·legalment llurs benifets, a condició de posar-se d'acord amb la Cambra Apostòlica sobre els fruits ja percebuts.

11

1387 novembre 30. Avinyó F. 65r

Climent VII concedeix per "fiat. G." i per "sine alia leccione fiat. G." a Leoníssius Vinader, clergue de Tortosa, batxiller en decrets, l'expectativa d'un benifet amb o sense cura, de 220 o 60 lliures torneses respectivament, a concedir pel bisbe i el capítol de Tortosa, tot i haver rebut la concessió d'una canongia a Sogorb-Albarrassí.

12

1387 desembre 7. Avinyó F. 65r

Climent VII concedeix a l'esmentat Leoníssius Vinader un augment de vuitanta i de seixanta lliures torneses, respectivament, en la concessió anterior a fi d'homologar-la a les normes de la Cancelleria apostòlica.

13

1378 desembre 9. Avinyó F. 66v

Climent VII atorga al degà, capítol i beneficiats perpetus de la seu de València "conservatoriam ut in forma" per a deu anys.

14

1388 gener 4. Avinyó F. 82r

Climent VII concedeix de nou, amb data d'aquell dia, a Guillem Benet, monjo de

Sant Pere de Galligants, bisbat de Girona, un benifet, administració, ofici o priorat, acostumat de governar per monjos de Ripoll, gràcia que, tot i que encara no fos profés, ja havia demanat i li havia estat atorgada en el ròtul del rei Joan I de Catalunya-Aragó; la concessió actual és vàlida, malgrat que entretant hagi obtingut l'ofici de refectorer del seu monestir de Galligants.

Al marge: E entre dues ratlles trencades (Egidius? = Gilles Lejeune?).

15

1388 gener 9. Avinyó Ff. 85v-86r

Climent VII atorga a Guillem Ponç, monjo sagristà-tresorer de Ripoll, bisbat de Vic, nomenat per l'Ordinari, confirmació o nova provisió de la dita sagristia, vacant per nomenament del seu antecessor, Ponç de Vilanova, com a almoiner del monestir, o almenys per la seva promoció posterior a abat d'Arles, bisbat d'Elna.

Al marge: RG.

16

1388 gener 10. Avinyó F. 87r

Climent VII concedeix a Jean Martin, prevere del bisbat de Noyon, capellà, comensal i mestre de capella del rei Joan I de Catalunya-Aragó, que la gràcia que li fou atorgada amb data del 2 d'octubre de 1384 a petició del rei esmentat, aleshores duc de Girona (petició redactada i presentada pel senyor de Nantouillet,[11] *a la qual el papa respongué donant-li dret a un benifet de collació de l'arquebisbe i el capítol, o pel capítol, de Saragossa, en la possessió del qual només tinguessin precedència sobre l'esmentat Martin els cardenals i els familiars del papa); sigui vàlida en endavant encara que el senyor esmentat no declarés els benifets que l'agraciat posseïa a França, perquè no els sabia.*

17

1388 gener 10. Avinyó F. 87v

Climent VII concedeix a l'esmentat Jean Martin que li valguin per al futur, segons que li convingui, tant la concessió d'una canongia sota expectativa de prebenda en la catedral de Soissons, datada a Fondi el 29 de novembre de 1378, com la d'un benifet "cum vel sine cura" a atorgar per l'arquebisbe i el capítol, o pel capítol de Saragossa, datada el 2 d'octubre de 1384, tot i que aquesta darrera no faci esment de la primera; a condició que, un cop feta eficaç l'una, expiri l'altra.

18

1388 gener 11. Avinyó F. 88v

Climent VII atorga a Jordà de Marsà, clergue d'Elna, de catorze anys, que li siguin expedides amb la data primitiva les lletres apostòliques de concessió d'una canongia

11. Aquest personatge i la seva actuació en les relacions entre París i Barcelona entorn del Cisma, ja en temps de Pere el Cerimoniós, semblen desconeguts àdhuc d'un historiador francès en general tan ben informat com Noël Valois.

sota expectativa de prebenda de la Seu d'Urgell, inclosa en el ròtul del rei Joan I, bo i fent aquesta gràcia extensiva només "ad personatus et officia in posterum vacatura".

19

1388 gener 12. Avinyó F. 92v

Climent VII atorga a Jean Martin, prevere del bisbat de Noyon, "antiquo servitori de capella devoti filii vestri, Iohannis, regis Aragonum" que la concessió d'un benifet al bisbat de Saragossa, ni que aquest fos una plebania o un arxiprestat, no resulti obstaculitzada pels beneficis que ja posseeix a França i que només puguin tenir precedència sobre ell els cardenals, els familiars del papa, els auditors del palau papal "et aliis, qui sunt in rotulo regis Aragonum".

20

1387 novembre 30. Avinyó F. 95r-v

Climent VII concedeix amb la fórmula "fiat pro utroque, G." i "sine alia leccione fiat. G." a Asbert de Vilamarí, batxiller en decrets, d'ascendència de cavallers per totes dues bandes, a condició que hi renunciï el cardenal de Vivers [Jean de Rochigny], confirmació de la canongia, prebenda i ardiaconat de la Cerdanya en l'església de la Seu d'Urgell, de les quals aquell havia pres possessió en virtut de la provisió que li'n féu l'ordinari en restar vacants per òbit del cardenal de Pamplona, [Pèire de Montruc] (+ 1385 maig 20), sense que siguin obstacle la concessió papal a favor de Francisco de Miedes, clergue de Saragossa, invàlida per defecte d'edat d'aquest, ni la possessió de la canongia, prebenda i prebostia de Lloret de Mar en l'església de Girona, de la capellania de Pontós al mateix bisbat i de la parròquia d'Inca en el de Mallorca; li concedeix també remissió de totes les penalitats jurídiques en què hagués pogut incórrer a conseqüència d'aquella col·lació i possessió; i concedeix a Joan Vilella, familiar de l'esmentat cardenal de Vivers, un dels dotze llocs presbiterals de la seu de Girona dotats de seient al cor i de veu en capítol i l'esmentada prebostia de Lloret de Mar, no obstant l'estatut capitular de Girona, segons el qual qui ja no és del capítol no pot obtenir una prebostia, ni el fet que Joan Vilella posseeixi un benifet a Sant Pere de les Puelles de Barcelona i un altre a Guissona, bisbat de la Seu d'Urgell.

Anotació consecutiva: "Sumpto de registro; et collacio facta per me, Petrum Nutricis, et per me, Bernardum Stephani, supplicacionum domini nostri pape registratorum.— Attende quod in expedicionis litterarum obtinuit omnes modos vacandi in supplicacione signata expressos. E. Juvenis".

Al marge: RG.

21

1388 gener 18. Avinyó F. 95v

Climent VII concedeix a Asbert de Vilamarí que la butlla de provisió de la canongia, prebenda i ardiaconat de Cerdanya en l'església de la Seu d'Urgell a favor seu faci constar que l'habilitació i provisió són del dia de la data i no de la primera (la de la concessió per l'ordinari?).

Anotació consecutiva: "Item concessit dominus noster die qua supra quod archidiaconatum predictum cum parrochiali ecclesia prenominata possit retinere, dum tamen idem archidiaconatus dignitas maior aut electiva vel curata non existat."

Al marge: RG.

22

1388 gener 25. Avinyó F. 100v-101r

*Climent VII atorga a Martí Moliner, clergue de Tortosa, batxiller en decrets, que la provisió de la parròquia de Gallocanta (*ms. *Sallocanta), bisbat de Saragossa, datada del primer de desembre de 1386, quan aquella parròquia era encara en possessió de Juan de la Casta (raó per la qual la cúria del papa no vol expedir la butlla a favor de Martí Moliner), sigui datada de l'endemà del dia en què Juan de la Casta rebé una concessió en virtut de la qual hagué de renunciar a l'esmentada parròquia.*

Anotació consecutiva: "Ista concessa fuit Avinione VIII kalendas februarii anno decimo *(1388)* et presentata per dominum Cusentinum", [Andrea Cumano] .

23

1388 gener 26. Avinyó F. 102v

Climent VII atorga a Antoni Vallmoll, clergue de Tarragona, confirmació o nova provisió d'un lloc canonical en l'església Trevithanen *(o* Ternithanen. *o* Cerinthanen.*), vacant per òbit de Bernat Vriytendi, capellà honorari del papa.*

24

1388 gener 25. Avinyó F. 105r

Climent VII confirma in forma *a Bernat Guillem de Molins, prevere de Barcelona, la concessió, que li havia fet el cardenal legat Pedro de Luna, del benifet de Santa Maria de la Mar de Barcelona, entorn del qual l'esmentat Bernat Guillem pledejava amb Pere Perer, per al cas que la sentència del jutge no l'atribuís a cap dels dos pledejants, malgrat que en aquest moment la causa es trobi pendent de sentència en el tribunal papal d'Avinyó; també li concedeix que, si el benifet continua vacant tal com restà en el moment de l'òbit del seu darrer posseïdor, Berenguer Rossell, o per qualsevol altra causa, l'oïdor-jutge papal, Gil de Corts, en doni provisió al sollicitant, sense que obsti el fet que ja és rector de Palou.*

25

1388 gener 27. Avinyó F. 104r

Climent VII atorga a Guillem d'Arguilleres, de Canet (Rosselló), i al seu primer hereu, mentre segueixi essent bisbe d'Elna fra Bartomeu Peiró, confirmació o nova collació de l'escrivania de Canet, la qual li fou atorgada pel bisbe esmentat amb l'aprovació del capítol, en restar vacant per renúncia de Marc de Planella, donzell de Vilarcir (Barcelona), feta davant el bisbe d'Elna per Pere des Pla, notari d'aquesta darrera cúria.

26

1388 gener 29. Avinyó F. 106r

Climent VII concedeix a Ponç de Sant Joan, ciutadà de València, el qual, "durante scismate, quamplures altercaciones habuit cum diversis pro deffensione vestre sanctitatis" i és "homo multum devotus et qui nollet diem aliquam absque missa transire", que tant ell com la seva muller Saurina, d'uns 50 anys, puguin oir missa i oficis, acompanyats de dues altres persones, encara que es trobin en lloc sotmès a interdicte.

27

1388 febrer 3. Avinyó F. 108r

Climent VII concedeix a Jordi Barrot, clergue de Perpinyà, batxiller en decrets, "in quarto anno sue lecture existens et in studio vestro Avinione studens", confirmació o nova provisió del benifet de Sant Joan de Perpinyà, anomenat setmania (hebdomadaria), *encara que es tracti de benefici amb cura d'ànimes i que el seu darrer posseïdor fos familiar del cardenal-bisbe d'Albano, [Ànglic Grimoald]..*

Al marge: EJ entre dues línies trencades (Egidius Juvenis).

28

1388 febrer 5. Avinyó Ff. 109v-110r

Climent VII atorga a Bertó Agustí, prevere, monjo profés de Cuixà, bisbat d'Elna, nova provisió del priorat de Santa Maria de Riquer, vacant per òbit de Guillem de Castellet, i per renúncia a favor d'ell dels drets que hi podia tenir el cardenal Pèire de Tureia, no obstant el plet que corre entre l'esmentat Bertó i Bernat Lorda entorn d'aquell priorat.

29

1388 febrer 7. Avinyó F. 111r

Climent VII, a petició del rei Joan I de Catalunya-Aragó, concedeix a Bartomeu Ferrer, llicenciat en decrets i sagristà de Vic, que pugui percebre durant tres anys els fruits de tots els seus benifets, com si hi residís, estant-se en un d'ells o en la cúria romana.

30

1388 febrer 8. Avinyó F. 112r

Climent VII concedeix a Martí Moliner (cf. núm. 22) de subrogar-se en els drets de Juan de la Casta a l'església de Villanueva del Huerva, bisbat de Saragossa, la qual de fet posseeix, i sense que obsti a la concessió el fet que l'esmentat Martí posseeix la parròquia de Gallocanta, a la qual està disposat a renunciar.

31

1388 febrer 9. Avinyó F. 113r-v

Climent VII concedeix a Jordi Barrot (cf. núm. 27) que el secretari papal, mestre Gil Lejeune, faci constar en les lletres apostòliques que el papa li atorga la setmania de Sant Joan de Perpinyà, encara que sigui benifet amb cura d'ànimes, que el seu darrer posseïdor fos familiar del cardenal-bisbe d'Albano, Anglic Grimoald, i que els qui han de fer-ne la collació siguin diferents dels expressats en la butlla.[12]

Al marge: EJ *(Egidius Juvenis).*

32

1388 febrer 11. Avinyó F. 115v

Climent VII atorga ut in forma, sub prima data et ad beneficia in antea vacatura *a Vicenç de Montsuar, clergue de Lleida, que li siguin expedides les lletres apostòliques de concessió d'una canongia sota expectativa de prebenda a la seu de Lleida, promesa quan tenia onze anys, ara que en té uns 21 i durant més de tres ha estudiat dret canònic.*

33

1388 febrer 17. Avinyó F. 116r

Climent VII concedeix in forma, *amb data del primer ròtul del rei Pere el Cerimoniós, signat a Fondi, i a petició de Ramon [de Perellós], vescomte de Roda, a Jaume Espert, clergue de Tarragona, una canongia en aquesta seu, no obstant posseir una altra canongia sota expectativa de prebenda en la de Mallorca.*

34

1388 febrer 18. Avinyó F. 117v

Climent VII concedeix a Jaume Jutglar, clergue de Girona que pledeja amb Bernat Guerau, clergue del mateix bisbat, per la setmania de l'església parroquial de Castelló d'Empúries vacant per òbit de Bernat Calvera, que mestre Joan d'Alzema, oïdor papal del plet, li assigni el benifet en cas que fins aleshores no fos de cap dels dos pledejants.

35

1388 febrer 20. Avinyó F. 119r

Climent VII atorga a Domènec Sanard, batxiller in utroque, *a condició que fins al dia de la concessió ningú no hi tingui drets adquirits, la rectoria de Cervera [del Maestrat], bisbat de Tortosa, la qual li havia ja estat conferida una primera vegada en considerar-la vacant per promoció de Reinald d'Om a l'ardiaconat del Conflent, bisbat d'Elna, i una segona vegada per òbit de Domènec Ros.*

---

12. La primera butlla parlava de collació per part del bisbe i de l'Església d'Elna, quan en realitat havia de dir "per part del degà i del capítol" de la seu esmentada.

36

1388 febrer 21. Avinyó F. 119v

Climent VII confirma a Jordi Barrot (cf. núms. 27 i 31) la concessió de la setmania de Sant Joan de Perpinyà, no obstant posseir "uno sacerdotali beneficio seu cantari" en l'església de Santa Maria la Reial de Perpinyà, els rèdits de la qual no arriben a les 10 lliures barcelonines i al qual està disposat a renunciar en ésser-li feta collació de l'esmentada setmania.

37

1388 febrer 26. Avinyó F. 121v

Elionor d'Aragó, reina de Jerusalem i de Xipre, demana entre d'altres gràcies que pugui tenir en la seva companyia, àdhuc contra la voluntat dels superiors, Guillema de Comalats, monja de Valldonzella, extramurs de Barcelona.[13]

38

1388 març 6. Avinyó F. 125r

En una concessió d'aquesta data, relativa al regne de Castella, hom fa constar que Juan Fernàndez de Heredia havia nomenat poc abans (nuper) *Juan Sanz batlle o preceptor de Vallejo* (Valeyo) *en el priorat de Castella i Lleó de Sant Joan de Jerusalem.*

39

1388 març 10. Avinyó F. 129v

Climent VII concedeix a petició de Sancho de Espejo, comanador de l'orde de Montesa a Ènova, bisbat de València, indulgència a pena et culpa *a favor de Lope Álvarez de Espejo i de la seva muller, Teresa Maiónez; de Miguel Díaz de Espejo i de la seva muller, Toda Ruiz; i de Teresa Álvarez de Espejo, tots de València.*

40

1388 març 20. Avinyó F. 137v

Climent VII confirma a Guillem Saparta (sic; *Saporta?), prevere de Vic, la concessió d'una canongia sota expectativa de prebenda en aquella seu, tant si és vacant per òbit de Guillem Vallès com si ho és per mort de Pere de Camps.*

41

1388 març 20. Avinyó F. 138r

Climent VII concedeix a Rodrigo de Siessa, batxiller en decrets, confirmació o nova provisió de la canongia i prebenda en la seu de Jaca i de l'ardiaconat de Cambra "in ecclesiis Oscens. et Iaccens.", benifets que li foren conferits per autoritat ordi-

13. No consta si Climent VII concedí la petició o no.

nària en restar vacants per òbit de García de Salvatierra; i a Bartolomé Aye, prevere, estudiant en dret i canonge de Jaca, confirmació o provisió de l'ardiaconat de Lances, vacant per l'anterior concessió a Rodrigo de Siessa.

42

1388 març 23. Avinyó F. 140r

Climent VII concedeix indulgència plenària tantum in mortis articulo *a quaranta-sis peticionaris, entre els quals es troba, al quart lloc, Agneta Vidalle (* sic; *Vidala?), monja de Valldonzella, extramurs de Barcelona.*

43

1388 març 23. Avinyó F. 141r

Climent VII atorga a Arnau de Mur, clergue de Mallorca "nunc in eadem facultate decretorum, actuque legentem ordinarie in studio Perpiniani", que li valgui, amb la data del ròtul del rei Joan I de Catalunya-Aragó i per als benifets que vaquin en endavant, la concessió d'una canongia sota expectativa de prebenda en la seu de Mallorca, la qual li fou concedida en aquell ròtul, no obstant que aleshores només fos estudiant de dret canònic i que les normes de cancelleria reservin aquestes concessions als ja graduats.

44

1388 juliol 24. Castellnou del Papa F. 148v

Climent VII atorga a Guillem Saparta (cf. núm. 40) confirmació o nova provisió d'aquell mateix benifet per al cas que en la cúria papal resultés vacant com a conseqüència d'haver pertangut a Pere de Camps, sots-collector de la Cambra Apostòlica, i sense que hi obsti el fet de posseir una prepositura o mesada en la seu de Vic i la rectoria de Capellades, bisbat de Barcelona.

45

1388 juliol 24. Castellnou del Papa F. 149r

*Climent VII confirma amb la primera data i per als benifets que restin vacants en endavant, a Andreu de Claustre (*sic al marge; en el text *Clauso), estudiant de dret canònic, la canongia sota expectativa de prebenda de la seu de Vic, sollicitada i concedida en el ròtul del rei Joan I de Catalunya-Aragó, no obstant la clàusula que només la poden obtenir els graduats.*

46

1388 juliol 28. Castellnou del Papa Ff 153v-154r

Climent VII atorga amb la fórmula "fiat pro omnibus. G.", indulgència plenària en perill de mort a Bonanat Gil, ciutadà de Barcelona i escrivà del rei d'Aragó, i a la seva muller Clemència, a Bartomeu i Bernat Morer i a llurs mullers, a Ramona Mir, Francesca Lamet, Berenguera Alegret, Ramona Trilles, Joana Ponç i Aimona de

Serramitjana, del bisbat d'Elna, a Caterina, muller de Pere des Pont, notari, a Bernat Ferrer i a la seva muller, a Pere Tortosa i a la seva muller, ciutadans de Girona i a cada un d'ells; atorga permís d'assistir a missa, si s'escau d'haver-hi interdit en el lloc on es troben, a Bonanat Gil i a la seva muller Clemència, i a Pere des Pont, notari de Girona, i a Caterina, muller seva; i concedeix un any i una quaresma d'indulgència als qui visitin la capella de Sant Maurici i de Santa Margarida, del terme de Corbera, bisbat d'Elna.

Anotació consecutiva: "Dominus noster quinto kalendas augusti, anno decimo, apud Castrum Novum, Avinionensis diocesis, michi precepit predicta expedire iuxta signata."

La segona i la tercera concessió també s'acaben amb una *G*.

47

1388 agost 3. Castellnou del Papa F. 156v

Climent VII confirma a Joan Siurana, batxiller en decrets, hospitaler de la seu de Tortosa, l'hospitaleria esmentada, concedida el dia abans (pridie), *no obstant que hagués omès en la súplica que posseïa dos altres beneficis senzills o qualsevol altre defecte de la súplica o de la seva persona.*

48

1388 agost 9. Castellnou del Papa F. 162r

Climent VII concedeix a Jaume Claver, prevere de la Seu d'Urgell, que, si ni ell ni Gil Sòria no tenen cap dret a la canongia i prebenda vacant en aquella seu per mort d'Arnau de Vilamitjana, per les quals pledegen en el tribunal del papa, l'oïdor de la causa, Firmà Thomati *l'atorgui a ell, tot i posseir la rectoria de Querol al bisbat de la Seu d'Urgell i d'altres beneficis senzills als bisbats de Mallorca i de Barcelona.*

49

1388 agost 23. Castellnou del Papa F. 163v

Climent VII, després d'haver confirmat amb data de 23 de juliol de 1388, tot i que l'agraciat ja posseís dos altres benifets sine cura, *la collació de la parròquia de Casanova, bisbat d'Elna, vacant per òbit de Ramon Albert, concedida pel bisbe d'aquell bisbat, Bartomeu [Peiró], al seu familiar, Pere Palmés [aquest cognom, una de les vegades és escrit* Palma], *el qual, tot i haver-ne pres possessió real i corporal, continuava pledejant amb Pere de Casacuberta per la mateixa parròquia, ara a petició de l'interessat, l'esmentat Pere Palmés, li atorga nova provisió d'aquella rectoria.*

50

1388 agost 19. Carpentràs F. 168v-169r

Climent VII concedeix a Pere Bada, canonge i rector de Sant Pere de Lleida, que en l'expectativa de canongia sota previsió de prebenda, dignitat, etc., en la seu de Mallorca només el puguin precedir els "maiores in gradu".

51

1388 agost 19. Carpentràs F. 169r

Climent VII confirma amb data del seu any novè (1386-1387) i per als benifets que vaquin en endavant, a Ramon Comes, clergue de la Seu d'Urgell, "dum tamen alias sit sufficiens", la canongia sota expectativa de prebenda en l'església d'Urgell, demanada i atorgada en el ròtul de l'Estudi de Lleida, no obstant les normes de la cancelleria papal que exclouen d'aquestes prebendes els no graduats.

52

1388 agost 22. Carpentràs F. 173v

Climent VII, a petició de Pere d'Orriols, ardiaca de Moya en l'església de Conca i tresorer del Marquès de Villena, ultra concedir-li a ell facultat de fer testament i d'escollir-se confessor a perpetuïtat, encarrega el cambrer apostòlic d'informar-se si fra Bertran de Cremat, prior de Finestres, priorat depenent del monestir benedictí de Sant Esteve de Banyoles, bisbat de Girona, i Guillem Feynoll, rector d'Alaró (Olorono!), *bisbat de Mallorca, són persones notables i, en cas afirmatiu, els nomeni capellans honoraris del papa.*

53

1388 agost 29. Castellnou del Papa F. 180v

Climent VII concedeix a Antoni [Blai], arquebisbe d'Atenes, permís de portar amb ell un company mercedari, àdhuc prescindint de la llicència del superior.

54

1388 agost 29. Castellnou del Papa F. 182r-v

Climent VII es repensa en relació amb unes peticions poc clares de l'arquebisbe de Tarragona, Ènnec [de Valtierra].

"Beatissime pater: Cum devota creatura vestra, Enecus, archiepiscopus Tarrachonensis, ad extirpandos scismaticos et ad reformandum multa, que non stant prout decet, intendat visitare provinciam suam et proposuerit ducere secum unum archiepiscopum vel episcopum catholicum, qui posset omnes actus pontificales exercere, prout ipse potest in provincia sua, presertim cum ipse archiepiscopus paciatur quandam infirmitatem, propter quam continue onera laborum sustinere minime posset; supplicat, igitur, sanctitatem vestram dictus archiepiscopus quatenus sibi concedere dignemini licenciam ducendi secum dictum archiepiscopum vel episcopum, quem duxerit (f. 182v) eligendum, et qui omnes et quoscumque actus personales et mentales, prout ipse archiepiscopus posset, valeat exercere, ut in forma. Concessit dominus noster, et ponatur in bona forma, apud Castrum Novum, Avinionensis diocesis, IIII kalendas septembris anno decimo. Attendatur *(?)* de forma et videatur minuta in cancellaria. Attendatur *(?)* quid intelligitur per *mentales* et reddatur dominus noster *(sic)*, quia non concessit".

Al marge: Archiepiscopus Tarraconen.

55

1388 agost 29. Castellnou del Papa F. 182v

Climent VII atorga a l'arquebisbe de Tarragona que, en comptes de quaranta, pugui concedir cent dies d'indulgència quan dins la província eclesiàstica ell predica o algú predica davant ell.

"Item, Pater Sancte, cum omnes archiepiscopi et episcopi de iure possint dare XLa dies vere indulgencie, supplicat igitur archiepiscopus eiusdem sanctitatem quatenus de uberiori dono gracie ipse possit dare in ecclesia sua, civitate et diocesi, ac per totam provinciam suam visitando, centum dies vere indulgencie propter preheminenciam dignitatis, ut in forma. Concessit dominus noster quod, dum proponet verbum Dei vel in sua presencia faciet proponi, possit dare centum dies indulgencie, etc., die et loco quibus supra."

Al marge: Pro eodem archiepiscopo.

56

1388 setembre 29. [Avinyó] F. 189r

Climent VII concedeix a Pere d'Artés, cavaller i camarleng reial, a petició del rei Joan I de Catalunya-Aragó, que la butlla de provisió de la canongia sota expectativa de prebenda i dignitat en la seu de València a favor del seu fill, sigui expedida en la forma que ho foren les dels altres que figuraven en el ròtul del rei esmentat, sense que li sigui fet cap prejudici.

Al marge: RG?

57

1388 octubre 3. Avinyó F. 191r

Climent VII concedeix ut in forma *a Pere de Terrés, prevere, vicari perpetu de la parròquia de Sant Miquel del Castell de Solsona, bisbat de la Seu d'Urgell, permís de conservar un benifet sense cura d'ànimes a Santcliments del mateix bisbat, atès que plegats no rendeixen més de 50 lliures anuals, malgrat l'obligació o costum de residència annex al darrer.*

Al marge: RG?

58

1388 octubre 4. Avinyó F. 191v

Climent VII atorga gratis ubique de mandato *a Pere d'Ayerbe, fill de Remirot d'Ayerbe i canonge de la seu de Mallorca, estudiant en estudi general, que pugui percebre els fruits de tots els benifets seus durant un quinquenni, a condició que faci estada "in curia romana" o en estudi general.*

Al marge: RG?

59

1388 octubre 5. Avinyó F. 192v

Climent VII atorga a Pere de Bretons, conseller del rei Joan I de Catalunya-Aragó

i tresorer del regne de Sicília, i a la seva muller Constança, del bisbat de la Seu d'Urgell, privilegi d'altar portàtil i de poder-hi fer dir missa en temps d'interdicte, amb assistència de tota llur família i de sis altres persones, abans de fer-se de dia; els atorga també indulgència plenària a l'hora de la mort; i facultat d'escollir-se confessor.

Al marge: RG al costat de cada una de les tres peticions.

60

1388 octubre 5. Avinyó F. 192v

Climent VII concedeix a Elisenda, vídua de Guillem de Monestir i muller d'Arnau de Condemines, de Berga, bisbat de la Seu d'Urgell, plena remissió de pecats a l'hora de la mort.

Al marge: RG.

61

1388 octubre 6. Avinyó F. 193r

Climent VII concedeix a Maria de Luna, duquessa de Montblanc (Tarragona), que en temps d'interdicte general pugui fer celebrar "ianuis apertis" (però no "pulsatis campanis"), tal com és acostumat d'atorgar a reis i a reines; que pugui tenir amb ella dues monges menoretes o de qualsevol altre orde, àdhuc prescindint del beneplàcit dels superiors, però a condició que no siguin de monestirs tancats; i que, per afers seus lícits i honestos, pugui enviar dos frares mendicants (cartoixos i celestins exceptuats), sense obligació de demanar ni d'obtenir permís.

62

1388 octubre 6. Avinyó F. 193r-v

Climent VII concedeix a la noble Joana de Montcada (Montcade) *facultat d'escollir-se confessor* in forma; *permís d'escollir una monja, no de clausura, que l'acompanyi, quan s'escaigui de trobar-se en algun monestir de menoretes o d'altre orde; i permís de fer dir missa per a ella i les persones que formen la seva família en temps d'interdicte*, ante diem.

63

1388 octubre 13. Avinyó F. 196v

Climent VII concedeix a Joan Ferriol, clergue de Barcelona, que la provisió d'una canongia sota expectativa de prebenda a la seu de Barcelona i els actes consecutius tinguin validesa en relació amb els benifets vacants a partir del dia que rebé la tonsura.

VAT. LAT. 6952

Resums de butlles de Bonifaci IXè i Martí Vè

Volum enquadernat en pergamí. 284X214 mm. Portada llisa. Llom llis, en el qual, de dalt a baix, hi ha escrit: *6952*, amb tinta que s'esborra; ve una etiqueta blava de la Biblioteca Vaticana, en la qual hi ha: *Vat. lat.* (imprès)/*6952* (timbrat).

A la cara interior de la portada, a l'angle superior esquerre, es repeteix l'etiqueta blava del llom. Entre les tapes i el cos del volum, hi ha cinc folis de paper blanc de guarda al començament i tres al final.

El cos del volum té 634 folis de paper, agrupats en plecs, en general, de cinc fulls doblats cada un, més un foli al final en blanc. 274X203 mm. La filigrana són tres turons amb un colom damunt el més alt, tot dins un cercle (aquesta mateixa filigrana es troba en el volum de la Staatsbibliothek de Munic, Clm. 10593, amb còpies modernes d'obres de Ramon Llull). La caixa d'escriptura és de 250X119 mm ; 35 línies per pàgina. Lletra del temps de la realització del volum. Dissortadament, moltes pàgines ja es fan malbé per la corrosió de la tinta.

El contingut del volum és de caràcter unitari, car tot ell consta de resums de butlles dels papes Bonifaci IX, Gregori XII, Innocenci VII, Joan XXIII i Martí V. La còpia continguda en aquest volum és obra de mà única, d'Alessandro Rinaldi, tal com consta en la dedicatòria de l'obra a Urbà VIII, datada el 15 de desembre de 1632, i conservada als ff. 534v-535r; per una nota del f. 621, sabem que el compilador havia rebut quatre volums d'Innocenci VII el 10 de gener del 1618, de manera que el seu treball hauria durat, pel cap baix, uns catorze anys. Sobre l'autor i sobre aquest manuscrit, cf. Angelo Mercati, *Complementi al "Bullarium Franciscanum"*, dins "Archivum Franciscanum Historicum". XLIII (1950), 163-164.

La part destinada a cada pontificat té numeració pròpia; així, després dels 96 primers *folis* dedicats a índexs de les butlles de Bonifaci IX, comença el bloc destinat a aquestes, amb 266 *folis*, els quals van del 97 al 362 de tot el conjunt; segueixen 31 *folis* per a Innocenci VII, del 378 al 408; vénen 16 *pàgines* per a les butlles de Gregori XII, des del *foli* 409 al 415; arriben les 129 *pàgines* del pontificat de Joan XXIII, del *foli* 436 al 500; i trobem, al final, 98 *pàgines* per als dos primers anys del pontificat de Martí V, que van del *foli* 501 al 547. Encara hi ha uns apèndixs amb butlles escadusseres. Hi ha també numeració unitària per a tot el volum, l'única que farem constar a partir d'ara.

Aquests resums són més importatns pel fet que, tal com explica Angelo Mercati, s'han perdut molts dels registres que foren resumits en aquestes pàgines; per a nosaltres tenen una importància especial, car sobretot pel que fa als dos primers anys del pontificat de Martí V, anys de la gran crisi del Cisma a les nostres terres, són, per ara, amb el *Liber Officialium* de Martí V, la font romana més rica de notícies d'aquells moments.

Sembla que no hi ha res que afecti el nostre país en les seccions corresponents als pontificats de Gregori XII, d'Innocenci VII ni de Joan XXIII.

A diferència dels regests elaborats a base dels altres volums objecte d'aquesta aportació, ara em limitaré bàsicament a transcriure els d'Alessandro Rinaldi; m'ha semblat que un regest meu fet sobre un del segle XVII només equivalia a fer més llarga la distància que separa el possible lector i l'original, cosa que no tenia cap sentit i encara menys en els casos que, perdut aquest, l'única cosa que ens resta són els resums de Rinaldi. Aquests casos que l'original ja no és a l'Arxiu Vaticà són indicats amb la paraula *manca* collocada entre parèntesis després del títol

del volum en el qual figurava el respectiu document extractat. En els altres casos, després de la font ve, també entre parèntesis, l'actual signatura del registre en l'Arxiu Vaticà, consignada amb llapis al marge de cada títol en el volum que ens serveix de font.

I. RESUMS DE BUTLLES DE BONIFACI IX (1389-1404)

1

(?). Roma(?) F. 93v

"Cassatio processuum factorum contra Martinum, regem Aragonum, tunc adhaerentem antipapae, et evacuatio virium ipsorum."

Aquesta anotació es troba en l'índex de la part del volum corresponent al papa esmentat. A diferència de totes les altres, aquesta no és completada per la indicació de la pàgina. La meva recerca personal en el cos del volum no m'ha permès de trobar cap resum que hi respongués. L'única cosa que puc dir és que el document havia d'ésser posterior a l'any 1396, en què Martí l'Humà succeí el seu germà Joan I en la corona catalano-aragonesa.

2

1392 abril 2. Roma F. 126v

"Menendum, episcopum Cordubensem, deputat sedis apostolicae nuntium ad Mariam, reginam Trinacriae, super recipiendis ligio homagio et iuramento, ratione dicti regni a dicta Maria, aliisque sedis apostolicae negotiis. Datum Romae apud Sanctum Petrum, 4. nonas aprilis anno 3., fol. 270."

Al marge: Regnum Siciliae.— Deputatio nuntii apostolicii ad recipiendum iuramentum.
Font: Liber De Exhibitis, De Diversis Formis, De Curia Anno Tertio (= Reg. Lat. 25).

3

1398 gener 28. Roma F. 200r

"Ansanum Zaccariam, magnum comestabilem *(sic)* principatus Achaiae, constituit et deputat pro romana ecclesia in eodem principatu confalonerium ad sedis apostolicae beneplacitum, cum facultate exercendi omnia ad dictum officium spectantia, etc. Datum Romae apud Sanctum Petrum. 5. cal. februarii anno IX., fol. 4."

Al marge: Principatus Achaiae.— Confaloneriatus deputatio.
Font: Liber Primus de Diversis Formis Anno Nono (manca).

4

1400 febrer 16. Roma F. 248v

"Petrum de Sancto Superano, principatus Achaiae vicarium, creat, constituit et deputat in ipso principatu romanae ecclesiae vexilliferum eique plenam et liberam concedit licentiam ut tam contra turchos *(sic)*, quam contra alios christiani nominis

hostes, quando contigerit arma iuste capere, romanae ecclesiae vexilla libere et licite deferre valeat, quodque prestet iuramentum. Datum Romae apud Sanctum Petrum 14. calen. Martii anno 11., fol 85."

Al marge: Principatus Achaiae.— Vexilliferi deputatio pro romana ecclesia in principatu Achaiae.

Font: Liber Primus De Diversis Formis Anno Undecimo (=Reg. Lat. 80).

5

(?). Roma(?) F. 256v

"Ad perpetuam rei memoriam. Super quibusdam locis, possessionibus et redditibus, olim ad prioratum B. Mariae, ordinis Sancti Benedicti, per nobiles de Auria, Januensis *(sic)*, in terra Alegerii, in insula Sardiniae, Turritanae diocesis, constructum pertinentibus, etc., et alias assignatis pro constructione et dote ecclesiae Sancti Therami dicti loci, etc. (Adverte quod hic desideratur finis declarationis huiusmodi, licet in ordine foliorum nullum videatur desiderari folium.)"

Al marge: Turritanae.— Super quibusdam locis et possessionibus pro ecclesia Sancti Therami assigantis.

Font: Liber Tertius De Diversis Formis Anno Undecimo (=Reg. Lat. 80).

6

1400 setembre 16. Roma F. 267v

"Ad perpetuam rei memoriam. Petro de Feno et Antonio de Martis confirmat venditionem quorumdam bonorum ad mensam episcopalem Castrensem spectantium, consistentium in territorio et confinibus Terrae Sassari, Turritanae diocesis, sub Datum Romae apud Sanctum Petrum 13. calendas octobris anno 11., fol. 185."

Al marge: Turritanae.— Confirmatio venditionis bonorum mensae episcopalis Castrensis.

Font: Liber Primus De Prebendis et Dignitatibus Vacaturis, De Diversis Formis, De Regularibus, De Curia Anno Undecimo (manca).

7

1391 juliol 4. Roma F. 578r

"Regnum Siciliae confirmatur haeredibus Federici *(sic)* pro annuo censu quindecim millium florenorum, decem galearum et [ ] peditі *(sic)*, sub Datum Romae apud Sanctum Petrum quarto nonas julii anno 2. et registrata fol. 140."

Al marge: Regnum Sicliae.

Font: Liber Secundus Bullarum Bonifacii Papae Noni (=Reg. Vat. 313).

II. RESUMS DE BUTLLES DE MARTÍ V (1417-1431)

8

1418 gener 7. Constança F. 503v

"a. *(sic)* Bernardo [Desplà], ordinis Beatae Mariae de Mercede captivorum, confirmat electionem de ipso per fratres dicti ordinis in generalem magistrum factam. Datum Constantiae 7. idus ianuarii anno 1., fol. 277."

Al marge: B. Mariae de Mercede captivorum.
Font: Liber Primus de Regularibus Anno Primo (=Reg. lat. 190).

9

1418 maig 28. Berna F. 506v

"Yolandi, abbatissae Monasterii Sanctae Clarae Valentinae, confirmat omnes libertates et immunitates et exemptiones saecularium exactionum dicto Monasterio concessas. Datum Bernae, Lausannensis diocesis, 5. calendas iunii anno primo, fol. 146."

Al marge: Valentinae.
Font: Liber Secundus De Regularibus Anno Primo (manca).
Mercati 178, núm. 46, remet a tres altres butlles adreçades a Violant d'Aragó (la qual no s'ha de confondre amb la reina Violant de Bar) per Joan XXIII (29 maig 1413), per Benet XIII (1 juliol 1415) i per Martí V (9 juny 1423), recollides per Konrad Eubel, *Bullarium Franciscanum VII,* Roma 1904, 382, núm. 1113; 393-394, núm. 1138; i 596-597, núm. 1580. Havia estat elegida també abadessa de Pedralbes, càrrec que no acceptà; el document és publicat per Puig, *Pedro de Luna,* 505-509.

10

1418 març 5. Constança F. 506v

"Episcopo Elnensi mandat quatenus auctoritate apostolica confirmare procuret concessionem, constitutionem et assignationem medietatis fructuum, reddituum, proventuum, iurium et obventionum sacristiae parrochialis ecclesiae de Orulo suae diocesis, factam per olim Petrum de Luna, tunc Benedictum XIII in eius obedientia nuncupatum, monasterio Sancti Salvatoris de Perpiniano, ordinis sancti Augustini dictae diocesis. Datum Constantiae tercio nonas martii anno primo, fol. 180."

Al marge: Elnensis.
Font: Liber Secundus de Regularibus Anno Primo (manca).

11

1418 juliol 1. Ginebra F. 507r

"Philiberto, magistro, et capitulo generali fratrum Sancti Ioannis Hierosolymitani, ex abundanti cautela plenariam concedit potestatem terminari quamdam litem inter quosdam fratres predictos super Castellania de Emposta, Dertusensis diocesis, ortam. Datum Gebennis Calendas iulii anno 1º, fol. 193."

Al marge: Sancti Ioannis Hierosolymitani.
Font: Liber Secundus De Regularibus Anno Primo (manca).

12

1418 març 1. Constança F. 510r

"Priori B. Mariae de Pinna, Tirasonensis diocesis, mandat quatenus auctoritate apostolica revocet et annullet concessionem decimarum cum omnibus inde secutis, factam per Petrum de Luna, tunc Benedictum 13. in sua obedientia nuncupatum, magistro et doctoribus studii villae Calataiubii, quae civitas vulgariter nuncupatur, dictae diocesis. Datum Constantiae calendis martii anno 1., fol. 50."

Al marge: Tirasonensis.
Font: Liber Primus de Diversis Formis Anno Primo (=Reg. Lat. 187).

13

1418 abril 13. Constança F. 510v

"Ad perpetuam rei memoriam. Cassat et annullat subtractionem, separationem et alienationem loci et castri de Apiano, Elnensis diocesis, necnon molendinorum eorum ad archiepiscopalem mensam Narbonensem spectantium, ab eadem separatorum a Petro de Luna, tunc Benedicto XIII. Datum Constantiae idus aprilis anno 1., fol. 89."

Al marge: Elnensis.
Font: Liber Primus de Diversis Formis Anno Primo (=Reg. Lat. 187).

14

1418 juny 28. Ginebra F. 526r

"Ad perpetuam rei memoriam. Confirmat quaedam decreta Concilii Constantiensis, videlicet: Primum circa honores, loca, praerrogativas et excellentias ab antiquo debita et consulta singulis regibus et principibus orthodoxis ac eorum ambaxiatoribus et nuntiis, tam in praesentia summi Pontificis quam alibi, etc., quod cuique suum ius remaneat integrum, etc. Secundum, circa annullationem et cassationem privationum et penarum a certa die per Benedictum XIII in sua obedientia nuncupatum, factam, promulgatam, fulminatam, etc., ex quacumque causa contra quascumque personas, et provisionum, promotionum et translationum ecclesiarum etc., et generaliter omnium concessionum beneficiorum, dignitatum, gratiarum, dispensationum matrimoniorum, beneficiorum, etc. Tertium, circa (repraesentationem et voces praelatorum et aliorum absentium *afegit entre línies*) habendam in concilio per reges Aragonum, Legionis, Castellae, Navarrae, Portugalliae (eorumque ambaxiatores et nuntios, *afegit entre línies*) computanda in Natione hispanica, etc., iuxta capitula Narbonae concordata, etc. Datum Gebennis 4. calendas iulii anno primo, fol. 150."

Al marge: Confirmatio trium decretorum Concilii Constantiensis.
Font: Liber Secundus De Diversis Formis Anno Primo (=Reg. Lat. 195).

15

1418 gener 3. Constança F. 520r

Elionorae [de Alburquerque], reginae Aragonum illustri, concedit duas partes ex tertia decimarum ad fabricam particularium ecclesiarum in omnibus castris, villis

et aliis locis suis, quae intra ditionem et dominia Ioannis, regis Castellae et Legionis, (consistentium *afegit*), deputata, petendas et percipiendas usque ad triennium et in usus proprios convertendas. Datum Constantiae 3. nonas ianuarii anno 1., fol. 69."

Al marge: Concessio decimarum reginae.
Font: Liber Tertius De Diversis Formis Anno Primo (=Reg. Lat. 189).

16

1318 agost 23. Ginebra F. 521r

"Elionorae [de Alburquerque], reginae Aragonum illustri, concedit et donat quinque milia florenorum auri de camera de et super arreragiis apostolicae camerae in Toletana, Compostellana et Hispalensi civitatibus atque provinciis hactenus debitis. Datum Gebennis X. calendas septembris anno 1., fol 125."

Al marge: Donatio V milia florenorum super arreragiis.
Font: Liber Tertius de Diversis Formis Anno Primo (=Reg. Lat. 189).

17

1418 març 31. Constança F. 524v

"Ad futuram rei memoriam. Cassat et annullat litteras Petri de Luna, quibus subtraxit ecclesiam, civitatem et diocesim Elnensem a iurisdictione metropolitica archiepiscopi Narbonensis, iurisdictionemque praedictam ac eius exercitium plenum et liberum ad Narbonensem curiam reducit ipsamque in integrum restituit. Datum Constantiae 2. calendas aprilis anno primo, fol. 250."

Al marge: Elnensis-Narbonensis.
Font: Liber Tertius De Diversis Formis Anno Primo (= Reg. Lat. 189); n'hi ha còpia a Londres, British Museum, Harl. 3570, ff. 30r-31v.

18

1418 febrer 23. Constança F. 526r

"Episcopo Elnensi super concedenda licentia nobili viro Pontio Pontii de Parilhionibus, Elnensis diocesis, fundandi et dotandi unam cappellam, cum iure [...] et praesentandi sibi, haeredibus et successoribus suis in perpetuum reservato. Datum Constantiae 8. calendas martii anno 1., fol. 104."

Al marge: Elnensis.
Font: Liber Primus De Diversis Formis et De Regularibus Anno Primo (=Reg. Lat. 191).

19

1418 novembre 4. Màntua F. 526v

"Abbati Monasterii Sancti Petri de Gallicantu, Gerundensis diocesis, mandat quatenus declaret Castrum de Pariete Rufino [Paret-rufí, actual Domeny] dictae diocesis ad mensem episcopalem Gerundensem legitime pertinens ad eandem mensam cessise et pertinere, necnon ipsum cum omnibus iuribus et pertinentiis suis ad ius et proprietatem dictae mensae eiusque dominium et administrationem revocandum. Datum Mantuae 2. nonas novembres a. l., fol. 164."

Al marge: Gerundensis.

Fonts: Liber Primus De Diversis Formis et De Regularibus Anno Primo (= Reg. Lat. 191).

20

1418 novembre 26. Màntua F. 528r-v

"Ad perpetuam rei memoriam. Ad obstruendum ora inique loquentium, (hac *afegit*) perpetuo valitura et irrefragabili constitutione decernit et declarat Carolum, Sancti Georgii ad Velum Aureum, Alphonsum, Sancti Eustachii, et Petrum, Sancti Angeli, Sanctae Romanae Ecclesiae diaconos cardinales (necnon eorum consanguineos et familiares *afegit*), qui Petro de Luna, Benedicto XIII in sua obedientia nuncupato, in castro Paniscolae, Dertusensis diocesis, aliquandiu postquam ipse Petrus a sacro generali Constantiensi concilio, suis demeritis exigentibus, a papatu, quem praetendebat, ac omni iure sibi in eo seu ad illud quomodolibet competenti, deiectus extitit, post deiectionem eandem (et contra decretum eiusdem concilii *afegit*) remanentes, in aliquibus exterioribus actibus eidem Petro forsan adhaeserint, seu visi fuerint adhaerere etc., non ut dictum Petrum in sua pertinacia confoverent, sed ut ipsum ab illa retraherent et ad concordiam cum universali Ecclesia [f. 528v] inclinarent etc., a tempore deiectionis huiusmodi adhaesione et mora durantibus supradictis, et ex tunc continue in eo statu fuisse et existere, in quo ante deiectionem, adhaesionem et moram praedictas penitus existebant, et nichilominus ex habundanti cautela, omnes et singulos processus, sententias, constitutiones, decreta, statuta, etc., de plenitudine potestatis plenarie restituit et etiam redintegrat, etc. Datum Mantuae, VI calendas decembris anno s., fol. 1."

Al marge: Cardinalium restitutio ad statum, honorem etc.

Font: Liber De Litteris Dominorum Cardinalium, Praebendis Vacaturis, Fructibus Percipiendis, Officio Tabellionatus, Conservatoriis, Plenaria Remissione In Locis Interdictis, Altaribus Portatilibus et De Confessionalibus Anno Secundo (manca).

21

1419 setembre 24. Florència F. 531r

"Ad futuram rei memoriam. Statuit et ordinat quod monasterium de Monteserrato, ordinis Sancti Benedicti, Vicensis diocesis, ex nunc in antea perpetuis futuris temporibus a monasterio de Rivipullo, ordinis et diocesis praedictorum, dependere eiusque abbas ipsius dependentiae pretextu, abbatis de Monteserrato pro tempore existentis huiusmodi superior existere minime censeatur; quodque idem abbas de Monteserrato etiam pro tempore existens omnibus et singulis praerrogativis, praeeminentiis, privilegiis, gratiis et honoribus, quibus alii abbates dicti ordinis, alios abbates super se non habentes, paedicti gaudent et utuntur, illorum ad instar uti et gaudere etc. ac in capitulis admitti etc. Datum Florentiae 8. calendas octobris anno 2., fol. 214."

Al marge: Vicensis.

Font: De Diversis Formis, De Regularibus, De Exhibitis, De Beneficiis Vacantibus Anno Secundo (= Reg. Lat. 205).

22

1418 desembre 13. Màntua F. 534r

"Ad futuram rei memoriam. Ioannem, comitem, et Comitissam de Armanhaco; Berengarium, archiepiscopum Auxitanum; Vitalem, Ruthenensem, et Geraldum, Lectorensem, et nonnullos alios episcopos, praelatos et clericos et consiliarios, familiares, etc., qui tacite vel expresse Petro de Luna faverunt seu adhaeserunt post et contra sententias in ipsum latas, ad veram et integram sedis apostolicae et romanae ecclesiae devotionem et obedientiam recipit et admittit, etc. Datum Mantuae, idus decembris anno 2., fol. 156."

Al marge: Absolutio et receptio ad devotionem et obedientiam sanctae romanae ecclesiae.

Font: Liber Primus De Diversis Formis Anno Secundo (manca).

23

1419 juny 11. Florència F. 536v

"Ad perpetuam rei memoriam. Statuit quod quotiescumque clerus et populus infra limites sive districtus monasterii B. Mariae Arularum, romanae ecclesiae immediatae subiecti, Cluniacensis ordinis, Elnensis diocesis, et alios ubilibet sub iurisdictione sive dominio abbatis pro tempore existentis dicti monasterii consistentes a gravaminibus et sententiis officialium dicti abbatis appellare contigerit, appellare possint ad archiepiscopalem curiam Narbonensem eiusque officiales et iudices. Datum Florentie tertio idus iunii anno 2., fol. 307."

Al marge: Elnensis.
Font: Liber Primus De Diversis Formis Anno Secundo (manca).

24

1421 octubre 14. Florència F. 539r

"Episcopo Civitatis Castelli super revocandis bonis alienatis mensae archiepiscopalis Caesaraugustanae. Datum Florentiae 14. Calendas novembris anno 4., fol. 78."

Al marge: Caesaraugustana.
Font: Liber Tertius De Diversis Formis Anno Secundo (= Reg. Lat. 202).

25

1419 maig 19. Florència F. 541v

"Abbati monasterii B. Mariae de Stagno, Vicensis diocesis, et priori maiori Dertusensi et decano Ilerdensi ecclesiarum, super demandanda debitae executioni quadam sententia super perceptione primitiarum parrochialium ecclesiarum et aliorum beneficiorum quorumdam locorum et villarum membri praeceptoriae Montissoni ad Hospitale Sancti Ioannis Hierosolymitani, Caesaraugustanae et Ilerdensis diocesium, pertinentium. Datum Florentiae 14. calendas iunii anno 2., fol. 265."

Al marge: Caesaraugustana-Ilerdensis.
Font: Liber Primus De Exhibitis, De Dignitatibus Vacantibus et De Diversis Formis Anno Secundo (manca).

26

1419 març 22. Florència F. 542v

"Ad futuram rei memoriam. Priori et conventui Vallis Iesuchristi, Carthusiensis ordinis, Segobricensis diocesis, confirmat quandam perceptionem decimarum centum librarum monetae regalium Valentinorum infra paroeciam seu limites parrochialis ecclesiae Castilionis Planae Burrianae, Dertusensis diocesis. Datum Florentiae XI. calendas aprilis anno 2., fol. 3."

Al marge: Dertusensis.
Font: Liber Primus De Regularibus Anno Secundo (= Reg. Lat. 203).

27

1419 març 22. Florència F. 542v

"Ad futuram rei memoriam. Priori et conventui domus Vallis Iesuchristi, Carthusiensis ordinis, Segobricensis diocesis, confirmat unionem parrochialis ecclesiae de Castilione, Dertusensis diocesis. Datum ut supra, fol. 4."

Al marge: Dertusensis.
Font: Liber Primus De Regularibus Anno Secundo (= Reg. Lat. 203).

28

1419 març 22. Florència F. 542v

"Ad futuram rei memoriam. Prioribus et fratribus Vallis Iesuchristi, Segobricensis diocesis, et Portaecaeli (domorum *afegit entre línies*), Valentinae diocesis, Carthusiensis ordinis, confirmat unionem prioratus de Maguella, ordinis Sancti Benedicti, Valentinae et Vicensis diocesium. Datum ut supra, fol. XIo."

Al marge: Valentinae et Vicensis.
Font: Liber Primus De Regularibus Anno Secundo (= Reg. Lat. 203).

29

1419 març 22. Florència F. 542v

"Ad futuram rei memoriam. Domui Portaecaeli, Carthusiensis ordinis, Valentinae diocesis, confirmat unionem parrochialis ecclesiae de Benaguazir dictae diocesis. Datum ut supra, fo. XIIo."

Al marge: Valentinae.
Font: Liber Primus De Regularibus Anno Secundo (= Reg. Lat. 203).

30

1419 març 22. Florència F. 542v

"Ad futuram rei memoriam. Domui Portaeceli *(sic)* supradictae confirmat unionem fructuum, reddituum et iurium quorumcumque in de Onda et de Burriana villis, Dertusensis diocesis, ac earum terminis seu territoriis pertinentium. Datum ut supra, fol. 14."

Al marge: Dertusensis.
Font: Liber Primus De Regularibus Anno Secundo (= Reg. Lat. 203).

31

1419 abril 10. Florència F. 543r

"Ad futuram rei memoriam. In monasterio de Populeto, Cisterciensis ordinis, Terraconensis diocesis, perpetuis futuris temporibus vult observari abstinentiam ab esu carnium cum quibusdam moderationibus etc., aliaque statuit. Datum Florentiae 4. idus aprilis anno 2., fol. 32."

Al marge: Terraconensis.
Font: Liber Primus De Regularibus Anno Secundo (= Reg. Lat. 203).
Ed.: Jaume Finestres, *Historia del Real Monasterio de Poblet vol. III,* (Barcelona 1948), 332-335.

32

1419 març 22. Florència F. 543r

"Ad futuram rei memoriam. Domui Vallis Iesuchristi, Carthusiensis ordinis, Segobricensis diocesis, confirmat unionem cuiusdam partis decimae loci de Altura et de *ses Alcubles* dictae diocesis. Datum Florentiae .XI. calendas aprilis anno 2., fol. 52."

Al marge: Segobricensis.
Font: Liber Primus De Regularibus Anno Secundo (= Reg. Lat. 203).

33

1419 març 22. Florència F. 543r

"Ad futuram rei memoriam. Domui praedictae confirmat applicationem quorumdam beneficiorum. Datum ut supra, folio praedicto."

Al marge: Segobricensis.
Font: Liber Primus De Regularibus Anno Secundo (= Reg. Lat. 203).

34

1418 desembre 28. Màntua F. 543r

"Ad futuram rei memoriam. Contentio super promovendis ad magisterii honorem fratribus ordinis minorum provintiae Aragoniae. Datum Mantuae 4. idus decembris anno 2., fol. 83."

Al marge: Ordinis Minorum.
Font: Liber Primus De Regularibus Anno Secundo (= Reg. Lat. 203).
Ed.: Konrad EUBEL, *Bullarium Franciscanum VII,* Roma 1904, 513-514, núm. 1396.

35

1418 novembre 28. Màntua F. 543v

"Antonio de Pereto, generali ministro ordinis minorum, licentiam elargitur recipiendi tria loca in provintia Aragoniae pro usu et habitatione fratrum de observantia, cum omnibus privilegiis, etc., quodque regulam fratrum de observantia observare teneantur. Datum Mantuae 4. calendas decembris anno 2., fol. 102."

Al marge: Ordinis Minorum.
Font: Liber Primus De Regularibus Anno Secundo (= Reg. Lat. 203).
Mercati 180, núm. 50. *Ed.:* Konrad EUBEL, *Bullarium Franciscanum VII,* Roma 1904, 513, núm. 1397.

36

1419 maig 30. Florència F. 544r

"Magistro generali et fratribus ordinis Beatae Mariae de Mercede captivorum concedit ut quotiescumque fratres aut nuntii dicti ordinis missi fuerint in Aragoniae, Franciae, Castellae, Portugalliae et Navarrae provintiis et comitatu Provintiae ac certis aliis partibus absque difficultate et contradictione quibuscumque caritativa subsidia ad opus redemptionis captivorum libere petere valeant et inhibentur impedientes et contrarium facientes. Datum Florentiae 4. calendas iunii anno 2., fol. 131."

Al marge: Beatae Mariae de Mercede Captivorum.
Font: Liber Primus De Regularibus Anno Secundo (= Reg. Lat. 203).

37

1419 març 12. Florència F. 544v

"Ad futuram rei memoriam. Confirmat decimas fructuum excrescentium in terris, loco et territorio de Porrera, Terraconensis diocesis, et in loco de Podio Viridi [Puigverd de Lleida], ac eius et de Uga et Petri Raymundi Turrium territorio (Torre-Huga i Torre de Pere Ramon?), Ilerdensis diocesis, per Petrum de Luna in eius obaedientia Benedictum XIII nuncupatum, unitas et concessas domui fratrum carthusiensium Scalae Dei, dictae Terraconensis diocesis, a mensa archiepiscopali Terraconensi antea separatas. Datum Florentiae 4. idus martii anno 2., fol. 198."

Al marge: Terraconensis-Ilerdensis.
Font: Liber Primus De Regularibus Anno Secundo (= Reg. Lat. 203).

38

1419 febrer 1. Màntua F. 545v

"Priori et fratribus domus Scalae Dei, Carthusiensis ordinis, Terraconensis diocesis, concedit in perpetuum ius praesentandi episcopo Ilerdensi pro tempore existenti personam idoneam ad parrochialem ecclesiam loci de Casteldaseno, [Castelldans?] Ilerdensis diocesis. Datum Mantuae calendis februarii anno 2., fol. 211."

Al marge: Ilerdensis.
Font: Liber Primus De Regularibus Anno Secundo (= Reg. Lat. 203).

39

1419 abril 10. Florència F. 547v

"Ioanni [Martínez de Mengucho], abbati, eiusque successoribus abbatibus (monasterii Populeti, Cisterciensis ordinis, Terraconensis diocesis *afegit*), indulget usque ad Sedis apostolicae beneplacitum ut non teneatur aliquem ex dicti

monasterii monachis, praesentibus et futuris, Parisius pro complectendo theologiae studio dirigere, vel ei de necessariis providere, etc. Ita tamen quod (curent *afegit*) interim in monasterio ipso aut aliqua ex domibus ipsius, personam tenere que inibi in theologia, actus quoscumque exercendo scolasticos, legere dictosque monachos suos perinde cursus facturos ibidem pro tempore docere et instruere habeat, sub penis, etc. Datum Florentiae 4. idus aprilis anno 2., fol. 104."

Al marge: Terraconensis.
Font: Secundus Liber De Regularibus Anno Secundo (manca).

40

1419 abril 10. Florència F. 547v

"Ioanni eiusque fratribus monasterii Populeti, Cisterciensis ordinis, Terraconensis diocesis, indultum quaecumque vestimenta et ornamenta ecclesiastica dicti monasterii eiusque membrorum benedicendi et monachos idoneos de licentia loci diocesani ad omnes minores ordines promovendi. Datum ut supra, fol. 106."

Al marge: Terraconensis.
Font: Secundus Liber De Regularibus Anno Secundo (manca).

41

1419 abril 10. Florència F. 548r

"Ad futuram rei memoriam. Revocat omnia et singula privilegia, dispensationes et indulta quibusvis monachis monasterii Populeti, Cisterciensis ordinis, Terraconensis diocesis, a sede apostolica vel eius legatis quomodolibet concessa super audiendis iuribus. Datum ut supra, fol. 106."

Al marge: Terraconensis.
Font: Secundus Liber De Regularibus Anno Secundo (manca).

42

1419 abril 10. Florència F. 548r

"Barchinonensi et Ilerdensi episcopis super concedenda licentia Ioanni, abbati monasterii beatae Mariae de Populeto supradicto, vendendi et permutandi castra aliaque bona dicti monasterii remota et minus utilia, et propinquiora et utiliora emendi, ad quinquennium. Datum ut supra, fol. 107."

Al marge: Terraconensis.
Font: Secundus Liber De Regularibus Anno Secundo (manca).

43

1419 juny s. Florència F. 548r

"Abbati monasterii beatae Mariae de Regali, Elnensis, super danda licentia Perpiniano Adhemario, praeceptori domus Sancti Antonii de Perpiniano, ordinis Sancti Augustini, Elnensis diocesis, fundandi in dicta domo unum perpetuum beneficium quod sacristia nuncupetur et dotandi pro uno fratre, iure praesentandi dicto Perpiniano et suis de suo genere ex recta linea masculina descendentibus in perpetuum reservato. Datum Florentiae 4. nonas iunii anno 2., fol. 118."

Al marge: Elnensis.
Font: Secundus Liber De Regularibus Anno Secundo (manca).

SEGONA PART:
TRANSCRIPCIÓ DE TEXTOS

1. DECLARACIÓ D'ÈNNEC DE VALLTERRA, BISBE DE SOGORB

Nota prèvia

La declaració d'Ènnec de Vallterra sobre els fets que acompanyaren l'elecció d'Urbà VI pertany, com a testimoni novè, al procés informatiu fet a Barcelona durant els mesos de maig a setembre de 1379 per al rei Pere el Cerimoniós (1336-1387),[14] espai de temps al qual correspon la data conservada en l'encapçalament del text (12 de setembre de 1379). La circumstància cronològica pot haver influït en la distància envers les dues obediències que hom pot percebre en el curs de l'exposició, car pertany als mesos posteriors a la declaració "d'indiferència" del rei esmentat. No puc dir si en aquell moment Ènnec de Vallterra era un partidari convençut de la indiferència; tot i les immillorables perspectives d'ascens vinculades a la seva permanència entre els partidaris d'Urbà VIè, ja havia fet el pas decisiu d'allunyar-se'n, cosa que exigia la contrapartida de reconèixer com a papa legítim el contrincant, Climent VII; el fet posterior d'ésser nomenat arquebisbe de Tarragona tan bon punt el rei successor del Cerimoniós proclamà l'obediència avinyonesa i el zel del qual féu gala en la documentació d'aquell moment, ara per primera vegada posada a l'abast del públic,[15] sembla obligar a considerar-lo un home fidel al partit pro-avinyonenc del fins aleshores hereu de la corona i aleshores ja rei, Joan I de Catalunya-Aragó.

A Roma, el nostre text s'ha conservat en el Vat. lat. 7110, ff. 63r-70r i en l'Arxiu Vaticà, arm. 54, vol. 17, ff. 100r-104r. Dissortadament, l'estat d'aquesta darrera còpia, incompleta pel fet que el f. 101 és escantonat de l'angle inferior extern, ha pràcticament obligat a prendre com a text base la primera de les còpies esmentades (altrament, en arribar a les línies escapçades de la segona, hauria calgut saltar constantment d'un text bàsic a l'altre).

Pel que fa a les diferències entre ambdós textos, aquestes són mínimes i, en general, la còpia de la Biblioteca Vaticana és més polida i la de l'Arxiu més espontània, tal com indiquen les mostres següents, relatives als primers paràgrafs, col·locades de manera que la primera és la de l'Arxiu i la segona la de la Biblioteca: *menssis / mensis; bandarenses / banderenses; recordatus / recordatur; ospicium / hospicium; cum...quam / tam...quam; terraam / terram; elligendum / eligendum.* D'acord amb els principis de la crítica textual, el text de l'Arxiu hauria d'ésser considerat més primitiu i el de la Biblioteca, posterior i corregit a fi que fos més presentable, cosa que d'altra banda sembla encaixar amb el fet que la còpia de la Biblioteca ha estat feta (potser en sèrie) en un escriptori de la cúria papal d'Avinyó o en un que en depenia. Hi ha, però, un punt que em deixa perplex. Les expressions catalanes *les veles, los rems* són en la còpia de l'Arxiu *les velles* i *les rems* i ací ja dubto si la grafia, sobretot la segona, respon a allò que pronuncià Ènnec de Vallterra i no s'ha d'atribuir a un copista poc precís (recordem que el volum de l'Arxiu Vaticà fou

14. Vegeu-ne una presentació sumària dins Michael SEIDLMAYER, *Die Anfänge des Grossen Abendländischen Schismas* [RB 125], 210-211.

15. Vegeu, més amunt, els resums del Vat., Barb. lat. 2101, núms. 54 i 55.

copiat per a Martín de Zalba, bisbe i cardenal de Pamplona, amb molta probabilitat per un escrivent no català).

La declaració ha restat fins ara inèdita, car només en publicà un paràgraf (l'antepenúltim) l'esmentat Seidlmayer.[16] En canvi, l'actual còpia de la Biblioteca Vaticana fou utilitzada, molt poc després d'ésser feta, amb finalitats polèmiques adients als primers anys del Cisma, utilització que s'ha traduït en unes quantes notes marginals, que recullo en les de peu de pàgina d'aquest treball; pel que fa al text pròpiament dit, em limito a transcriure'l bo i assenyalant aquells casos en què la meva intervenció ha precisat alguna lectura dubtosa.

Episcopus Segobricensis,[17] medio iuramento, die lune .xii. mensis septembris anno a nativitate Domini .M.CCCo.LXXIX. deposuit prout infra sequitur.

Et primo dicit fore verum quod, mortuo domino Gregorio, sancte memorie papa .XI., banderenses et cives Romani fecerunt claudi portalia civitatis et tam portalia quam omnes passus per quos aliquis posset intrare vel exire civitatem fecerunt muniri gentibus armorum taliter quod nullus poterat exire civitatem; et recordatur hic testis,voluit ire ad sanctum Paulum extra muros causa peregrinacionis et fuit fortiter repulsus per custodes portarum. Vidit eciam in burgo Sancti Petri, ubi iste testis habebat hospicium suum et circa suum hospicium erant aliqui passus per domos aliquorum vicinorum, per quos aliquociens solebat exire ad spacium, quod omnes illi passus durante novena custodiebantur per gentes armorum habentes banderias seu pendones.

Item eciam dicit virtute iuramenti quod mortuo dicto domino Gregorio et eciam, ut sibi videtur, aliquantulum ante, banderenses et cives Romani iverunt ad portum Tiberis, ubi erant infinita navigia et eciam due galee domini Roberti Dartes, mariti domine ducisse de Duraço, neptis domine regine Neapolitane, et receperunt *les veles* et *los rems* et omnes exarcias predictorum navigiorum, taliter quod non possent recedere sine eorum mandato et ut communiter dicebatur tam per Romanos quam per curiales, istud faciebant ad finem quod domini cardinales non possent secrete fugere per terram vel per aquam ad eligendum summum pontificem extra Romam.

Item, dixit virtute iuramenti quod, statim mortuo domino Gregorio, banderenses et cives Romani fecerunt venire rusticos forenses, qui erant populati in locis que sunt sub districtu Urbis, quos ipsi nominant montanaros, qui venerunt in magna copia cum armis et ordinarunt eos per certos [f. 63v] passus et districtus civitatis; et aliqui eorum ibant continue per civitatem armati; qui quidem rustici reputantur in illa patria homines feroces et pessime condicionis et de quibus multum dubitabant omnes curiales seu curiam sequentes; et eciam fecerunt venire comitem de Anguilaria et *lo comte* Francescho et quasdam alias gentes extraneas in magno numero.

Item, eciam deposuit medio iuramento quod durante novena dicti domini Gregorii, dicti banderenses et cives Romani tenuerunt multa consilia, quandoque publica quandoque secreta, in quibus deliberarunt quod omnino haberent papam Romanum vel Italicum; et hoc scit, pro tanto quia cotidie ipse erat cum diversis Romanis et Italicis, cum quibus habebat magnam noticiam et dicebant sibi seriosius omnia predicta.

Item. eciam dicit virtute iuramenti quod dum domini cardinales erant in sancta Maria Nova racione exequiarum predicti domini Gregorii, venerunt ad dictos dominos cardinales dicti banderenses cum aliquibus civibus Romanis ter vel quater et post missam recipiebant eos ad partem et cum eis per magnam pausam ad invicem loquebantur; et iste testis, quia erat familiaris dicti domini pape Gregorii, habebat cum familia dicti domini Gregorii, indutus de nigro, recedere statim post missam et tenere viam suam una cum omnibus aliis ad palacium apostolicum, ita quod non poterat esse in illis consiliis; sed post prandium visitabat dominos cardinales et sciebat ac scivit ab eis et eciam a multis prelatis et aliis diversis honestis personis, quod dicti banderenses et cives Romani diversimode interpellabant et infestabant dictos dominos cardinales, quandoque precibus, quandoque minis et terroribus, quod sine introitu conclavis, ibi in sancta Maria

16. *Die Anfänge* [RB 125], 324.

17. Al marge superior de la pàgina consten les anotacions següents, fetes pel copista o per mà contemporània: *IX / Ennecus / VIII testis* (ratllat) / *IX testis*.

Nova statim vellent eligere vel saltem declarare intentum suum et quod eligerent aliquem de patria, Romanum vel saltem Italicum, dicendo quod si intrarent conclave non possent evadere magna pericula et quod ad evitandum periculum poterant et debebant illud facere et quod debebant condolere viduitati illius urbis Romane, que a tantis temporibus citra non habuerat pastorem de patria, sed detinebatur papatus sic per alienas gentes occupatus et similia verba in effectu. [f. 64r]

Item, eciam dixit virtute iuramenti quod quadam die durante novena predicti domini Gregorii, hic testis post prandium erat in collacione cum domino cardinali Lemovicensi, qui est penitenciarius (?), et ipso teste presente, venit ad dictum dominum cardinalem quidam magister in theologia Romanus, qui dicebat se venire ad ipsum dominum cardinalem pro parte dictorum banderensium et consilii Romani et recepit dictum dominum cardinalem ad partem; et cum per aliquam pausam fuisset cum eo locutus, dictus dominus cardinalis incepit fortiter clamare contra dictum magistrum in theologia, dicendo hec vel similia verba in effectu: "Vos portatis michi minas et temptatis me pervertere per vestras preces, minas et terrores, quod ego eligam papam contra conscienciam meam; certe, vos estis unus malus homo et peior quam Iudas Scarioth; et certe per vestras minas ego nichil faciam, si scirem mori; et vadatis in malo puncto et dicatis vestris banderensibus quod certe ego nichil faciam per eorum minas vel terrores; nec domini mei cardinales facient nisi quod Deus eis ministrabit"; ita quod, capite inclinato, dictus magister in theologia recessit.

Item, dicit eciam quod scit et recordatur bene quod eciam dicti banderenses et cives Romani post mortem dicti domini Gregorii fecerunt exire omnes nobiles homines de Roma; et ut communiter dicebatur, fecerunt hoc ad finem quod ipsi nobiles non defenderent cardinales, quos habebant in magna familiaritate, sed ipsi Romani possent agere pro libito voluntatis.

Item, dicit eciam virtute iuramenti quod domini cardinales, audientes et videntes signa et presagia futuri timoris, deliberarunt et dixerunt quod, pro certo, non intrarent conclave in Roma, sed irent extra; et Romani, hec audientes, tractarunt et convenerunt cum dominis cardinalibus, quod omnes congregarentur in monasterio sancti Spiritus et ibi deliberarent super agendis, taliter quod domini cardinales tute ac secure possent intrare et esse in conclavi; quod factum fuit ita, quod omnes convenerunt in ecclesia dicti monasterii sancti Spiritus[18] et deliberarunt quod dicti forenses montanarii recederent et quod certi homines Romani haberent custodiam civitatis et palacii apostolici; et illi ibi iurarunt super ostia sacrata quod bene et fideliter se haberent; et banderenses et multi alii iurarunt [f. 64v] quod non facerent nec permicterent fieri rumorem et multa alia inter se ordinarunt, de quibus hic testis non habet memoriam quoad presens, maxime cum ipse non interfuerit in illo consilio; sed predicta audivit a multis dominis prelatis et aliis, tam ecclesiasticis quam secularibus; et tamen scit bene hic testis, prout postea de facto vidit, quod dicti banderenses et alii custodes iurati nichil servaverunt de hiis que iurarunt, promiserunt, prout infra clarius dicetur. Et non recordatur plene hic testis si dicta congregacio, et alia superius in presenti capitulo enarrata, fuerunt ante mortem dicti domini Gregorii vel post.

Item, dicit eciam hic testis medio iuramento, quod cum ipse haberet noticiam cum aliquibus Romanis, loquendo et conferendo cum eis, audivit ab eis pluries et frequenter, durante novena dicti domini Gregorii et eciam iam ipso domino Gregorio infirmante, quod pro certo intencio erat Romanorum quod papatus non esset ulterius in posse ultramontanorum, sed omnino haberent papam citramontanum, alias quod ipsi interficerent omnes cardinales et omnes curiales, et similia verba in effectu. Et recordatur bene hic testis quod tam durante infirmitate quam durante novena dicti domini Gregorii, de istis verbis in effectu fiebat maximum festum in urbe Romana, ita quod, ubicumque homo iret per ipsam urbem, loquebantur gentes de ista materia et erat maximus timor inter forenses, taliter quod omnes forenses procurabant sibi remedia, tam in raubis quam in personis; et aliqui fugiebant extra villam et aliqui, confidentes de amicicia aliquorum Romanorum, cum quibus habebant magnam noticiam, dimissis propriis domibus, confugiebant secrete ad domos dictorum amicorum, civium Romanorum.

Item, eciam inter cetera recordatur hic testis quod, adhuc vivente dicto domino Gregorio iam tamen infirmante, dum hic testis esset quadam die ad portam hospicii episcopi Vicensis et ibi essent aliqui Romani, inter quos erat notarius Capitolii, qui videbatur satis subtilis, acutus

18. Al marge: *Hoc deponit de auditu, ut statim sequitur; sed .VIII.* (lleglu: testis) *deponit contra, de certa sciencia; et .VI. de auditu explicite; et .IIII. et .VII. inplicite.*

et intelligens, cum quibus habebant tam hic testis quam episcopus Vicensis magnam noticiam, dixerunt dicti Romani huic testi et aliis curialibus ibidem existentibus hec vel similia verba in effectu, [f. 65r] quod ipsi habebant unam propheciam, videtur sibi quod dicebant de Cola, per quam ipsi habebant pro certo quod illo anno .viiio. moreretur papa et interficerentur per Romanos omnes forenses et ultramontani et haberent deinde papam citramontanum et deinde essent omnes Romani et citramontani reducti ad primum statum et honorem. Recordatur eciam hic testis quod illo anno. viiio., aliquantulum ante festum Carnisprivii fuit denunciatum dicto domino Gregorio, iam in infirmitate existenti, et eius officialibus, quod consilium erat factum secrete in Roma quod in die Carnisprivii, in quo die fit de antiqua consuetudine ille magnus et solempnis ludus qui vocatur[19] [ ] omnes forenses occiderentur per Romanos et omnia eorum bona depredarentur; et tunc, de mandato dicti domini Gregorii, valde caute fuerunt aliqui Romani capti; et cum fuissent bene examinati et eciam ad torturam positi, confessi fuerunt clare totum factum et eorum malum propositum; et multi Romani fugierunt *(sic)* extra civitatem et capitaneus eorum, qui vocatur Antonius de Malavolta, fuit illa de causa decapitatus taliter quod extunc omnes curiales fuerunt cum maximo timore in Roma, talia sic nephanda videntes et audientes.

Item, dicit hic testis virtute iuramenti quod tam durante infirmitate dicti domini Gregorii quam post eius mortem, frequentissime hic testis audivit quamplures Romanos in diversis locis dicentes hec vel similia verba in effectu: "Que per lo clavellato domini dio, de aquesta vol⟨t⟩a(?) noy haremo papa Romano o a lo manquo manquo Italiano", in tantum quod eciam post eleccionem factam per magnum tempus duravit in Roma quod tam Romani quam forenses, trufando, tota die dicebant: "Romano lo volemo, ho a lo manquo manquo Italiano".

Item, dicit hic testis medio iuramento, quod cum hic testis haberet magnam familiaritatem cum domino cardinali Sancti Eustachii et dictus dominus cardinalis haberet hospicium suum ad portam sancti Petri et prope palacium apostolicum, dictus dominus cardinalis sancti Eustachii fecit rogari hunc testem quod cum familia sua poneret se in hospicio dicti cardinalis, ut custodiret illud durante conclave; et hic testis, volens sibi complacere, concessit sibi et posuit se intus cum certis hominibus armorum et cum illis fuit [f. 65v] in dicto hospicio die qua domini cardinales intrarunt conclavem[20] et die sequenti; et existens in illo hospicio vidit et audivit que secuntur:

Primo, quod dicta die qua domini cardinales intrarunt conclavem, post prandium, iste testis sociavit dictum dominum cardinalem sancti Eustachii de dicto hospicio suo ad palacium et in eundo vidit totam plateam sancti Petri et palacium apostolicum repletam gentibus armorum, quod non poterant plus recipi, in tantum quod cum magna difficultate habuerunt intrare palacium; et ante ingressum conclavis expectabant omnes domini cardinales in tinello quod omnes cardinales venirent, ut simul omnes intrarent conclave; et quia aliqui ex eis nimis tardabant, .viii. vel .ix. qui erant congregati intrarunt conclave. Et audivit hic testis quod dum dicti domini cardinales irent insimul de tinello ad conclave, dixit eis alta voce clamando quidam Romanus armatus hec vel similia verba in effectu: "Micer lo cardinale, habeamo papa Romano" (et non bene recordatur si dixit "Italiano"); "si no, a lo corpo de Christo, toti serete piccati", vel similia verba. Et tunc hic testis dixit dicto domino cardinali sancti Eustachii et aliquibus aliis prelatis, de quibus non recordatur, cum esset ibi magna pressura: "Ecce, iam incipiunt misteria"; et tunc intrarunt conclave. Et hic testis, una cum dicto domino cardinali, visitavit omnes cellas dominorum Cardinalium; et cum dictus cardinalis predictus fuisset in cella sua, dixit huic testi: "Videte, domine episcope, ego video magnum periculum istorum Romanorum. Rogo vos quod sitis avisatus et presto cum gentibus vestris quod cum mittam vobis Andream, cubicularium meum, quod vos sitis in sancto Petro cum gentibus armorum, quia in silencio noctis ego frangam solarium intus in cella mea et exibo in tali parte et intrabo ecclesiam sancti Petri et deinde poterimus evadere et ponere nos in tuto, quia iam habeo piquos et ferramenta cum quibus aperiam dictum solarium" et ita promisit sibi hic testis complere; et recepto congerio ab eo, ivit ad dominum cardinalem de Aragonia et de ipso ad dominum cardinalem de Vernhio et notificavit eis secrete qualiter erat ordinatum, consulens quod cum dicto domino sancti Eustachii evaderent de nocte; et deinde hic testis recessit ab eis et redivit ad hospicium dicti domini cardinalis sancti

19. En tots els exemplars resta aquest espai en blanc.
20. Lectura dubtosa *conclavim* (?).

Eustachii et reclusit se in eo cum gentibus suis armorum et cum familia dicti domini cardinalis. [f. 66r]

Item eciam dicit medio iuramento quod non recordatur quod illa die, qua domini cardinales intrarunt conclave, extra palacium esset alius tumultus, nisi quod tota platea sancti Petri et palacium apostolicum erant plena gentibus armorum et per totam noctem fuerunt sic ibidem armati pulsando *flaviols* et *tamborets* et similia et custodiendo totum palacium apostolicum ab intra et ab extra, ita quod nullus poterat intrare nec exire nisi per manus eorum.

Est verum quod camerarius dicti domini cardinalis sancti Eustachii illa nocte pluries misit aliquos exploratores, qui ascenderunt palacium, appropinquando se quantum poterant ad conclave, quamvis non possent se appropinquare secure nisi ad portam scale, de qua erat satis magnus tractus usque ad conclave; et referebant illi exploratores quod Romani veniebant ad portam conclavis et ibi vociferabant et clamabant comminando et terrendo: "Habeamo papa, habeamo papa"; non recordatur hic testis quoad presens si referebant de Italico vel Romano.

Item, dicit quod cum ille Andreas cubicularius dicti domini cardinalis, qui debebat venire ad vocandum hunc testem, ut supra est tactum quod fuerat ordinatum, non veniret hora assignata, aliqui de familia dicti domini cardinalis de existentibus in hospicio, iverunt discalciati per tegulatos ad videndum quid hoc esset quod dictus dominus cardinalis tantum tardabat; et tantum fecit unus, quod per unam fenestram fuit locutus cum dicto Andrea; et dixit sibi dictus Andreas quod non curaret episcopus nec alii venire ad sanctum Petrum, quia cardinalis nullo modo poterat exire sine mortis periculo nam in passu per quem habebant exire posuerant se Romani in magno numero armatorum; et ita retulit ille qui ivit et dixit quod omnes cardinales erant in malo passu et valde perterriti.

Item, dicit quod in crastinum, aliquantulum post horam prime, campane sancti Petri et Capitolii fuerunt fortiter ad martellum pulsate seu repicate; et tunc, populus Romanus incepit confluere cum armis ad plateam sancti Petri [f. 66v] et ad palacium apostolicum et veniebant[21] valde confuse et inordinate, terrendo et clamando; et hic testis non advertebat quid dicebant, quia erat satis anxius quid ageret, quia videbat se et suos perditos et certe non cogitabat evadere tantum periculum, quia erat in illo hospicio sine fortalicio et in capite dicte platee sancti Petri et iuxta palacium apostolicum, sola ecclesia in medio, et videbat ad oculum omnia que fiebant et audiebant in palacio tantum rumorem, voces et clamores, quod videbatur quod omnes diaboli inferni essent ibi; et post aliquam pausam, descenderunt de palacio aliqui Romani, currentes et clamantes pre nimio gaudio, ut videbatur, et dicebant: "Viva lo sancto popolo" et "Viva lo cardinali de sancto Petri, qui he papa"; et tunc cessavit rumor per aliquam magnam pausam. Et aliqui de domo, ubi hic testis erat, ascenderunt ad palacium et dixerunt redeuntes quod nichil erat, sed quod domini cardinales petebant quod portarentur eis cibaria; et cum fuissent portata, ut tunc communiter fuit dictum huic testi, non permiserunt Romani quod domini cardinales haberent dicta cibaria; ymo, tunc fuit per multos relatum huic testi, banderenses et aliqui maiores cives Romani fecerunt se ad fenestram conclavis et vocarunt dominos cardinales et dixerunt eis quod omnino expedirent se de eleccione incontinenti et sine alia mora, nec haberent ante cibaria et quod consolarent eos de papa Romano vel de Italico, alias quod non poterant retinere vel domare populum et quod videbant periculum eminens; et quod domini cardinales, turbati et perterriti, respondebant satis humiliter dicendo quod non moverent se, quia valde breviter darent eis papam gratum et acceptum, vel similia verba. Et post hec, hora quasi nona, convaluit forcior rumor et dicte campane sancti Petri et Capitolii pulsabantur ad martellum fortiter seu repicabantur et gentes Romane inceperunt venire cum magno strepitu et furore et inceperunt ascendere palacium et cum piquis et aliis instrumentis ferreis inceperunt rumpere et perforare parietem conclavis per diversas partes, hoc teste ad oculum vidente et cum lanceis et ensibus evaginatis inceperunt intrare omnes armati per foramina que fecerunt; et tunc hic testis, totus turbatus, voluit exire cum suis paucis armatis in succursum [f. 67r] dictorum dominorum cardinalium, quos sine dubio mortuos reputabat; sed camerlencus dicti domini cardinalis non consuluerunt, ymo retinuerunt eum, videntes paucitatem hominum armatorum et quod nichil facerent inter tantos, sed quod peius facerent, sicut pro certo fecissent; et post modicum fuit pulsata campana, que consuetum est pulsari in creacione novi pape et descenderunt aliqui Romani, dicentes quod cardinalis sancti Petri erat papa. Et post paululum, inceperunt descendere domini

21. Lectura dubtosa *veniebant* (?).

cardinales, unus sine alio, et aliqui pedes, aliqui eques, et soli sine familia consueta, inter turmas Romanorum et absque cappa vel mantello, sed cum solo roqueto et eciam aliqui sine capucio et birreto, fessi et sudati ac pallidi sicut mortui, ita quod erat maximus dolor videre ipsos, quia vituperose et sine honore ducebantur per dictos Romanos.

Audivit eciam hic testis a pluribus fidedignis quod in introitu conclavis fuerant aliqui domini cardinales tacti et vulnerati et omnes deraubati de hiis que habebant in conclavi; inter quos descenderunt insimul dictus cardinalis sancti Eustachii et de Ursinis et intrarunt hospicium, in quo hic testis erat, valde territi et turbati; et biberunt ibi semel et statim recesserunt per ecclesiam sancti Petri et in secunda Porta, que est a latere ipsius ecclesie, reperierunt aliqua animalia iam parata et, equitantes recesserunt et hic testis cum eis, et iverunt ad hospicium dicti cardinalis de Ursinis; et quia familia huius testis remanserat in predicto hospicio prope sanctum Petrum, hic testis vocavit ad partem dictum dominum cardinalem sancti Eustachii et interrogavit eum quid erant facturi; et dictus dominus cardinalis vocavit tunc camerlengum suum et dixit huic testi et dicto camerario valde secrete: "Nos sumus recessuri in media nocte vel ante extra civitatem, et ideo provideatis quod familia statim recedat et non perdatur; de bonis autem non multum curo; restauretis illa que comode et sine periculo poteritis, alia dimittatis perdere"; et non recordatur plene hic testis si tunc audivit a dicto domino cardinali vel ab Andrea, familiari et secretario dicti domini cardinalis, qui fuerat continue intus in conclavi cum dicto domino cardinali, quod debebant ire omnes domini cardinales ad quemdam locum fortissimum extra civitatem, in quo loco debebant eligere; [f. 67v] et tunc hic testis misit unam cedulam ad familiares suos quod evaderent sicut melius possent et venirent ad eum quacumque hora possent et reperirent eum in domo episcopi de Milleto; et si possent aliqua bona huius testis commode restaurare, quod facerent, alias non curarent; et familiares huius testis, habita predicta cedula, posuerunt in sancto Petro, in domibus reclusarum, armaturas et illa que commode potuerunt; et hic testis, quia non recuperaverat familiam suam, noluit recedere cum dictis dominis cardinalibus, quia ante mediam noctem recesserunt prout ordinaverant, sed remansit in domo domini episcopi de Milleto, qui est italicus et fuerat medicus domini pape Gregorii.

Mane autem facto, hic testis non audebat exire domum, sed misit ad familiam suam quemdam scutiferum Italicum dicti episcopi de Milleto et ille reperit aliquos de familia et fecit eos venire, cum antea non essent ausi ire per villam; et dictus episcopus de Milleto exivit domum mane ad videndum si posset scire aliqua nova de dominis cardinalibus et fuerunt sibi tot varia dicta per diversos, quod nesciebat quid crederet; quia aliqui dicebant sibi quod cardinalis sancti Petri erat papa, aliqui dicebant non, sed est papa archiepiscopus Barensis, alii autem minime, sed debent iterum congregari extra Romam in loco tuto et ibi eligere; et idem, scutiferi et capellani dicti episcopi de Milleto, qui ibant per civitatem et redibant ad hospicium similiter narrabant et dicebant se audivisse per diversos et varios modos; sed communiter credebatur quod cardinalis sancti Petri et archiepiscopus Barensis ficte remanebant in palacio apostolico solum ad sedandum furorem Romanorum et ut cardinales tute possent exire extra Romam ad eligendum. Et tunc dixit dictus episcopus de Milleto: "Certe, iterum ego volo ire et non redire donec sciam veritatem"; et ivit et post modicam pausam redivit multum gaudens, dicens hec vel similia verba: "Certe, domine episcope, nos habemus papam intimum amicum vestrum et meum, scilicet archiepiscopum Barensem, et non vos oportet dubitare exire domum, quia omnes Romani gaudent et contentantur, quia quamvis forte magis placuisset eis de Romano, tamen ex [f. 68r] quo iste est Italicus, ipsi sunt valde contenti"; et statim dixit dictus episcopus de Milleto: "Vado ad palacium apostolicum ad impendendum sibi reverenciam"; et tunc statim dictus episcopus ivit, ut predixerat, et hic testis exivit domum, adhuc tamen dubitando cum timore et ivit ad domum cardinalis de Ursinis et ad portam reperiit quemdam Romanum, cum quo habebat magnam noticiam, quia fuerat magister uxerii domini pape Gregorii; et interrogavit eum de novis et dixit huic testi: "Certe vos habetis papam, dominum archiepiscopum Barensem; et domini cardinales male fecerunt quia recesserunt; et oportebit eos redire velint aut nolint, quia iste est verus papa et bene gratus Romanis; quia ex quo non potuerunt habere Romanum, optime contentantur de Italico et videtis quod tota Urbs est in pace et quiete" et multa similia verba dixit sibi; et hic testis continuavit iter suum per civitatem usque ad domum domini Agapiti de Columpna; et cum eum non reperisset, fuit ibi aliquantulum locutus cum aliquibus familiaribus eius, qui dixerunt huic testi quod pro certo ficcio erat et quod adhuc non erat aliqua vera eleccio, ymo iterum debebant extra civitatem in loco tuto eligere; et aliqui dicebant: "Non,

ymo certe iste archiepiscopus Barensis est verus papa". Et tunc hic testis redivit ad domum dicti episcopi de Milleto, quia debebat cum eo comedere illa die; et reperiit dictum episcopum iam in domo, qui occurrens huic testi cum magno gaudio, dixit: "Certe, domine episcope, ego feci iam reverenciam domino nostro pape, qui erat archiepiscopus Barensis, qui multum gratanter recepit me et excusavi vos cum eo quod adhuc non eratis ausus exire; et dixit quod ipse habebat vos excusatum et quod libenter videret vos et faceret pro vobis, cum essetis amicus suus specialis ab antiquo" et ecce dixit ipse, ego vidi quod banderenses ex parte sua iverunt modo, me presente, ad castrum sancti Angeli, ubi sunt tales cardinales, nominando eos, cum una cedula sua in quam mandat eis quod incontinenti exeant castrum et veniant ad ipsum, alias quod pro certo ipse faciet eos venire sicut non vellent. Et idem dixit: "Ipse scribit cardinalibus, qui sunt extra civitatem, quod visis presentibus veniant, alias quod ipse scit quid est facturus de eis" et similia verba. Et tunc hic testis cum dicto episcopo posuit se ad mensam et sumpta cena ieiunii, cum essent in .XLma., hora quasi [f. 68v] vesperorum, ivit ad palacium apostolicum et vidit in capella parva aliquos dominos cardinales sedentes et archiepiscopum Barensem in medio eorum, et propter magnam pressuram gencium non poterat hic testis audire quid loquebantur ad invicem; sed post aliquam pausam audivit dominum cardinalem de Vernhio, qui fecit se ad rexas dicte capelle et dixit alta voce hec vel similia verba, in romancio tamen, cum essent ibi infiniti Romani laici: "Audite, domini! Ecce quod domini cardinales elegerunt in papam et summum pontificem dominum archiepiscopum Barensem, et vult vocari Urbanus .VI."; et post hec, statim domini cardinales inceperunt cantare *Te Deum laudamus;* et tunc gentes inceperunt cum magno strepitu intrare capellam et osculari sibi pedes et manus; et hic testis idem fecit una cum omnibus aliis.

Item, dicit eciam quod amici et familiares dominorum cardinalium absencium extra Romam scripserunt eis quod omnino statim venirent, quia papa erat iratus et malenconicus contra eos, ita quod post tres vel quatuor dies, ut videtur huic testi, venerunt dicti domini cardinales et in die Pasche ad portam sancti Petri omnes insimul coronaverunt eum in presencia tocius populi; et deinde processionaliter et cum maximo honore omnes domini cardinales et prelati, archiepiscopi, episcopi et abbates, cum pluvialibus sericis indutis et mitris albis in capitibus et cum equis de panno albo lineo emantatis seu coopertis, sociarunt eum per mediam civitatem Romanam usque ad ecclesiam sancti Iohannis de Laterano cum corona seu tiara semper in capite, prout moris est in coronacione Romanorum Pontificum; et deinde reduxerunt eum ad palacium suum apostolicum.

Item, dicit eciam virtute iuramenti quod ab illa coronacione usque ad recessum dominorum cardinalium apud Anagniam vidit hic testis quod dictus archiepiscopus Barensis, qui nunc dicitur papa Urbanus, tenuit multa consistoria tam publica quam privata et celebravit multas missas solempniter et domini cardinales et alii prelati et domini temporales, tam in missis quam in consistoriis, eciam exhibebant sibi honorem et reverenciam eis modo et forma quibus aliis Romanis pontificibus consuetum est exhiberi.

Item, eciam dicit quod in illo tempore seu intervallo dedit quamplures prelaturas, archiepiscopatus, episcopatus, abbacias et alia quam plura beneficia, tam dominis cardinalibus [f. 69r] quam aliis, ut sibi videbatur et placebat; et in omnibus graciis et iusticiis habebatur ad eum tamquam ad papam et summum pontificem recursus; et hic testis in graciis communibus fuit per eum assignatus examinator in provinciis Terraconensi, Cesaraugustana *(!)* et Bracharensi. Et in recessu suo de Roma ad Tibolim *(!)* dedit sibi officium seu sibi commisit quod reciperet omnes supplicaciones quarumcumque nacionum in gracia speciali et faceret relaciones; sed hic testis noluit remanere cum eo nec cum dominis cardinalibus, senciens iam futuram discordiam inter eos; et eciam post recessum istius testis ab eo misit sibi unam bullam, in qua dabat sibi potestatem recipiendi compota ab omnibus collectoribus et puniendi et privandi eos et alios subrogandi et recipiendi ad manus suas dignitates, prelaturas et alia quecumque beneficia que tenerentur in aliquo camere apostolice; et multa alia, per que videbatur quod multum confidebat de hoc teste; et certe, multum placuisset huic testi quod iste qui dicitur papa Urbanus remansisset in papatu, si cum Deo et bona consciencia fieri posset et eius eleccio fuisset facta rite et canonice, cum ante suam promocionem esset inter eum et hunc testem tanta amicicia quod non poterat plus esse inter duos fratres; et post eius promocionem dixit pluries coram dominis cardinalibus quod ecclesia tenebatur multum huic testi, quia multum fecerat et laboraverat pro ecclesia et cum debebat habere remuneracionem a domino Gregorio, qui eum multum

diligebat, fuerat idem dominus Gregorius de medio sublatus, sed quod promictebat quod ipse faceret plus pro hoc teste quam unquam fecisset dictus dominus Gregorius et eius haberet promocionem commendatam.

Item, eciam recordatur hic testis quod cum erat in hospicio domini cardinalis sancti Eustachii, scilicet durante conclavi, vidit existens ad fenestras dicti hospicii Romanos armatos intrantes furiose domum cardinalis de Britania et per magnam pausam fuerunt ibi intrantes et exeuntes et asportantes secum raubas, libros et alia bona ipsius cardinalis; et vidit [f. 69v] eciam dictos Romanos percucientes cum ensibus familiares ipsius cardinalis; et, ut audivit, fuit tunc ibi unus familiaris dicti cardinalis mortuus[22] et aliqui vulnerati. Et audivit tunc et eciam post, quod Romani, qui primo intrarunt, reperierunt cardinalem, qui tunc descenderat de conclavi, et volebant eum interficere; et ipse, genibus flexis coram eis et tenendo brachia cruciata, cum lacrimis rogabat eos ne interficerent eum et ipsi ponebant sibi enses ad collum et abstulerunt sibi anulos de digitis et ad finem dimiserunt eum; et postea venerunt alii qui dixerunt quod interficeretur et ascendentes non reperierunt eum quia per quamdam fenestram saltaverat in quodam tegulato et ibi stetit donec fuit nox; et tunc ivit ad hospicium dicti domini cardinalis sancti Eustachii, ubi reperiit fratrem et familiam huius testis, et bibit semel; et discalciatus, cum habitu dissimulato et cum baculo in manu ad modum peregrini et cum uno solo famulo, ivit ad castrum sancti Angeli et posuit se intus.

Item, eciam dicit virtute iuramenti quod ipse audivit ab ore istius qui dicitur papa Urbanus, quod ipse fuerat in consiliis Romanorum[23] durante novena dicti domini Gregorii; non tamen bene recordatur hic testis ad quem finem hoc dicebat.

Item, dicit eciam quod durante intervallo coronacionis usque ad recessum dominorum cardinalium apud Anagniam, quamvis dicti domini cardinales essent ita obedientes, ut supra tactum est, tamen audiebat et audivit pluries hic testis a secretariis familiaribus dominorum cardinalium et eciam ab aliquibus prelatis, tam ultramontanis quam citramontanis, quod certe illa eleccio et intronizacio fuerat facta per impressionem et tractante et procurante et causam dante in impressione dicto domino archiepiscopo Barensi, qui nunc dicitur [f. 70r] papa Urbanus; et quod domini cardinales expectabant locum et oportunitatem ut possent resilire et tute se ostendere; et istud dicebatur multum secrete et cum multis securitatibus de tenendo secreto et multa alia similia, que sapiebant dissencionem seu coactum consensum, quem non audebant adhuc aperire seu ostendere, sed si possent vel cum possent ostenderent se quid erant facturi, et quod interea faciebant de necessitate virtutem ad evitandum periculum, quod incurrere possent.

2. DECLARACIÓ DE GUILLEM MORER, DEL BISBAT D'ELNA, CAPELLÀ REIAL

Nota prèvia

La declaració de Guillem Morer pertany al mateix procés informatiu que la precedent, del qual és el testimoni número dotze.[24] Al començament del text, l'autor fa constar que ha redactat el seu testimoniatge per escrit.

Sense sortir de la Biblioteca Vaticana en trobem dues còpies, en el Vat. lat. 3934, ff. 102r-108v i en el Vat. lat. 7110, ff. 79r-84v. Tot i ésser reproduccions del mateix text, fetes en temps pràcticament contemporani i en un obrador de la Cúria

22. Al marge: *Unus mortuus.*
23. Al marge: *Quod Barensis fuerat in consiliis romanorum.*
24. Vegeu nota 14.

papal d'Avinyó o annex, presenten diferències dignes d'ésser remarcades com és ara la que el primer, després de la petita introducció, numera els paràgrafs amb xifres romanes (I-XXXIII); també és molt més inclinat a encapçalar amb lletra majúscula paraules que l'altre escriu amb minúscula; *Regione Transtiberina, Ostiensis, Claves, Officialibus, Conclavi, Episcopus*, etc.

Si d'aquests aspectes tan formals passem a les variants del text pròpiament dites, no trigarem a arribar a la conclusió que el text del segon manuscrit representa un estadi més primitiu i que, en canvi, l'altre és resultat d'una revisió més acurada; l'*invocarunt* del 7110 sembla menys refinat que l'*invocaverunt* de l'altre, igual com *accoquii* en comptes d'*accequii* i *obcequii, simbalum* en comptes de *cimbalum, aleugamentis* en comptes d'*alongamentis* (allotjaments), *eligerunt* en comptes d'*elegerunt*, o el nom propi d'Anagni, el qual evoluciona d'*Elaynie* en el 7110 a *Alaynie* i *Anagnie* en el 3934. No em sembla desencaminat de qualificar les primeres solucions com a més pròximes a la forma espontània de llatinitzar idees o expressions catalanes, i les de la segona columna com a revisions no pas sempre encertades d'un llatinista, el qual, en algun cas, no sembla encertar a mantenir el sentit de l'expressió inicial *(accoquii / obcequii; aleugamentis / alongamentis)*.

Prenc, doncs, com a base de la publicació el text del Vat. lat. 7110 ff. 102r-108v, en el qual assenyalo els llocs corresponents a les citacions bíbliques, les variants textuals de l'altra còpia (assenyalada amb la lletra A), les lectures dubtoses i les notes marginals. Això no vol pas dir que el text pres com a base hagi d'ésser considerat absolutament fidel a l'original, car, almenys en una ocasió, em sembla innegable que també aquest copista ha polit l'original que trobava; havia escrit, en efecte, *armis...envasivis*, paraula que corregí per *invasivis*.

Duodecimus testis

Quoniam scriptum est: "De hiis que vidimus et audivimus attestamur"[25] etc., unde ego Guillelmus Morerii, clericus Elnensis diocesis, bacallaureus in utroque iure et de familia domini regis Aragonum, deposicionem meam trado in scriptis, modo qui sequitur.

Primo: Dico et verum est quod dominus Gregorius papa .XI. debitum carnis solvit die sabbati sero intitulata .XXVII. mensis marcii anno LXXVIII., existens in burgo Sancti Petri in palacio apostolico alme urbis, et sequenti die martis fuit traditus terre; et, ipso mortuo, romani fecerunt plura consilia, et publica et secreta.

Et primo ordinarunt quod custodirentur omnes porte civitatis taliter, ut publice dicebatur, quod cardinales non recederent, sed ibi haberent eligere summum pontificem; et ita fuerunt custodite et in eis positi homines armorum de populo in magna copia, et ita vidi in aliquibus portis, per quas transivi, et audivi quod per omnes portas dicte civitatis fuerunt positi homines simili modo, et ita erat verum; et fuerunt positi, ut nullus intraret nec exiret preter eorum voluntatem.

Item, vidi in regione Transtiberina, in capite muri qui confrontat in flumine Tiberiadis *(!)*, quod infra muros et flumen erat via et scala per quas secure poterat homo ire extra regionem et redire; et romani destruxerunt, quod nullus posset exire nec intrare; et ultra hoc tenebant vigiles ad custodiendum passum; et ita vidi destructum dictum passum et vidi custodes qui custodiebant passum.

Item, cum ego haberem domicilium prope portum, in dicta [f. 79v] regione Transtiberina, supra portum, una die ivi ad spacium per portum deorsum et audivi a marineriis quod imperaverant navigia et receperunt vela seu velas et gubernacula, taliter quod nullatenus possent recedere. Idem fecerunt de duabus galeis, que tunc erant ibi, cuiusdam nobilis, cuius nomen ignoro, prout tunc audivi a pluribus; et interrogavi multos quare faciebant, et dixerunt[26] quod cardinales debebant recedere et alibi creare papam; maxime interrogavi hospitem meum, qui erat unus de malendrinis de Capitolio, et dixit quod habebant certa argumenta quod cardinales debebant exire cum navigiis et quod Iper corpus Dei! non esset sicut credebant, quod impos-

25. Cf. Joan. III, 11.
26. A *dicebant*.

sibile erat eis exire, et dato quod exirent portum, portus Ostiensis custodiebatur ita bene per armigeros,[27] quod nullo modo timebant de eorum fuga; nichilominus, per totam noctem vigilabant et custodiebant portum romani et eciam per civitatem.

Item, vidi quod aliqui familiares domini Gregorii premortui volebant recedere ab urbe et portabant raubas suas in portum et posuerant in navigiis et de mandato romanorum nullus potuit exire, ymo reportarunt raubas suas in domum et per consequens nullus potuit exire donec habuerunt papam Romani, ut ego scivi et audivi.

Item, audivi a Romanis quod omnes passus extra urbem, tam per terram quam per aquam, custodiebantur valde bene, taliter quod nullus poterat exire nec intrare urbem sine eorum licencia.

Item, mortuo domino Gregorio predicto, romani receperunt omnes claves portarum pontium ab officialibus pape, qui eas solebant tenere et custodire de die et de nocte, et vidi vigiles mutatos in dictis [f. 80r] portis et audivi quod simile factum fuit per omnes portas civitatis; et ita est veritas.

Item, infra novenam domini Gregorii, fuerunt multa consilia in Capitolio per Romanos inita. Inter cetera, dixit michi hospes meus, qui multa sciebat in consiliis romanorum, quod ego viderem mirabilia, cum cardinales essent in conclavi, et quod dabant famam quod volebant dominum Aragonie in papam, sed quod aliud gerebant in corde, et quod a desiderio eorum non essent defraudati, ymo omni tempore extunc haberent ibi papam. Sed ipse dixit quod non audebat michi explanare ea que habebant cordi, sed post factum explanavit et dixit quod omnia fuerunt concordata in consilio sicut per ordinem venerunt et quod populus habebat in mandatis quod cum magno rumore et tremore peterent papam romanum, *almanco mancho* Italicum, et ita secutum fuit, ut infra dicam.

Item, audivi ab aliquibus, et credo assertive, quod archiepiscopus Barensis et abbas Montis Cassini, et iste abbas qui nunc est hic ab ipso Urbano nomine missus,[28] si sic nominari mereatur, et unus alius episcopis italicus, fuerunt in consiliis Romanorum secreto,[29] et quod iste Barensis et dictus abbas de Montecassino intendebant papatui et quod concitabant Romanos quatenus peterent Romanum, adminus italicum, in vulgari Romanorum *almancho mancho,* et quod iste abbas hic legatus hoc non potest negare.

Item, infra dictam novenam, dictus Barensis archiepiscopus una die de qua non recordor, fuit in domo seu habitacione domini cardinalis sancti Angeli[30] et ipse Barensis archiepiscopus disputavit ibidem, in absencia tamen cardinalis, hanc questionem: Utrum eleccio facta per metum vel impressionem valeret; et tenuit quod sic, et allegavit iura sua, distinguendo de vi ablativa vel absoluta; et post creacionem [f. 80v] eius, inter socios dicebamus et credebamus quod ipse habebat iam in corde suo futurum rumorem, violenciam et impressionem, et ita presumebamus et nunc ego presumo.

Item, infra dictam novenam, Romani fecerunt magnam congregacionem in ecclesia Sancti Spiritus, in burgo Sancti Petri, et ibi fuit consilium in quo fuerunt omnes cardinales vel maior pars eorum; in quo consilio Romani pecierunt tria, inquantum potui percipere, cum fuerim presens: Primo, pecierunt a dominis cardinalibus quatenus haberent intrare conclave et[31] darent eis papam Romanum hac vice, saltim Italicum, taliter quod nunquam haberet occasionem mutandi curiam sed quod perpetuo esset ibi curia Romana et quod valde complacerent Romanis et quod istud dicerent tunc si placebat eis. Item, promiserunt ibidem bene et diligenter custodire conclave et quod non oportebat eos timere, sed quod secure intrarent, prout audivi dici. Et audivi dici eciam quod cardinales petebant a Romanis quod montanarii[32] expellerentur de urbe et quod nobiles et barones reverterentur; nescio quid fuit eis responsum, sed nil fuit secutum, prout vidi.

Item, secundo pecierunt ab eis tradi castrum sancti Angeli, sicut ipsi dederunt domino Urbano V. Tercio, quod concederent eis quod perpetuo esset ibi papa, quod non deberet mutare curiam Romanam. In istis tribus pecierunt ibidem responderi. Unde dominus cardinalis Flo-

27. A *amigeros.*
28. Aquest abat sembla que era Perfetto Malatesta, de Sassoferrato (abbas Sitriensis).
29. A, al marge: *Quod Barensis fuit in consiliis.*
30. A, marge: *Extra.*
31. A afegeix *quod.*
32. A *montanerii.*

rencie respondit primo ad primum et dixit quod male petebant cum petebant papam Romanum vel Italicum, quia non erat eorum dare sed Spiritus Sancti, ymo omnes debebant orare devote quod Deus expiraret eos pro utilitate ecclesiae et quod poneret[33] in cordibus eorum cardinalium ut eligerent papam dignum pro ecclesia Dei, omni utilitate, timore, amore, favore proculpulsis et super istis ipsi Romani debebant qualibet die facere processiones devote. Item, secundo, quod ipsi non poterant eis dare castrum Sancti Angeli, cum nil [f. 81r] haberent quia, castrum Sancti Angeli est ecclesie et ipsi[34] nil ecclesie poterant diminuere, sed cum haberent papam, quod peterent ab eo, et ipse daret, si vellet. Ad tercium, cum petebant quod ordinarent inter eos quod nunquam papa haberet exire Romam nec mutare curiam, istud spectabat ad papam et non ad ipsos, cum solum haberent potestatem ipsum creandi et non ultra. Multa alia dixerunt et fuerunt replicata ab utraque parte, de quibus non recordor et quia non poteram bene intelligere propter linguam Italicam, cum loquerentur in vulgari et eciam propter multitudinem populi, que ibi erat. In fine, Romani non fuerunt contenti de dictis dominis cardinalibus et recesserunt murmurando, iuxta propheticum verbum: "et si saturati non fuerint, murmurabunt".[35]

Item, post mortem sepedicti domini Gregorii fuit publice preconizatum per urbem, more solito, quod omnes principes, barones et nobiles infra .II. dies vel .III. —non bene recordor— haberent relinquere civitatem et exire sub pena capitis et bonorum omnium amissione; et hoc fecerunt, prout ego pecii post, taliter quod non turbarent populum in malicia sua futura, cum essent amici cardinalium; et sicut fuit preconizatum, ita obediverunt, ut tunc audivi, et nullum vidi donec facta fuit creacio ex post.

Item, post predicta, per ordinem invocarunt[36] omnes turmas de dicione Romanorum, quos vocabamus montanarios, qui venerunt infra dictam novenam de multis partibus et multi et infiniti, omnes armati, tam pedes quam eques, inter quos erant multi balasterii et pavesati, cum tubis, cornamusis et timpanis et alia genera musicorum, et fuerunt in tanta multitudine quod credo quod in urbe fuerunt ultra .XL. milia homines inter extraneos et civitatenses; omnia ista et multa alia fuerunt facta ante ingressum conclavis et istam congregacionem fecerunt ad implendum quod intendebant, ut postea audivi a Romanis.

Item, infra novenam fuerunt multa intersigna inter romanos quod habebant aliquam malam intencionem, dicendo sempre *al sancho de De*,[37] modo habebimus Romanum vel Italicum, cum multis minis et multis obprobriis, inferendo publice verbales iniurias aliquibus cardinalibus cum equitabant per villam, inferendo minas, ut a multis tunc audivi, [f. 81v] in tantum quod sine magno timore vix audebamus ire per villam, et semper cum verbis blandis, laudando ea que dicebant.

Item, propter ea que audiebamus a Romanis cum cardinales debebant intrare conclave propter timorem Romanorum, ego cum aliquibus catalanis munivimus hospicium meum de armis, tam defensivis quam invasivis,[38] animo defendendi nos contra romanos quantum possemus, cum hospicium esset de bona defensione et satis forte et multi cathalani posuerunt raubas suas propter timorem romanorum in dicto hospicio et personas suas ad tuicionem eorum.

Item, infra dictam novenam, cum ego haberem habitacionem meam supra portum, de domo mea vidi quamplures homines submersos et interfectos in flumine undecumque venirent; erat fama tamen quod Romani hoc faciebant, qui erant sine iugo, de quibus erat magnus timor inter nos forenses.

Item, die mercurii, que fuit .VII. dies aprilis circa hora accoquii[39] vel ante horam completorii, dicti anni *(!)* domini cardinales intrarunt conclave quasi inviti, sompniantes ventura eis, et eciam cum impressione; et audivi quod cardinalis Gebenensis fuit verberatus in introitu, sed ego non vidi; et fuit racio illius prime impressionis quia tardaverant intrare conclave per unam diem, quia ipsi debebant intrare die martis precedenti, cum esset .X. dies post mortem domini Gregorii, et, quia timebant, non bene gratis intrabant, ymo prorogarunt per unam diem, de quo Romani fuerunt multum turbati et fuit magnus murmur in populo, dicentes palam et publice

33. A *ponerent*.
34. A *ipse*.
35. Salm LVIII, 16.
36. A *invocaverunt*.
37. A *Deus*.
38. Corregeix *envasivis*.
39. A primer *obcequii*, corregit en *accequii*.

quod "per sanguinem Dei, nisi intrarent, ipsi interficerentur", sic quod aliqualis tumultus fuit in introitu et aliqui verberati, prout dixi.

Item, cum dicti cardinales fuerunt in conclavi, immediate fuit tantus clamor per totam noctem circa palacium et conclave quod erat mirum, et circuerunt totum palacium, intus et extra, faciendo ignes, clamando maximis clamoribus [f. 82r] *"Romano lo volemus, Romano lo volemus, al mancho, mancho Italiano, al sancho de De,* si non facitis, omnes eritis picati, et expediatis vos cito, cito". Totus iste tumultus duravit per totam noctem et erant tot exinde sicut supra scripsi. Item, eadem nocte fregerunt cellaria pape et destruxerunt multa bona vina, intantum quod tota domus seu totum cellarium erat ita plenum vino quod cum palanchis, adhuc attingebat[40] usque[41] mediam tibiam; et infinita alia mala fecerunt, que de verbo ad verbum longa essent narrare, que vidi; sed sola ista sufficiunt ad informandum mentem iudicis.

Item, semper in omnibus istis cimbala Capitolii semper repicabantur ad modum de *via fora* per totam novenam, ad idem, sed non tantum sicut ista nocte et tantum quantum cardinales fuerunt in conclavi.

Item, dicunt romani quod cum unum simbalum, quod est in Capitolio, sonat, totus mundus debet tremere *(sic),* et tunc sonabat ad modum de *via fora.*

Item, in crastinum, que fuit dies iovis de mane, fuit tantus tumultus, dicendo *romano lo volemus,* ut supra, minando dominis cardinalibus quod expedirent se, alias quod ponerent ignem, ut aliqui clamabant; alii dicebant quod omnes interficerentur; et erat tantus populus, quod vix quis poterat ire per vias nec plateas; nec aliquis citramontanus erat ausus ire bene securus, potissime gallici.[f. 106r]

Item, audivi quod banderenses qui custodiebant conclave, dicta die iovis mane intrarunt conclave cum aliquibus, ultra numerum .L.; et domini cardinales stupuerunt et dixerunt unde veniebat hoc quod ipsi intrarent conclave, quod non promiserant ipsi ita eis, ymo quod tenerent eos securos sub eorum iuramento; at[42] illi responderunt quod ipsi excusabant se, quod nullo modo videbant quod ipsi possent tenere dictum conclave securum propter multitudinem populi furentis, ymo timebant ipsi banderenses mori cum ipsis dominis cardinalibus; et quod expedirent se quod facerent Romanum vel Italicum, sin autem, nullus evaderet; dixerunt domini cardinales: "Non promisistis vos ita nobis!" Responderunt: "Non potest aliud fieri, expediatis vos". Et recesserunt et dimiserunt conclave. Et dominus Massiliensis cum aliquibus Romanis receperunt custodiam ut potuerunt et dicti banderenses recesserunt periuri, ut tunc palam et publice dicebatur inter nos; et ita tunc audivi a multis, sed ego non fui presens.

Item, dicta die iovis circa horam meridie *(!)* vel ante, fuit vox inter Romanos quod cardinalis sancti Petri fuit creatus papa et per totam civitatem fuit tantus tumultus, dicendo: "Laudetur Deus, quia Romanum habemus pro hac vice". Et omnia simbola civitatis sonuerunt multum fortiter et maior pars populi recessit tunc de plateis sancti Petri, credentes quod haberent papam. Paulo post, inter meridiem et nonam, populus videns quod cardinales non fecerunt sonare campanam pape, que est consueta sonare cum papa est creatus, dixerunt se derisos; et furibundi seu quasi, venerunt de domibus suis seu aleugamentis[43] cum maximis clamoribus, et tunc fregerunt conclave, clamando: "Nos sumus gabati omnes eritis interfecti!" Et fregerunt muros .III. conclavis in ascensum[44] scale et [. 106v] in aliis partibus; et tunc cardinales, ut audivi, videntes se in tanto horribili periculo, traxerunt suam campanam[45] et dixerunt habere papam; et ut melius et securius evaderent periculum mortis, aliqui tam cardinales quam servitores eorum, ut audivi ab aliquibus qui erant in conclavi, per violenciam cardinalem Sancti Petri, hominem probum et impotentem, in tantum quod semper faciebat se portare, acceperunt et capam induerunt et mitram in capite suo more solito posuerunt[46] et in cathedram intronizarunt; et ipse, clamans alta voce: "Miser, non sum papa!" Et pro benediccione dabat eis maledicciones, dicendo quod non erat papa, sed quod irent ad archiepiscopum Barensem, quia ipse erat papa. Et ipsi cardinales iam miserant pro aliquibus, qui immediate venerunt ad eos,

40. A *affigebat.*
41. A afegelx *ad.*
42. A *ac.*
43. A *alongamentis.*
44. A *ascensu.*
45. A *campanam suam.*
46. A *posuerunt more solito.*

videlicet, archiepiscopus Barensis, dominus Agapitus de Columpna et abbas de Monte Cassino, et omnes isti intendebant papatui; et, ut audivi, tunc concitaverunt populum, ut potuerunt, et ipsi tres remanserunt in palacio; et qualiter fuit facta eleccio ipsius Barensis, novit Deus, ego non. [f. 83r]

Item, exinde cardinales exiverunt conclave ut potuerunt, aliqui per portam, aliqui fugierunt *(!)*, ut audivi, per privatam et descenderunt vineam domini Urbani, fugiendo, et aliqui fuerunt verberati,[47] aliqui fugierunt *(!)* per alia loca et fuerunt capti, sic quod nullus potuit adimplere quod intendebat, sed revertebantur quilibet ad domum suam. Cum vero exiverunt dictum conclave, ego vidi ita pallidos, aliqui similabantur cineribus, intantum quod habebant eos portare tenendo per brachia et sustinendo, et ibant pedes aliqui;[48] vidi dominum Gebenensem equitantem unum roncinum album seu *rodat,* sine capa et capucio, cum *almusa,* et solum, equitantem cum multis Romanis; et post eum, dominum cardinalem de Vernhio solum, equitantem equum nigrum, cum capa; sic quod omnes desolati dicta die iovis hora none seu modicum post, exiverunt conclave cum maximis tribulacionibus et quilibet tenuit viam suam; sed dominus Pictaviensis non ivit ad hospicium suum, ymo ad hospicium cardinalis de Agrifolio; istud vidi, et quod omnes erant multum tristes et debiles, ut manifeste apparebat in eorum vultu.

Item, si eligerunt[49] archiepiscopum Barensem vel non, vel sub condicione, vel sub pactis, vel ficte, vel vere, vel cum proposito firmo nunquam revocare vel sic, vel propter timorem populi clamantis vel non, vel si cessante timore, rumore et impressione essent eundem archiepiscopum electuri vel non, et an fuerit eleccio vel solum nominacio, solum predicta sciunt ipsimet post Deum, qui scrutator est cordium; ista ego nullatenus possum scire, cum sint intrinseca, nisi inquantum presumo per exteriora; presumo vero quod timorem debuerunt habere cum tantus esset tumultus, quia ego et alii non eramus ausi inspicere nec apparere coram populo; quantum plus ipsi debebant timere, de quibus agebatur et quibus minabantur de morte; ex istis presumo, quidquid factum fuit, quod totum factum fuit per timorem et ad evadendum periculum mortis, ut statim dicam in sequentibus; [f. 83v] nec presumo, quod si haberent prefati domini cardinales libertatem eligendi quod eligerent dominum archiepiscopum Barensem.

Item, dicta die iovis, post exitum conclavis, de cero, ut peregrini, tamquam non securi, sed adhuc eis durante metu, sex cardinales fugierunt *(sic)* ad castrum Sancti Angeli ad maiorem tuicionem eorum; et castellanus dicti castri interrogavit eos quomodo se habuerunt in conclavi et quia bonum papam fecerunt; et ipsi ibidem dixerunt: "Es tu papa? Per Deum, ita est papa archiepiscopus Barensis et non plus nec minus, et ita fecimus eum papam sicut fecimus te; sed teneas istud in te". Et duo alii cardinales Italici exiverunt illo sero civitatem, ut scutiferi, sine ronçinis; et aliqui amici Romani duxerunt eos equos *(sic)* extra civitatem dissimulate; ita audivi tunc et ita fuit verum.

Item, die veneris sequenti, banderenses intrarunt castrum predictum et supplicarunt predictis dominis cardinalibus, qui erant sex, quatenus parcerent de hiis, que facta fuerunt populo *(sic)*, quod illud fecerunt mali Romani et non boni; et ipsi domini cardinales responderunt isto modo: "Domini banderenses! Est iste modus eligendi papam vel imperatorem, secundum leges vestras factas in Capitolio et decretales factas in Lateranensi? Vos fecistis papam et vos tenebitis eum". At illi rogarunt eos quatenus amore Dei exirent castrum et quod vellent ire ad Sanctum Petrum ad inthronizandum eum, alias esset maior rumor populi quam ante fuerit; et ipsi post iverunt ad Sanctum Petrum et intronizaverunt eum (audivi, quia non fui). Predicta omnia audivi ab aliquibus de castro, qui erant presentes et fidedigni, qui post paucos dies narraverunt michi, dicentes quod non habebamus papam, nec castellanus voluit sibi obedire, nec reddere castrum, nec facere aliquid pro eo, [f.84r] quantumcumque sibi promiserit; et ista est veritas.

Item, post eius coronacionem, ego veni ad dominum cardinalem Pictaviensem, qui promotor erat negociorum, pro quibus ego eram in urbe, et supplicavi sibi quatenus ipse presentaret me pape, ut exponerem negocia mea; ipse quidem mandavit michi ut non curarem de negociis illis, nec de meis, nec impenderem reverenciam, sed quod exirem civitatem ubi michi magis

47. A, al marge: *Nota de verberacione.*
48. A, al marge: *Nota.*
49. A *elegerunt.*

placuerit, donec fuerimus Elaynie;[50] post, haberem quod petabam; ex istis presumi *(sic)* quod ipse non habebat eum ut papam et ex aliis coniecturis, quas non possem bene scribere.

Item, una die post festum Pasche, una probissima mulier Romana,[51] que virum multum probum habebat, que mulier erat commatrix mea, venit ad me cum facie tristi et dixit similia verba in suo vulgari: "Compater, habes tu istum pro papa?" Ego dixi quod sic. Dixit ipsa: "Tu geris aliud in corde, quia certe iste non est papa, sed quia tu dissimulas propter timorem Romanorum, et facis bene". Ego respondi: "Male dicis, commater; quia ipse est verus papa". Tunc ipsa negabat ipsum esse papam, ymo dixit quod secundum quod ipsa audiverat per profhecias urbis, ipse debebat esse destruccio illius civitatis, et quia citra modicum tempus civitas illa debebat destrui propter maliciam plebis, quia per longa tempora fuerunt perpetrata mala multa et infinita contra peregrinos, qui visitant sanctuarium Dei, et Romani interficiunt unum peregrinum, ut lucrentur unum florenum seu carlenum, et in hoc faciunt suas malas [f. 84v] societates et post non puniuntur et anime clamant coram Deo, et ita Deus vult punire hanc civitatem, que semper fuit mala contra sanctos Dei.

Item, ad idem quedam bona mulier, que morabatur cum cancellario urbis, que est de Maioricis, una die venit ad me flendo, dicendo talia verba: "Quid facimus, miseri, quia dominus meus dicit quod non habemus papam, quia iste non est papa, ymo credit quod erit destruccio istius civitatis, et non cessat flere, nec scit quid faciat"; et iste cancellarius est de maioribus Rome.

Item, una die ego habebam aliqua verba cum hospite meo, qui est de malendrinis Romanorum et venimus ad punctum, quod iste non est papa; ipse respondit: "Quid ad me! Saltim semel complevimus voluntatem nostram; sed placeret Deo quod omnes crederent michi, quia pro certo omnes cardinales morerentur per manus Romanorum!" "O miser homo, dixi ego, quare dicitis sic?" Et ipse respondit: "Et quid esset interficere papam et cardinales? Nunquid Romani interfecerunt sanctum Petrum et sanctum Paulum, sanctum Bartholomeum et multos sanctos, qui prevalebant eis, sic quod si interficeremus eos, non esset mirandum". Multa alia vidi et audivi, que singula longa essent narrare, sed sufficiant ista pro summa et pro veritate.

3. DICTAMEN SOBRE L'INTENT D'ALFONS EL MAGNÀNIM DE SOTMETRE MARTÍ V AL DECRET "FREQUENS" DEL CONCILI DE CONSTANÇA

Nota previa

El tercer dels textos ací publicats és un dictamen jurídic d'autor desconegut (pel to força polèmic semblaria el record escrit d'una conversa en la qual no mancà la passió) sobre un pressupòsit, que constitueix el centre del nostre interès. El pressupòsit és el següent: Hi ha algú interessat a instrumentalitzar l'existència d'un successor de Benet XIII a Peníscola en el sentit que assenyala el decret "Frequens" publicat el 9 d'octubre de 1417 pel concili de Constança, el qual establia que, si en temps futur es donava el cas que dos es captinguessin com a papes (*...pro summis pontificibus se gererent...*), fóra automàticament convocat un concili general en el termini d'un any, al qual els pretesos papes s'havien de presentar i suspendre tot ús de llurs prerrogatives pontifícies tan bon punt el concili començés; i, en el cas que algun d'ells no complís aquesta prescripció, perdria tot possible dret a ésser papa únic i, de més a més, resultaria totalment inhàbil per a qualsevol dignitat eclesiàstica.

50. A, primer *Alaynie*, després *Ananie*.
51. A, al marge: *Nota de romana; et item in sequenti.*

El dictamen és un estudi jurídico-canònic d'aquest pressupòsit i no cal dir que l'autor hi és totalment contrari. Però, tal com he dit al principi, la cosa interessant per a nosaltres no és pas l'argumentació tècnica, ans el projecte polític que reflecteix. No sembla difícil d'endevinar els noms dels protagonistes de la jugada: el nostre rei Alfons,dit el Magnànim, cercant qualsevol eina que posés a les seves mans el papa Martí V; en aquest cas, l'eina era el decret esmentat qui sap si fins a l'extrem d'intentar acusar el papa de no haver-lo complert amb la conseqüència d'haver perdut qualsevol dret al papat i d'haver-se fet en endavant inhàbil per a qualsevol càrrec eclesiàstic. Sigui el que sigui l'objectiu directe al qual el nostre rei apuntava, una cosa sembla certa, i és que per a ell pesaven, per damunt de tot, les consideracions d'interès propi.

Aquest text s'ha conservat, que jo sàpiga, en exemplar únic: un foli escadusser i deslligat del cos del volum, collocat al principi del Vat. lat. 3934, en la numeració moderna del qual li correspon el f. 1. Em limito a publicar el fragment inicial, perquè és suficient per a intuir el plantejament de la jugada política destinada a derrocar Martí V.

Ita respondi domino cardinali Sancti Marceli[52] *. 1428. Rome. 20 agusti.*
Istud est consilium: An, si papa Petrus de Luna, dampnatus in concilio Constanciensi, viveret, vel alter ei subrogaretur, diceretur oriri novum scisma. Itaque, haberet locum decretum 'Frequens',[53] *factum Constancie, quando duo contenderent de papatu. Et concluditur quod non.*

In nomine individue Trinitatis. Amen. Quorundam curiositas, pocius ad sui ostentacionem quam utilitatem, in medium disceptacionem inutilem introducit, et illa que clarum ex se exhibent intellectum retorquetur fucatisque coloribus conatur simpliciorum animos seducere, ut falsa pro veris affirment; quibus obsistendum est, ne ipsorum cecitas sibi et aliis precipicium subministret.

Aiunt sanccionem Constanciensis Sinodi precaventem, ne futura scismata unitatem ecclesie diucius lacerarent, extinccioni[54] remedia adhibentem, locum hodiernis temporibus vendicare.

Sed advertant, si spiritu Dei ducuntur. Quis enim audeat asserere mentem sanctorum patrum extitisse, per eos damnatam petri de luna memoriam, aliquid nominis vel coloris apostolice dignitatis retinuisse? Nonne antiquorum patrum decreta, taliter de petri Cathedra eiectos, decernunt gradum et nomen funditus perdere, .VII. q.I. *Factus est Cornelius?*[55] Quinymmo Constanciensis sinodus, illum 'apostolicum' nominantes, tenentes, sive credentes, hereticos et scismaticos decrevit.[56] Unde, ergo, sumis, sanccionem illam disponentem 'si duo vel plures pro summis pontificibus se gererent, etc.', in scismate petri de luna verificari, cum eadem sinodus eius nomen extinxerit? Profecto, dissipis, si sic sapis, in contrarietatisque laqueum ducis, ut cui nomen pontificis abstulit, pontificem reputes...

---

52. Segons Conradus EUBEL, *Hierarchia* (cit. nota 6), 34 i 44, era Antonio Casino,

53. Cf. Ioannes Dominicus MANSI, *Sacrorum Conciliorum nova et amplissima collectio*, Tomus XXVII (París 1903) 1159-1161.

54. És possible que el copista llegís malament aquesta paraula, car el context sembla demanar una expressió com *et scissioni.*

55. *Decreti secunda pars*, causa VII, quaestio I, cap. V, ed. d'Aemilius FRIEDBERG en *Corpus Iuris Canonici.* Editio Lipsiensis secunda post Aemilii Ludovici Richteri curas ad librorum manuscriptorum et editionis romanae fidem recognovit et adnotatione critica instruxit Aemilius Friedberg. Pars Prior: *Decretum Magistri Gratiani* (Leipzig 1879) 568.

56. Aquesta darrera expressió no es troba al peu de la lletra en la sentència condemnatòria del concili de Constança contra Benet XIII (26 de juliol de 1417), però l'equivalència hi és: "...ne eidem Petro de Luna...tanquam papae obediant...", MANSI, *Sacrorum Conciliorum* (cit. nota 53), vol. XXVII, 1142.

4. BERNAT DE ROSERGE: SERMÓ EN LA SOLEMNITAT D'ACABAMENT DEL CISMA A SANT MATEU (BAIX MAESTRAT), 15 D'AGOST DE 1429.

Nota prèvia

Encara que, fora del llarg títol-pròleg, el text restant ens digui poc sobre aquell acte final o sobre el Cisma d'Occident, era obligat de recollir aquest sermó, car, tal com l'esmentada introducció afirma, fou pronunciat en l'acte solemne amb el qual hom posava punt final a aquells tèrbols cinquanta anys i emprenia camins de normalitat —una normalitat que, certament, havia de posar remei a repercussions de la situació anterior, començant per pagar les despeses del cardenal-legat Pèire de Foix, cosa que produí molt de malestar i que fou considerada insuportable per als estaments del país, àdhuc per part de persones normalment equànimes com era mestre Felip de Malla.[57]

El text que ara publiquem ens ha estat conservat per dos manuscrits: el d'Auch Bibliothèque Municipale, 4, ff. 200-206 i el Vat. lat. 1023, ff. 139-142.[58] Ha estat ja publicada la descripció de tots dos volums i per això no cal repetir-la. Direm només, pel que fa a la qualitat de cada text, que el d'Auch és el resultat de corregir-ne un d'anterior, el qual devia assemblar-se al de la Vaticana. Aquest, per exemple, escriu *beate* on aquell corregeix *beatissime*; les mostres podrien constituir una llista gairebé interminable: *Arragornum / Aragonum, reducionem / reduccionem, cancelarium / cancellarium, locutus / loqutus, pudicia / pudicicia, Jheronimus / Ieronimus, comendat / commendat, solempnitate / sollennitate*, només en la introducció. Una altra de les característiques de l'exemplar d'Auch és la de trobar-se a mig camí entre les grafies medievals i les humanístiques en els diftongs "-tia...", "-tio...": "reductionem", "introductionem", però també "obedienciam", "sanctificacionis", "graciarum", "admiracionibus", "tradicio". Més en general, el volum d'Auch destaca per la riquesa de la seva composició, perceptible àdhuc en el detall que el llarg títol-pròleg és escrit amb tinta vermella o blava en ratlles alternes.

Per tot això, el lector comprendrà que m'inclino pel text de la Vaticana; només me n'aparto quan la seva forma d'escriure una paraula arriba a desfigurar-la, cosa que assenyalo en cada cas en nota; també assenyalo els casos en els quals l'exemplar d'Auch dóna un text diferent del que he pres com a base de l'edició.

Només em consta que hagi publicat algun fragment d'aquest sermó Carolus BALIC, *Testimonia de Assumptione beatae virginis Mariae ex omnibus saeculis. Pars prior: Ex aetate ante concilium Tridentinum* (Bibliotheca Assumptionis b. virginis Mariae 1), Roma 1948, 357-358, núm. 272.

BERNAT DE ROSERGE

Sermo ad populum in loco seu villa sancti Mathei, Dertusensis diocesis, anno domini millesimo quadringentesimo vicesimo nono, die lune, que fuit .XV. mensis augusti in die assumpcionis beate[59] *virginis Marie, in ecclesia maiori, in presencia reverendissimi in Christo patris et domini, domini Petri, cardinalis de Fuxo, tunc apostolice sedis a latere in toto dominio domini*

57. Hi he fet referència en el meu Felip de MALLA, *Correspondència política*. A cura de Josep PERARNAU. Volum I. Introducció "Els Nostres Clàssics, A 114" (Barcelona 1978) 80, notes 184 i 185.

58. Vegeu [Léon CADIER], *Manuscrits de la Bibliothèque d'Auch* "Catalogue Général des Manuscrits des Bibliothèques Publiques de France. Départements, Tome IV" (París 1886), 392-393; i *Codices Vaticani Latini*. Tomus II. Pars Prior. *Codices 679-1134*. Recensuit Augustus PELZER (Città del Vaticano 1931) 523-527.

59. Auch *beatissime*.

regis Arragonum[60] *legati, et dominorum Egidii Sancti* (I) *Munionis et suorum*[61] *sequacium in castro Paniscole existencium, ad unitatem sancte Romane ecclesie et obedienciam domini Martini pape quinti, per eundem dominum legatum reductorum, et illa die, prima vice post reductionem, in divinis cum eodem domino cardinali conveniencium, presentibus eciam ambaxiatoribus dicti domini regis pro reduccione premissorum transmissis, et dominis Dertusensi, Adurensi, Segobricensi, Bellemitano episcopis, cum cleri et populi multitudine copiosa, factus et recitatus ad honorem beatissime virginis Marie per eiusdem virginis devotum famulum, Bernardum de Rosergio, cancelarium*[62] *Tholosanum.*

Multi reges et prophete voluerunt videre que vos videtis. Luce .Xo. capitulo,[63] hoc verbum originaliter est registratum. *De penit.* di. II. c. *Radicata,* circa finem,[64] per hystoriam applicatum; in dominice currentis evvangelio secundum usum sancte Romane ecclesie officiative recitatum.[65]

Quia in themate preassumpto ad laudem et honorem gloriosissime virginis Marie de multis regibus et prophetis mencio habetur, inter ceteros reges et prophetas sanctos, unus est sanctus David, rex Iherusalem et propheta, quem invenit dominus Deus in hoc mundo secundum cor suum, qui fecit omnes voluntates Dei, teste apostolo Paulo, Actuum .XIII.,[66] c. *De penit.,* di. II. & *Item opponitur,* et. c. *Si enim inquit,*[67] qui longe ante per multa tempora per Spiritum Sanctum gloriosam assumpcionem hodiernam beatissime virginis Marie previderat et Christo domino, eius filio, locutus est per hec verba, Psalmo .CXLII., dicens: "Surge, domine, in requiem tuam, tu et archa sanctificacionis tue".[68] Archa huiusmodi est beatissima virgo [f. 139v] Maria, dicta archa ideo quia sicut bona archa manet clausa firmiter, custoditur seduliter, et in ea preciosa reconduntur specialiter, sic beatissima virgo Maria fuit semper clausa ex pudicia[69] virginali, preservata ab omni peccato originali et actuali, et in ipsa omnia dona graciarum recondita sunt ex prerogativa singulari, unde beatus Iheronimus in sermone hodierno, sic inquit: "Hec est virgo, que sola interemit universam hereticam pravitatem, sola est post Deum que nos confirmat in omni veritate suisque comendat meritis, et precibus auxiliatur".[70]

Ut ergo in hac sua sancta solempnitate, digne eam honorare et laudare valeamus, atque graciam Spiritus Sancti de presenti impetrare, ad ipsam humiliter recurramus, ut gracias nobis necessarias obtineat, eam devocius deprecemur et salutemus mente humili, voce pia, dicendo: "Ave Maria".

Multi reges et prophete voluerunt videre que vos videtis, loco et capitulo preinductis.[71]

Reverendissime pater et domine noster metuendissime, apostolice sancte sedis cum plene legacionis officio hic presidens; vos, patres reverendi, viri doctissimi, et ceteri universi.

---

60. Auch *Aragonum.*
61. Vat. *suoum.*
62. Auch *cancellarium.*
63. Lc. X, 24.
64. La referència respon a un text existent (en l'edició FRIEDBERG, citada en la nota 55, es troba en el vol. I, col. 1190), però, almenys en l'edició esmentada, l'expressat capítol consta només d'una brevíssima frase d'Agustí ("Radicata est karitas? securus esto; nichil mali procedere potest"), treta del *Tractatus in Ioannis epistolam ad Parthos* VIII, caput IV, num. 9, MIGNE, Series Latina, vol. XXXV, col. 2041; però tampoc així no consta cap citació de la frase escollida com a tema.
65. Missal Romà, *Dominica XII post Pentecosten,* Ad Evangelium.
66. Act. XIII, 22.
67. Aquests dos textos es troben, respectivament, en el *Decreti secunda pars,* causa XXXIII, q. III, cap. XXXIX, *Ut cognoverunt, & Nunquid etiam* (ed. FRIEDBERG, citada en la nota 55, I, 1201; i *ibid.,* cap. XL, col. 1202).
68. Salm CXXXI, 8.
69. Auch *pudicicia.*
70. No he sabut trobar aquesta frase en el sermó falsament atribuït a sant Jeroni *Cogitis me, o Paula et Eustochium,* el qual és la peça coneguda durant segles com el sermó de sant Jeroni sobre l'Assumpció (vegeu nota 73); desconec de quin text pseudo-jeronimià manllevà l'autor les frases citades; la frase "...sola enim contrivit universam haereticam pravitatem..." es troba en sant BERNAT DE CLARAVALL, *In dominicam infra octavam Assumptionis B. V. Mariae sermo,* dins MIGNE, Series Latina, 183, col. 431 D.
71. Vegeu nota 63.

Celebritatem hodiernam beatissime Dei Genitricis semperque virginis Marie, ut cum fervore devocionis digne, forma et modo, quibus sumus obnoxii solempnizare valeamus, pro introductione thematis preassumpti, beatum Iheronimum in sermone huius solempnitatis[72] ad Paulam et Eustochium sic loquentem audiamus: "Hodie gloriosa semper virgo Maria celos ascendit; rogo, gaudete, quia ut fateor ita ineffabiliter sublimata cum Christo regnat in eternum; regina mundi hodie de terris et de presenti seculo nequam eripitur; iterum dico, gaudete, quia secura de sua inmarcessibili gloria ad celi iam pervenit palacium".[73] Et sudit *(!)* idem Iheronimus: "Exultate, inquam, ac gaudete et letetur omnis orbis, quia nobis omnibus hodie salus aucta est et diligentibus eam, honor et virtus amplior prestatur et gracia".[74]

Iuxta cuius sancti doctoris ecclesie verba authentica, inter nos ad presens formari possunt tres questiones, quibus thematis preassumpti, per allegoriam applicati, respondent tres partes, seu ejus tria dicta formalia.

Trium que-[f. 140r]-stionum prima est ista: An fuerunt aliqui Spiritu Sancto illustrati, qui longe ante per tempora hanc assumpcionem mirabilem beatissime virginis Marie fuerint prophetati? Cui respondet prima pars thematis, plenissime dicens quod sic, quia *multi reges et prophete.*

Secunda questio: Qui fuerunt presentes in hac mirabili assumpcione? Cui respondet secunda pars thematis veridice,[75] quod illi, videlicet sancti apostoli, *qui voluerunt videre.*

Tercia questio est: Que sunt dona et gracie, que per virginem ad celos assumptam vos christiani habetis? Respondet tercia pars thematis, quod plurima sunt, *que vos videtis.*

Et sic thema prepositum ad laudem virginis applicatum habetis, quo dicitur: *Multi reges et prophete voluerunt videre que vos videtis,* quod est thema.

Dico primo, quod prima pars thematis respondet prime questioni proposite,[76] qua queritur an fuerint aliqui Spiritu Sancto illustrati, qui longe ante per multa tempora assumpcionem hanc mirabilem beatissime virginis Marie fuerint prophetati; cui respondet prima pars thematis, quod sic verissime, quia *multi reges et prophete;* et ut plurima in paucis comprehendam, nam et propheta abbreviacionem audivit a domino, Ysaie .XXVIIIo.,[77] pro eo quia eciam in iure divino et humano in ore duorum vel trium stat omne verbum, Io. VIIIo. IIe. ad Corinthios .XIII.[78] *Licet (De testibus),*[79] et .1. *Ubi numerus* .ff. *De testi.*[80] Sumam ad probandum hanc partem tres prophetas summos et testes excellentissimos, viros sapientissimos, qui per Spiritum Sanctum responderunt tribus admiracionibus per regem Salomonem in Canticis canticorum super hac miranda assumpcione beatissime virginis factis. Prima admiracio Salomonis per Spiritum Sanctum previdentis et contemplantis beatissimam virginem Mariam, hodierna die de terris ad celos exaltari, Canticorum .IIIo. co.[81] registrata, est talis, ubi Salomon ita inquit: "usque est ista que ascendit per desertum...", (*Glosa,* id est, "de inferis[82] hujus mundi"); "...sicut virgula fumi..." (*Glosa ordinaria,* "recta scilicet et stenuata, dicta fumi virgula propter agilitatem"); "...ex (id est, cum) aromatibus mirre" (*Glosa ordinaria,* id est, "cum multis virtutibus anime et mortificacionis carnis, que est pars aromatum et thuris, id est suavitatis oracionum et universi pulveris pigmentarii, id est, cum copia et habundancia omnium virtutum").[83]

72. Auch omet *huius solempnitatis.*

73. Sobre la paternitat de la lletra (o sermó) *Cogitis me* (nota 70), vegeu Carolus BALIĆ, *Testimonia* (citat en la introducció a aquest text quart), 181, nota 2; el fragment transcrit es troba dins MIGNE, Series Latina, XXX, 126.

74. *Ibid.;* entre el text citat per l'autor i el publicat per MIGNE hi ha alguna diferència redaccional.

75. Auch correg*í iuridice.*

76. Auch omet *proposite.*

77. Is. XXVIII, 22.

78. Io.VIII, 12 i I Cor XIII, 1.

79. GREGORII IX, *Decretalium* liber II, tit. XX, cap. XXIII, ed. FRIEDBERG (cit. nota 55), II, 323-323.

80. *Digestorum* liber XXII, tit. V, XII; ed. C. M. GALISSET (Barcelona 1844) 739.

81. Cant. III, 6.

82. Auch *infirmis;* la possible font (Walafridus STRABO, *Glossa Ordinaria,* dins MIGNE, Series Latina, CXIII, 1144) diu: "...a mundi illecebris separata...".

83. Les interpretacions anteriors procedeixen en part de la *Glossa Ordinaria* acabada de citar i en part del sermó-carta del Pseudo-Jeroni (vegeu nota 73), col. 129, VIII.

Huic questioni respondet summus pontifex Ioachim, Iudith .XV. capitulo, dicens: "Hec est gloria Iherusalem, hec leticia Israel, [f. 140v] hec est honorificencia populi nostri".[84] Gloria Iherusalem, id est, cunctorum prelatorum et principum civitatem sanctam Iherusalem, id est ecclesiam christifidelium et christianitatem sancte et bene deffensare, gubernare et regere debencium; leticia Israel, id est cunctorum devotorum fidelium, Deum per contemplacionem videncium; hec est honorificencia populi, id est, cunctorum laicorum et mulierum et conjugatorum, omnium quorumcumque statuum qui ipsam per humilitatem, obedienciam et castitatem sequi debemus, quia humilitas summa ipsam beatissimam virginem magnam fecit, Luce .IIo. capitulo;[85] vera obediencia fecit Deo proximam, continencia et virginitas valde gratam.

Contrarium in nobis faciunt tria vicia premissis tribus virtutibus contraria: nam superbis Deus resistit, humilibus autem dat graciam, Jacobi .IIIIo., prime Petri ultimo,[86] et beatus Gregorius in *Pastorali* .c. XLI. sic dicit: "Occasio perdiccionis nostre facta est superbia diaboli, et argumentum reparacionis nostre inventa est humilitas Dei"; et subdit: "Quid, itaque, elacione abjeccius, que dum supra se tenditur, ab altitudine vere celsitudinis elongatur: Et quid humilitate sublimius, que dum in yma deprimitur, actori suo manenti super summa coniungitur?".[87]

De nostra vero inobediencia, beatus Gregorius in *Moralibus* inquit: "Non obedire maioribus peccatum arriolandi est, et scelus ydolatrie nolle acquiescere, atque peccatum paganitatis incurrit quisquis dum christianum se esse asserit, sedi apostolice obedire contempnit".[88] Verba sunt sacri canonis Gregorii, directa omnibus episcopis .LXXX. di. *Si qui sunt,*[89] .I. q.IIII.&. *Item peccato,*[90] .XVI.q.VII. *Si quis deinceps,*[91] XXVI. q.IIII. & *Igitur.*[92]

De incontinencia vero, que inter nos christianos hodie multum regnat, loquitur sanctus Ysidorus, libro secundo *Ethimologiarum* .c.XXXVIII., ita dicens: "Luxuriosis atque superbis, demones plus fautores existunt; dum in ceteris viciis spiritus maligni deserviant, hiis tamen majori familiaritate iunguntur eisque amplius juxta desiderium famulantur";[93] et Apostolus ad Hebreos. XIIIo.: "Fornicatores et adulteros judicabit Deus".[94]

Secunda admiracio quam fecit Salomon de assumpcione beatissime virginis Marie est ista, Canticorum .VIo.[95] reserata per hunc qui sequitur modum: "Que est ista que progreditur quasi aurora consurgens?..." (*Glosa,* "Quia sol justicie illam illuminat"); "...pulchra ut luna..." [f. 141r] (*Glosa,* "scilicet in nocte vite presentis mortalium, ubi variantur status temporalium"); "...electa ut sol..." (*Glosa,* "quia in ea veri luminis ortus monstratus est"); "...terribilis ut castrorum accies ordinata" (*Glosa,* "ordinata, quia nulla adversitate potuit cohiberi, quin in se semper premonstraverit et pulcritudinem lune in labore accionis, et splendorem solis in sola spe retribucionis".[96]

Huic admiracioni ille magnus sapiens ecclesiasticus in libro suo, qui secundum Rabanum in prologo ad litteram[97] panarethos, id est, omnium virtutum capax, appellatur, in .XXVI. et

84. Iudith XV, 9-10.

85. Lc. II, 48-49.

86. Iac. IV, 6; I Pt. V, 5.

87. Sant GREGORI EL GRAN, *Regulae pastoralis liber.* Pars tertia, dins MIGNE, Series Latina, LXXVII, 78.

88. El text transcrit no pertany pròpiament a l'obra citada de sant Gregori el Gran, ans al capítol del *Decretum* citat en la nota següent, la prescripció del qual es basa en una frase de l'autor esmentat, la qual es troba en *Moralium* liber XXXV, cap. XIII, dins MIGNE, Series latina, LXXVI, 765, núm. 28.

89. *Decreti prima pars,* dist. LXXXI, cap. XV, ed. FRIEDBERG I, 284-285.

90. *Decreti secunda pars,* causa I, quaestio IV, cap. XI, ed. FREIDBERG, I, 421.

91. *Ibid.*, causa XVI, quaestio VII, cap. XII, edició citada, col. 804.

92. *Ibid.*, causa XXVI, q. III et IV, cap. I, edició citada, col. 1024.

93. El llibre segon de les *Etymologiae* d'Isidor només té trenta-un capítols I, de més a més, no he sabut trobar aquest text ni en el llibre esmentat ni en altres llocs de l'obra on, per raó de la matèria, podria ésser.

94. Haebr. XIII, 4.

95. Cant. VI, 9.

96. La *Glossa Ordinaria* (cf. nota 82), col. 1159 només coincideix parcialment amb les explicacions que li atribueix l'autor.

97. No he sabut trobar en cap pròleg de les obres de Raban Maur recollides en la Patrologia llatina de Migne la referència exacta a les paraules del nostre autor; la frase més pròxima

.XI. c. respondet per hunc modum: "Hec est mulier sancta et immaculata, cuius species sicut sol oriens, per excellenciam scilicet sanctitatis, sicut sol, oriens mundo in altissimis Dei, lucerna ardens super candelabrum sanctum, scilicet, per exemplum et mandata Dei in corde eius sicut fundamenta eterna supra petram solidam".[98]

Satagite vos, devote mulieres, per bona opera sequi vestigia hujus sanctissime virginis matris; super[99] omnia timete Deum, quia sapiens inquit, Proverbiorum ultimo capitulo, quod "mulier timens Deum ipsa laudabitur; fortitudo et decor indumentum ejus et ridebit in die novissimo".[100]

Tercia admiracio quam fecit rex Salomon de mirabili assumpcione beatissime Marie virginis descripta est Canticorum .VIIIo. capitulo[101] per hunc qui sequitur modum: "Que est ista que ascendit de deserto..." (id est, de hoc mundo ad celum, "...deliciis..." (*Glosa ordinaria,* "id est, electis operibus") "...affluens, innixa..." (*Glosa,* "scilicet per desiderium solius patrie celestis") "...super dilectum suum..." (Ihesum, suum filium); "...lampades ejus..." (id est, ejus sancta et manifesta opera prefulgida ut lampades), "...ignis atque flammarum; aque multe... (id est, tribulaciones magne), "...non potuerunt extinguere caritatem ejus, nec flumina..." (id est, vehementes sediciones et injurie iudeorum), "...obruerunt illam."

Huic admiracioni respondet ille eximius prophetarum Moyses et fortissimus miles Iudas Machabeus in libris suis dicentes: "Hec est mater cunctorum vivencium", Genesis, .IIIo. capitulo,[102] mater mirabilis et honoris[103] memoria digna, que pereuntes filios conspiciens, repleta sapiencia per spem quam in Domino habet, redire ad Deum scilicet eorum singulos exoratur, .IIo. Machabeorum, .VIIo. capitulo.[104]

En, fratres [f. 141v] carissimi, hanc beatissimam matrem nostram, beatissimam virginem Mariam, ut exeamus a peccatis et veniamus ad statum gracie nos ortantem, audiamus et devote attendamus, qualiter eius mirabilis assumpcio longe ante per Spiritum Sanctum fuit prenunciata verissime, quia ut iam dictum est de ipsa, testati sunt multi reges et prophete, quod est primum thematis.

Ad secundam principalem questionem, patens et succinta hystoria pro simplicibus laycis et mulieribus est responsio ex dictis sanctorum Cosme, cognomento Vestitoris,[105] Germani Constantinopolitani *(I)*,[106] Iohannis Damasceni,[107] Dyonisii Areopagite,[108] magni Augustini[109] et beati Bernardi in sermone hodierno,[110] ut ex *Ethimiaca Hystoria*[111] libro .IIIo., capitulo XL.

---

sembla que és al *Praefatio ad Ludovicum regem invictissimum Franciae*, col·locada davant del *De Universo*, MIGNE, Series Latina, CXI, col. 11: "...illius sapientis viri...qui de sapientiae laude protulit tale praeconium..." (el de Sap. VII).

98. Aquest text és bàsicament constituït per Eccli. XXVI, 19-24; en canvi, no li trobo base en el capítol VI del mateix llibre.

99. Auch *et super*.

100. Prov. XXXI, 30.

101. Cant.VI, 5 (a, b), 6 (e) i 7 (a, b).

102. Gen. III, 20.

103. Auch *bonorum*.

104. 1 Macc. VII, 20-29.

105. Cal suposar que fa referència als seus sermons de tema marià, els quals, però, es refereixen a la Concepció i no a l'Assumpció de Maria; cf. MIGNE, Series Graeca, CVI, 1005-1012 i 1013-1018.

106. Vegeu les tres *Orationes in Dormitionem Deiparae*, en la col·lecció abans esmentada, XCVIII, 339-348, 347-358 i 359-372.

107. També d'aquest pare de l'Església recull tres *Orationes in Dormitionem Deiparae* la col·lecció esmentada en la nota 105, XCVI, 699-722, 721-754 i 753-762.

108. No he trobat el lloc en el qual el Pseudo-Dionís parla de l'Assumpció.

109. L'obra no autèntica, atribuïda durant segles a sant Agustí, és la *In festo Assumptionis beatae Mariae sermo*, publicada dins MIGNE, Series Latina, XXXIX, 2129-2154.

110. Són tres els sermons de sant Bernat *In Assumptione beatae virginis Mariae* (ultra un de cèlebre *In dominica infra octavam Assumptionis beatae virginis Mariae*); tinc la impressió que la referència és al tercer, publicat en la col·lecció esmentada en la nota anterior, CLXXXIII, 425-430.

111. BALIĆ, *Testimonia* (citat en la nota introductòria a aquest text núm. 4) llegeix *Euthimica;* sembla que el nostre autor només coneixia aquella part d'aquesta obra, transcrita per sant Joan Damascè en la seva *Homilia II in Dormitionem beatae virginis Mariae*, part que

et in *Legenda Aurea*[112] sic legitur, quod Christus dominus suam genitricem dum ad celos de hac vita mortalium disposuit adducere, per angelum consuetum ei denunciari fecit diem obitus sui etcetera (vide ut in *Floribus Sanctorum);*[113] et post ejus sepulturam, ut communis habet sanctorum tradicio, beatissima virgo Maria in corpore et anima resuscitata die tercia cum Christo eius filio assumpta est in celum, ut canit Ecclesia; et sibi obviam primo angeli venientes, audite singulare dictum ut testatur Machometus in *Alcarano,* dixerunt eidem virgini: "O Maria, adhere Deo, quoniam Deus annunciavit tibi verbum suum".[114] Adam et Eva sibi obviam occurrentes, teste Damasceno, dixerunt: "Veni ad nos, o sacrum et salutiferum sellarium, que nostrum implesti desiderium";[115] et tunc, ut David predixerat Psalmo .XLIIIIo. super omnes choros angelorum exaltata, "astitit regina a dextris" sui Unigeniti, presentata Deo Patri "in vestitu deaurato, circundata varietate";[116] "positusque est ibi paratus thronus matri ejus (id est Christi), et sedit ad dexteram ejus", .IIIo. Regum, IIo. capitulo,[117] ubi "in perpetuum coronata triumphat", Sapiencie .IIIo. capitulo.[118] Et tunc secretarius ejus evvangelista Iohannes in terris positus visionem contemplatus est ad propositum, quam Apocalipsis .XIIo.[119] capitulo inseruit, ita dicens: "Signum magnum apparuit in celo, mulier amicta sole... (id est, vestita gloria majestatis divine —ita exponit beatus Bernardus),[120] ...et luna (id est, nostra omnium mortalis fragilitas), ...sub pedibus ejus... (id est, sub suo regimine, ut sit nobis propicia), ...et in capite ejus corona duodecim stellarum", que sunt duodecim privilegia, que in hoc mundo super omnes creaturas post christum habuit et in celis premiata consistit.

Iam apparet qui fuerunt [f. 142r] presentes in hac mirabili assumpsione, quia sancti apostoli, et reliqui veridice *qui voluerunt videre.* Sed pro finali parte thematis, ut nobis nota sint dona que per assumpcionem beatissime virginis Marie, vos omnes christifideles habetis per experienciam evidentissimam, *que vos videtis,* beatos Bernardum et Ieronimum audiamus et cum sancto Augustino nostrum sermonem finiamus. Beatus Bernardus sic dicit: "Hec sancta virgo Dei genitrix, de qua loquimur, sanctis sanctior, beatis beatior, glorificatis gloriosior, fidelis est inter Deum et hominem mediatrix. Ad hanc ergo omnes debent confidenter accedere, ut de plenitudine ejus recipiant universi".

Et beatus Ieronimus in sermone hodierno sic dicit: "Quicquid humanis potest dici verbis, minus est a laude ejus que divinis et angelicis est excellencius predicata preconiis, a prophetis quidem prenunciata, a patriarchis, figuris et enigmatibus presignata, ab evvangelistis exhibita et monstrata, que celis dedit gloriam, terris Deum, pacemque refudit, fidem gentibus, finem viciis, vite ordinem, moribus disciplinam".

Ergo, pro conclusione nobis utili, eidem beatissime virgini cum beato Augustino in quodam sermone sic perorante, dicamus: "Sancta Dei Genitrix, que digne meruisti concipere, quem totus orbis nequivit comprehendere, tuo pio interventu culpas nostras ablue, ut perhempnis sedem glorie per te valeamus scandere, ubi manes cum filio tuo sine tempore, amen".[121]

Josep PERARNAU

---

hom pot veure dins MIGNE, Series Graeca, XCVI, 747-751; de fet, es limita a citar el llibre III, cap. 40 de l'*Euthimiaca Historia*, igual que el Damascè; vegeu Bailé, 28-30.

112. Vegeu el capítol *Del pujament de la verge Maria* en la versió catalana medieval de Jaume de VORÀGINE, *Llegenda àuria*, a cura de Nolasc REBULL (Olot 1976) 416-427.

113. Vegeu nota anterior.

114. La frase sembla construïda a base de dues expressions de la *Sura III*, 37, 38 i 42.

115. Homilia citada en la nota 111, col. 734, núm. 8; la versió llatina allí publicada és diferent de la nostra.

116. Salm XLIV, 20.

117. III Reis II, 19; Aux diu *viri eius* en comptes de *matri eius.*

118. Sap. IV, 2 (c).

119. Apoc. XII, 1.

120. Vegeu *In dominica infra octavam Assumptionis Beatae Mariae Virginis Sermo*, dins MIGNE, Series Latina, CLXXXIII, 432 C; pel que fa al tema de les dotze estrelles i els dotze privilegis, *Ibid.*, col. 433 A.

121. Vegeu, per a aquests tres darrers textos, les notes 73, 109 i 110.